

Luceafărul

LA
LECTURA

Săptămânal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri, 23 octombrie 1991 43 (91)

HALAL

SCHIMBARE!

În fine, cunoaștem formula noului guvern al României rezultat din dialogul d-lui Theodor Stolojan, prim-ministrul desemnat de președintele Iliescu, cu principalele partide politice din parlament, un guvern ce e vrea de deschidere națională și probabil că așa și este. Nu ne vom referi aici la componența întregului guvern, pe mulți din noii miniștri nici nu-i cunoaștem, n-am mai auzit de ei, pe alții însă îi știm bine, de mai demult sau mai de dincoace. În ce ne privește ne vom opri numai asupra ministrului culturii, intrucât aceasta, cultura română, ne este, ca să spunem așa, cămașa, adică partea din existența socială care ne interesează în chip direct și în care ne integrăm cu mult-pușina noastră contribuție de revistă literară. Prima constatare e una nespus de întristătoare, căci să declini de la „simfonia“ numită Andrei Pleșu la „romanța“ numită Ludovic Spiess nu e ceva de natură să ne bucure. Îl cunoaștem bine pe dl. Spiess, a fost cindva un bun cîntăreț de operă și operetă, dar l-am auzit vorbind și agramatisme pe care le-a produs, ca și vădita nepricepere în ceea ce numim cultură generală ne-au indispus. Nu știm cine l-a propus pe dl. Spiess pentru funcția de ministru al culturii, dar e limpede că propunătorul confundă cultura română cu teatrul de operetă, iar această numire va face să crape de invidie toate fările de mare cultură din Europa — printre care îndrăznim să ne numărăm — măcar pentru faptul că o mai perfectă nepotrivire cu greu s-ar fi putut găsi în altă parte. Înainte de a fi ministru al culturii, dl. Ludovic Spiess ar trebui să treacă o seamă de teste elementare de competență în materie de cultură generală. Altminteri domnia-sa ni se pare tot atât de bun în această materie pe cât era nu de mult tovarășa Suzana Gâdea, aceea care-i cerea unui editor să i-l aducă pe Mircea Eliade pentru a afla cu ce se ocupă acest autor fără educație politică. Se vedește încă o dată că pentru guvernarea de azi, cultura e a cincea roată la căruță. Păcat că n-au înțeles că în dura competiție a intrării în Europa principala noastră șansă rămîne cultura. Nu industria, nu agricultura, nu politica, nu finanțele, ci Cultura. Nu mai punem și alte întrebări, tot de bun simț, care s-ar cere puse în raport cu prezența d-lui Ludovic Spiess în fruntea culturii române. Ne mărginim să exclamăm, nici veseli, nici triști, mai curînd stupefiați: Halal schimbare!

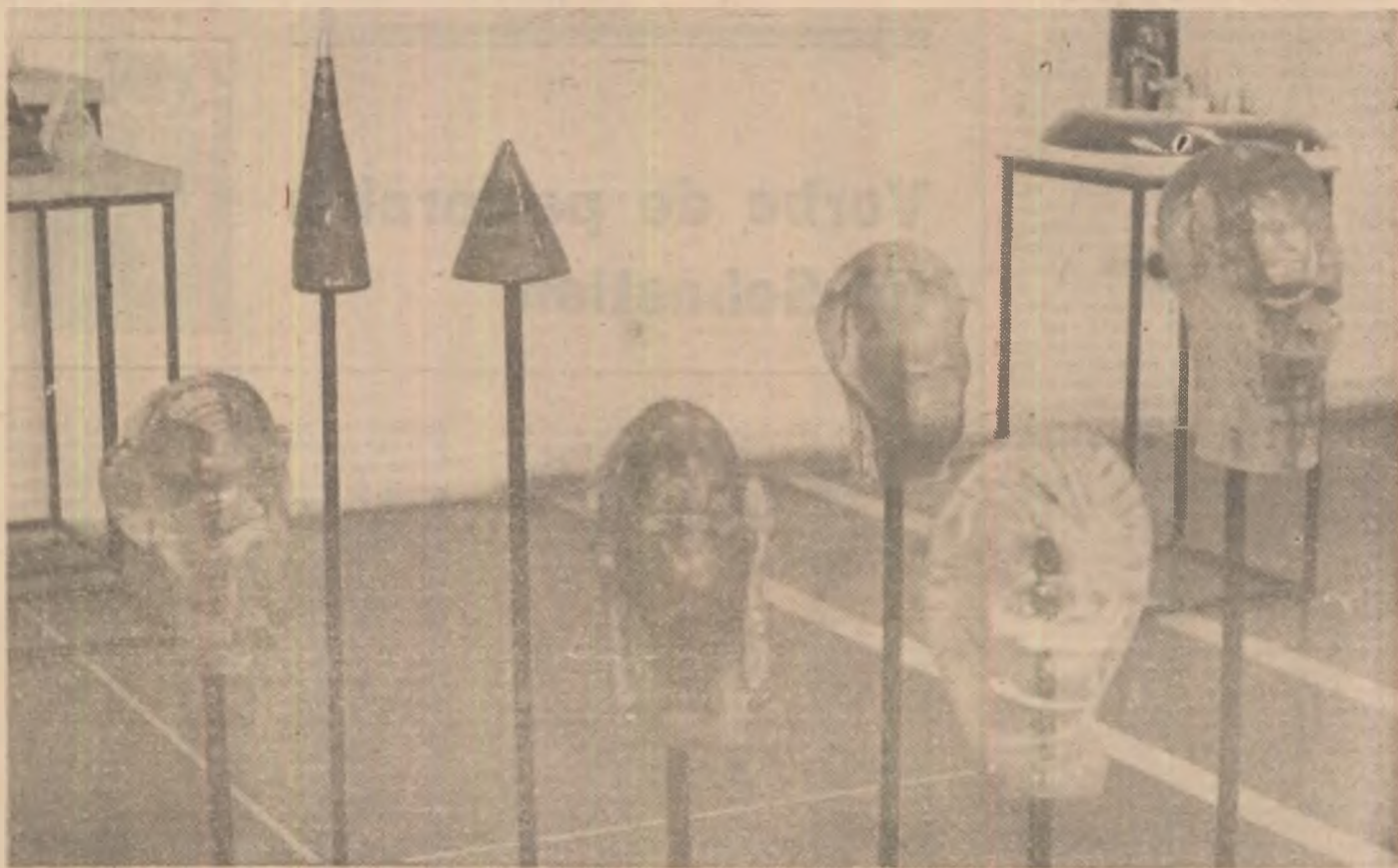
„L.“

Taraba de poeme

Ce bine ar fi să scriu poeme pe bani. Adică chiar să scriu pe hirtii de o sută, de cinci sute, de o mie!.. (Dar e bine să scrii poeme și pe bani, adică pe mîncare și pe băutură). Daniel a avut ideea să facem o expoziție de poeme. Să ne punem pe pereți să se uite lumea la noi. Cînd eram copil-poet m-a mai pus cineva cu poeme pe pereți. Dar cînd eram copil eram trist și trebuia să mă concentrez foarte tare ca să mă pot juca. Acum știu să mă distrez mai bine. Ce bine e să te gîndești că un strănepot de 3—4 ani a găsit sutele puse bine de bunica pentru înmormîntarea străbunicului și a desenat pe ele cu acuarele: case, copii, copaci, păsări și pești — făcînd astfel înmormîntarea și moartea bătrînului aproape imposibilă. Ce bine e să-ți imaginezi o bibliotecă de milionar care a hotărît să-și tipărească pe toți banii lui cele mai importante opere ale umanității. Ce bine e să-ți imaginezi pe Dostoievski tipărit în ediție de lux numai și numai pe hirtii de o sută de dolari, îmbrăcate în piele. Eu, față de Daniel, m-am gîndit la un magazin de poeme. Adică să iau manuscrise de la Dan Laurențiu, de la Ion Drăgănoiu, de la Ioan Es. Pop, de exemplu, și să le vînd la tarabă. (Daniel a propus ca poemele vîndute să nu se mai poată publica decît dacă vrea cumpărătorul lor, proprietarul. Ele nu i-ar mai face plăcere decît lui, după cum l-ar bate capul). Aș vînde și 30 de călimări goale din care as susține că și-a tras Eminescu sau Baudelaire cerneala ca să-și mîzgălească maldărul de manuscrise. Ar fi foarte bine dacă s-ar înființa la Uniunea Scriitorilor din România o secție de cerșetori. Ar fi mai cinstit. (Oricum, scriitorii au fost întoldeauna falimentari). Iar pe banii astfel adunați să scriem poeme. Am da o mare lovitură. Am fi prima întreprindere oficială de distrus bani. Am fi și un simbol al posterității; pentru că, cu cit s-ar învechi și s-ar devaloriza banii scriși de noi, cu atît le-ar crește valoarea. Exact pe dos, ca și existența noastră de „creatori“, nu de creaturi. Și aș mai deschide o tarabă de poeme. Un simbol al bătrîneții fără rost, fără tînerțe, al viitorului static, fără prezent sau trecut. Un simbol al Poeziei jechoase.

Cristian Popescu

În acest număr, lucrări expuse la galeria „Orizont“

Aurora PAPASTERE

În pag. 15:

Poezii de MARC CHAGALL

semn

Guvern de uniune națională

O adiere de toamnă mi-a readus în memorie pamfletul lui Tudor Arghezi despre cei care visează să ajungă miniștri. Autorul propunea, acolo, să înlocuim cuvântul miraculos, „ministru”, pe care alți oameni politici îl șopteau înfiorați, cu un altul, „făcăleț” și se întreba în continuare dacă, privind pe gaura cheii în cabinetul-alcov al unui proaspăt ministru, îl va vedea pe acesta, perpelindu-se de bucurie pe o canapea și sopnind fierbinte: „făcăleț, sint făcăleț”. Inutil să mai comentăm textul lui Tudor Arghezi căci el însuși este un comentariu subtil al vieții politice românești dintre războaie.

Astăzi, când guvernele au început să se schimbe altfel decât pe vremea recentului dictator, visul de a ajunge ministru îi cutreieră pe alți oameni decât trogloditii care-l puteau nutri acum zece-douăzeci-treizeci-patruzeci de ani. Lucrurile au tendința — măcar în această privință — să înceapă a semăna cu cele dintre războaie. Visuri ministeriale pot apărea în mintea infierbintată a cine știe cui, chemat ori nu, ales ori nu, se pot împlini peste noapte sau peste-o mineriadă, fiind în cele din urmă sortite spulberării la fel de rapide și de inexplicabile. În ce privește cuvântul făcăleț, mă tem că el a fost uitat de mai toată lumea, căci în mamăligă, la oras, învîrte o biată lingură de lemn. Dar asta nu pentru că toate făcălețele ar fi ajuns miniștri, deși multe, prea multe stau la coadă la guvern. Ci așa, pentru că nu mai știm să ne protejăm nici specificul național.

În jurul nostru comunismul se prăbușește. Frații bulgari deschid ochii la alegeri, iar noi tot cu „valorile nobile ale socialismului” în minte și-n gură, de parcă n-am avea ochi să vedem și urechi să auzim și alte simțuri să simțim. Dacă mai adăugăm și posibilitatea ca, prin preajma urnelor, să fim așteptați — când o fi să fie — de sfînta bită, făcăleț și ea la rigoare, înțelegem că, dintr-o insulă latină într-un ocean slav, ne vom trezi, o insulă socialistă, într-un ocean democratic, ale cărui valori au și început a se ridica. Dar noi nu și nu tot înainte cu „valorile nobile” în fața gurii căscate a unor lemne care încă nici nu-și dau seama că în curînd au o șansă (din mai multe) de a deveni făcălețe și a se așeza la coada de mai sus.

Privim cu invidie peste Dunăre, așa cum am făcut-o mereu, la mijloc fiind tot felul de ape, mai puțin Nistrul și pe urmă Prutul. Ca și cum acolo n-ar fi tot oameni, ba încă, vorba poetului, „cu ceafa groasă”. Oricît de groasă ar fi ceafa cuiva, dacă înăuntru se mișcă un gând, gata, se termină cu dictatura proletariatului și alte gogoși în favoarea unui început promițător de democrație. Cînd apele astea, peste care ne uităm, nu vor mai fi decât niste granite tradiționale, culturale și etnice dacă vrei, atunci abia să privim și noi, cu atenție, la noi înșine în curte? Dar ca să se întimplă asta, trebuie să o facem mai din timp, să vedem cine e făcăleț, să așezăm făcălețele la locul lor, la coadă la guvern. noi în acest timp văzîndu-ne de treburi serioase.

Iar adierea aceea de toamnă va lua de la noi paharul amar din care tot bem și al cărui conținut nu se mai termină. Conținut care, deși amar, nu-i o bere.

Nicolae Prelipceanu

momos:

Un puci pe jumătate eșuat

Și iată că ceea ce era de neclintit, s-a clintit. Dl. Roman și echipa de unicate ce îl înconjură au părăsit scena politică. Forțele care l-au silit pe primul-ministru să abandoneze sint obscure, fiindcă minerii puteau fi destul de ușor puși la punct, iar liderul lor convins să cedeze, așa cum s-a întimplat în cazul președintelui. Dl. Roman a numit totuși

aceste forțe și a pus căderea guvernului pe seama unui puci neocomunist. Singurii neocomuniști care ar fi putut pune la cale așa ceva, avînd destulă putere pentru asta, sint cei doi președinți ai camerelor, plus dl. Iliescu. Ajuțați bineînțeles de șeful SRI-ului. În cazul cînd scenariul este adevărat, putem considera astăzi, 17 oct. a.c., că el a eșuat. Sau mai bine spus a fost numai pe jumătate reușit. Partea reu-

sită a lui poate fi considerată îndepărtarea d-lui Roman, evident mai deschis către occident și care, spre deosebire de precedent, se bucura de simpatia occidentului. Toate declarațiile occidentale, după așa-zisa predare a mandatului, i-au fost favorabile și majoritatea negocierilor, mai ales cele financiare, au fost înghețate. Destul de probabil că partea a doua a scenariului viza numirea unui prim-ministru mai apropiat de idealurile d-lui Iliescu. Aici lucrurile s-au desfășurat însă pe dos. În fața presiunilor exercitate de occident, a celor din țară venite din partea partidelor politice de toate nuanțele, în care „FSN-ul — aripa Roman” a avut un rol destul de important, dl. Iliescu a trebuit să numească un prim-ministru aproximativ neutru. Spun aproximativ, fiindcă domnul Stolojan, noul lider național, este chiar mai hotărît decât dl. Roman să continue reforma și, din declarația-program citită în fața Parlamentului, rezultă că metodele pentru aplicarea reformei vor fi mai ușoare și mai dure decât cele ale vechii echipe. Învinși par, cel puțin deocamdată, cei trei neocomuniști Birădeanu — Martian — Iliescu. Ei vor încerca să-și ducă mai departe politica începută, în primul rînd aceea de frinare a reformei. Să sperăm că alegerile viitoare vor schimba raportul de forțe și că, în așteptarea lor, nu vom avea parte de un nou puci.

Ștefan Agopian

dictatura personală

Mișcări de stradă instrumentate de Putere

Unde ne e cea față a omului sănătos, ireductibil la biologic, pozitiv? După Revoluție parcă altă față a noastră ascunsă, cea față ascunsă doar a ieșit la iveală...

Suntem noi, românii, oameni cu două fețe ascunse acum: o față ascunsă de dinainte de 22 decembrie 1989 și o față ascunsă de după 22! Frica de Dumnezeu nu ne-a adus în situația să fim solidari și cu aceia puțini dintre noi, care au găsit puterea să fie ei înșiși și să iasă în stradă cu fața descoperită, cea față a omului ireductibil la biologic, să-și ceară drepturile pașnici, cu minile goale și să se lase impușcați pînă la urmă de vechea Putere și de noua Putere politică; în numele libertății lor interioare...

Mai nou, venind blamații minerii din Valea Jiului să moară pentru a da duh creator la București unor idealuri pierdute de societatea românească pe zi ce a trecut de la Revoluție. Acești mineri asupriți de soartă dintotdeauna, ce n-au noroc de guvernanți care să țină seama în mod special și de nenorocirile vieții lor cu totul ieșite din comun! Trîind la zeci și sute de metri în subteran, șobolani, în

condiții infernale, primitive, cu explozii ale gazului metan posibile în orice clipă, inundații și prăbușiri de falii în tot locul... Minerii din Valea Jiului ce n-au parte de la Revoluție încoace măcar de o iluminare cit de cit satisfăcătoare pe galerii în criză de becuri, înmulinți în acest fei inutil accidentele și nu au nici măcar parte de elementarele cizme, care fac parte din echipamentul obligatoriu de protecție, sau salopete, purtînd pe ei zdrențe — așa cum i-am văzut pe străzile Capitalei și pe 25-27 septembrie 1991, de altfel, mare parte din ei fiind sosiți direct din sut... Minerii fără speranță, îndobitociți de mizerie și sărăcie nu numai în subteran, ci și acasă la ei: locuind în apartamente „confort III” ceausiste, flo-tante, igrasioase, fără încălzire centrală, fără repartiții de combustibil de foc, fără gaze, fără promisiunea de a obține vreedată o butelie la schimb, perpetuati de generații întregi în această incredibilă promiscuitate programată de Stăpînii Zilei! Bietii minerii fiind considerați ultimii oameni, abrutizați de băutura odată ieșiți la lumina soarelui, alcoolul fiind singurul în stare să-și mai facă să uite de necazuri și nedreptate: fără folos, o-

dată ce Puterea îi prezintă ca pe niște infractori cotidieni cu salarii uriașe, le-neși și nerecunoscători societății... E de neînțeles această perpetuare a exploataării lor nemiloase: neapărat, vă rog să rețineți, totodată, că un miner de categoria a V-a (calificat, deci, cu aproape maximul posibil!) azi are un salariu lunar undeva peste 8000 de lei, comparativ cu munca prestată! Ce înseamnă 8000 de lei, vă dați seama! Cînd o vinzătoare care nu vinde mai nimic într-un magazin de stat oarecare primește și 11000 lei salariu astăzi... Nu e revoltător? Să nu intri la o adică peste guvernanți și să le rupi urechile? Așa stînd lucrurile, de ce să ne mirăm că ne trezim cu minerii din Valea Jiului la București cu bite, topoare și lanțuri în mîini, ieșiți direct din iadul comunist să-și ceară și ei dreptul la o supraviețuire cit de cit „omenească”? Sunt retoric...

În sfîrșit. Nu mi-a mai rămas loc să fac aici, în continuare, caz de păreriile celor doi „golani” ai mei cărora le sunt naș, în legătură cu evenimentele dramatice din 25-27 septembrie, cum am promis în numărul trecut al Lucafařarului: „golani” pașnici ai Pieței Universității (22 aprilie — 13 iunie 1990) bătuți de „minerii” Pu-terii la 14 iunie 1990, arestați pentru zece zile la rînd aberant, ilegal... Ce aș vrea să se înțeleagă, totuși, acum, în citeva cuvinte, ar fi că ei, „golani” mei, deveniți între timp membri ai Partidului Alianță Civică, au făcut în acele zile și nopți de 25-27 septembrie 1991 de „permanență” la sediul P.A.C., nedorind să se trezească implicați ca membri ai P.A.C. în cele mișcări de stradă antiguvernamentale ce lor li s-au părut a fi instrumentate de aceeași Putere sinucigașă atotprezentă, vai...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

Motto: „Verdele de Paris este o otravă puternică și persistentă, care poate fi îndepărtată numai prin spălări laborioase. Seamănă foarte mult cu ideologia comunistă, care, la fel, continuă să facă victime chiar și atunci cînd pare complet îndepărtată din viața unei societăți”. ALEX. ȘTEFĂNESCU, în ZIG-ZAG).

● TIA ȘERBANESCU: „Sîntem țara cu cele mai multe lovituri de stat din ultimii doi ani. Întreg continentul african poate privi spre noi cu invidie. Care ar fi loviturile de stat? Numărătorii sint diferite între ele... Depinde de cine numără...; „Logica ne spune că n-a fost nici una”. (România liberă) ● DAN STANCA: „Tot mai multe voci au început să afirme că discursul președintelui nu are substanță, e compus din serii lungi de fraze care plictisesc fiindcă spun același lucru, adică nimic”. (Tineretul liber) ● ADINA AN-GHELESCU: „Dacă România se află astăzi în criză politică, vinovatul principal este președintele Iliescu...; „Iar dacă președintele Iliescu ar fi demisionat în iunie '90, așa cum era firesc, morții din septembrie și laerimile Bucureștiului n-ar mai fi existat...”. (Baricada) ● GH. POSPAI: „Pînă la urmă, domnul Iliescu și minerii au pupat împreună Piața Independenței. Noului miner de onoare al țării i s-a mulțumit...”. (Flagrant) ● CORINA DRĂGOTESCU: „Imaginea României: Minerul cu praștia”, (Adevărul) ● BOGDAN TEODORESCU: „Minerii au venit să impună un soi mai special de dictatură a proleta-

riatului și au plecat strigînd: jos comunismul! transformîndu-l pe Petre Roman într-o victimă și partidul său într-un pilon al democrației în România”. (Tinerama) ● FLORIN IARU: „Dl. Petre Roman, cu mult farmec, minte, dl președinte, cu încăpăținare, ocolește adevărul. Profesioniștii Televiziunii au invătat lecția. Avem tot ce ne trebuie pe ecran, numai un lucru lipsește, Vocea vinovatului”. (Cotidianul) ● MIRCEA FLORIN ȘANDRU: „Să recunoaștem, căderea guvernului Roman a fost primită de mulți dintre conec-tătenii noștri cu un sentiment de ușurare”. (Tineretul liber) ● CLAUDIU IORDACHE: „Cruciatal anticomunist Petre Roman”: „Rar mi-a fost dat să văd un om mai cramponat de putere! Spectacolul pe care ni-l oferă de zile încoace este năucitor, degradant și abject”. (România liberă) ● PROF. RODICA TEOFĂNESCU COCAN: „La chipul său, de o frumusețe in-coruptibilă și liberă, am privit eu, cu toată amintirea fără de pată a tinereții ob-sedantului meu deceniu...; „Iar cu dragoste și prietenie anonimă făgăduiam că atunci cînd am să înving, cînd una din cărțile mele va birui la cele două edituri (...) lui Petre Roman, etalon al valorii intelectuale, îi voi dăruia eu cite un exemplar, ca o asigurare a faptului că din cele trei care stăpînesc lumea, forța fizică, forța intim-plării și inteligenței, ultima e cea mai nedreptățită, mai expusă bitelor (...) e cea mai vrednică de poezie, de Dumnezeu și de iubire. Și o cred intrupată în tot ce a întreprins în cuvînt și faptă, în vis și zbu-cium, în muncă și jertfă, Primul-Ministru

al României, cu nume de apostol și de patrie latină, din aripa tinăra a Gintei-regine...”, „...omul aplaudat de elita Consiliului Europei, spirit de cea mai aleasă an-vergură a culturii umaniste și științifice, dar huiduit...”, „...pentru Primul-Ministru, Domnul Petre Roman, scriu în cuvinte străbune izvorite din rărunchii și inima acestui popor bun, blind, patriot, înțelept, harnic, plin de credință și speranță în viață (...) cu convingerea a peste trei decenii de profesorat în slujba limbii române, scriu: «VIVAT, CRESCAT, FLOREAT!»... (AZI) ● FLORIN IARU: „Pentru SRI, P. Roman este «acea persoană»”. (Cotidianul) ● ILIE NEACȘU: „Sc dorește probabil de către dl. Petre Roman și de către ceilalți demnitari aparținînd aceleiași etnii să instaleze în fruntea Serviciului Român de Informații un urmaș demn al lui NIKOLSKI, dacă nu chiar pe acesta în persoană”. (Europa) ● FRAIERUL ROMÂN: „D-na Angela Băcescu este o femeie”. ● MAGAZIN EXPRES: „Re-vista Europa a încetat demult să mai fie o publicație. Ea este o stare de spirit: a nostalgiei după comunism și a revanșei agresive”. ● ST. T.: „Sănătate pentru toți” (Dimineața) ● PA-ULA CHIRIȚA (Improvițiație la un sonet) „Voi, unduiri savante și ritmice contracții, / Corzi din adîncuri plesnind îmbrățișate / Spre a-mi aduce seve, falus din lu-mină! / Sămînța — de nu s-ar pierde — să-mi rodească! / Neostoită jubilație cînd sulita străpune! / Virfu-i de viață, neîn-treruptă minune, / Auroră cu degete tran-dafirii în vaginul meu! / ...Dar nu te duce, tu, spermă divină, / Pe mine mă pierde, pe mine începe-mă!” (Prostituția) ● De la CEZAR ANDREESCU, IOAN BUDUCA & TUDOREL URIAN adunate: „...pitecan-tropul presei române, Corneliu Vadim Tu-dor, nu e doar un huligan al condeiului, ci și un escroc dedat la tot soiul de gălnării politice. Nu știm cine răspunde la numărul de telefon al lui Vadim Tudor: Ana Pau-ker sau Elena Ceaușescu?” (Cuvîntul) ● PETRE SALCUDANU: „La iarnă vom minca politică”. (Adevărul) ● BOGDAN TEODORESCU: „Bineînțeles că e loc și de optimism... În fond, granițele sînt încă deschise”. (Tinerama).

Petre Stoica

Și liliacul e-nflorit...

Ideea că înainte de a fi mai bine trebuie să fie tot mai rău ține de mistică simplistă a victimei consimțitoare, aceea ce-și educă răbdarea, în speranța că va trece cu bine și încercările următoare care, poate, nu vor fi chiar așa de crunte. De îndată ce o asemenea mentalitate se instalează în mase. Puterea care le îndeamnă stăpânește elementul esențial al însăși existenței sale: timpul. Ea va născoci

Ionel COJOCARU

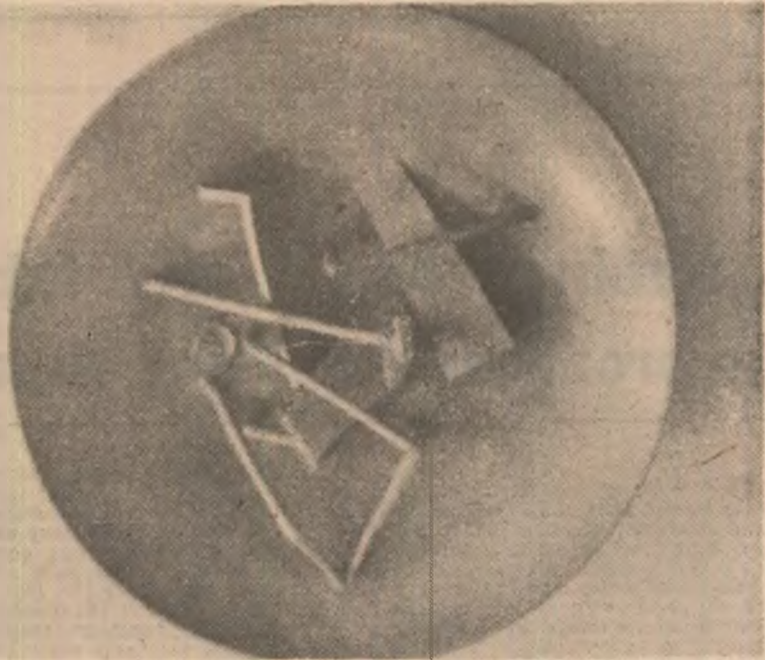
noi și noi „încercări” pe seama victimei cuminți, în plin exercițiu de cultivare a răbdării și de adîncire a sacrificiului, cît o privește îndesîndu-și cu energie sacii cu provizii și pregătind scurte perioade de mai bine, în plin rău, necesare și ele. Încălcînd aceste deloc complicate reguli ale partidei, Ceaușescu și-a pierdut viața, oferînd prea tirziu cei zece lei în plus pentru Sărbători — dar se afla, cu evidență, pradă unui regres ce l-ar fi condus, în cazul cel mai bun, la balamuc.

Pentru ca manevra să lunece uns, Puterea mai trebuie să abordeze și o mască, aceea a desăvirșirii inocenței, ce-i asigură și deplina impunitate — succedaneu al grației divine, din trecut. Ea este aceea care nu știe — cînd trăgătorii ei se înșiruie în lanț — cînd ar fi să dea socoteală, ea este mireasa cu coronița de lămiță în cosițe, ce tocmai trece pragul bisericii...

În democrație, dreptul la critică este, desigur, cîștigat și cîștigat, de asemeni, în acele regimuri ce mărturisesc a învăța cu sîrg alfabetul democrației. Cîștigat, cu condiția de a nu fi exersat. Căci democrația din mers poartă, vai, cizme și are vedere scurtă, iar de pe nas îi cad ochelarii defunctului: dacă nu te dai la o parte, te calcă. Pe urmă, te amendează... Dar victima? Ce o determină să se supună, asemeni celui ocaș din Casa morților, celui de-al doilea „turneu” printre vergi —

cel fatal —, în loc să rupă contractul cu șăgalnicul purtător de cînt? Probabil sentimentul că și ea cîștigă timp, acel timp cu semnul minus, preferabil, în esență, confruntării, pentru care se simte neechipată. Ea speră, în convertirea Puterii, într-un final gest spectaculos de împăcare, într-o epocă de armonie. Este, prin definiție, pentru liniște. Locuiește... la coadă.

Puterea, despre partea ei, nu are trecut, numai prezent, cel etern, ea este sacră, inviolabilă, răspunde direct, dar pe căi numai de ea cunoscute, doar Istoriei. Și din ce este alcătuită Istoria, se cunoaște! Există, totuși, un ins care tulbură echilibrul ambilor, al victimei consimțitoare și al atleticeii puteri: intelectualul. Om de concepte, nebun de cap, acesta este, de preferință, în cap lovit, ca să se timpească, o dată pentru totdeauna. Datoria intelectualului constă, bineînțeles, în a nu face politică. Literat, să se ocupe de parfumul violetelor, în gingașe buchețele și de involta lacri-

Dumitru RADULESCU

mare a zorelelor, sub greutatea bobului de rouă în care victimă și călău se văd angelic multiplicați și, atemporal, în vecii vecilor unei clipe...

...Frumoasă, miezoasă, revista „Literatură”, lăsată moștenire poetului Marin Sorescu de către poetul Macedon-ski, înălțătoarea chemare a noului colectiv (Doamne, iartă-mă!) de întoarcere a scriitorului la uneltele sale. Pe prima pagină, o mică bavură: dl. Fănuș Neagu, apolitic director al ultra-neutralului ziar „Țara” demască pe un tânăr poet, nerespectuos față de maril înaintași ai literaturii noastre, geniali, dar colaboraționisti cîci, deși tatăl acestuia, ehei, scria ode și imnuri, mă-nțelegi cui. În loc să stea cu fața la perete și să plîngă, tinărul dă cu piatra. Urit, tare urit! Prin urmare, nu facem politică. Dar punem lucrurile la punct. Cu punctualitate. Veniți, privighetoarea cîntă, și liliacul...

Barbu Cioculescu

minimax

Excepționalismul post-comunismului românesc (I)

Nici o zi fără măcar o diversiune!

(Folclor politic)

Asociind spre comparare rezultatul alegerilor din Bulgaria cu situația politică existentă într-un același moment la nord de Dunăre, rezultatul este prilej de amărăciune, dovădindu-se încă o dată că în România despărțirea de comunism se petrece altcumva decît prin împrejurimi. Sau, cum de-atîtea ori și într-atîtea privințe, se poate spune, ca la noi la nimeni! Desigur, există semnale (căci se poartă cu multă stăruință acest cuvînt) că și aici s-ar putea ca buba să se spargă la viitoarele alegeri, totdeodată însă, recentă criză, marcată de a patra mineriadă, alimentează din plin bănuiala unei persistențe a confuziei care, astfel, se va dovedi endemică.

În încercarea de a face, pe cît posibil, un fel de bilanț al ultimelor evenimente politice, pe de o parte, este neîndoios că eșecul economic al guvernului Roman a fisurat Puterea instaurată în decembrie '89 iar un eventual 34% din electorat pe care s-ar mai putea încă baza F.S.N. indică drept singur suport real recurgerea la măsuri de forță. Ușor de sesizat este că, deși incomode prin implicațiile interne și internaționale, riscurile unei asemenea evoluții au fost luate în calcul așa cum o dovedesc atît noul cadru juridic (dimensionat astfel încît să legitimeze folosirea gloanțelor împotriva manifestațiilor de protest), cît și dotarea modernă a aparatului represiv. În timp ce directorul S.R.I. avertizează despre o posibilă generalizare a revoltei, singura eroare pe care și-o recunoaște „partida Roman” este aceea că reforma n-ar fi fost exploatată de-aînsă pe-nțelesul tuturor, confirmîndu-se o

dată mai mult persistența în aroganța specifică fostei nomenclaturi.

Pe de altă parte, și poate încă mai relevant pentru viitoarea evoluție politică este modul cum „s-a ieșit din apărare la contraatac” printr-o combinație de trei „pase” / manevre / diversiuni politice ce s-ar putea dovedi eficiente. Unu: guvernul de așa-zisă deschidere națională. O deschidere care pină la urmă s-a văzut că este o întredeschidere căci F.S.N. și mai precis însuși dl. Petre Roman a fost cel care a distribuit principalele roluri ale noului executiv, domniei sale venindu-i acela de eminență mai mult sau mai puțin cenușie cu mantie de cavalier neînțeles și singuratec al reformei — poziție numai bună pentru o viitoare candidatură la președinție. „Peștele” cel mare prins în această plasă este P.N.L. și totdeodată dinamitarea unui eventual bloc al opoziției democratice. Doi: F.S.N. = Frontul Cruciaților Anticomuniști din România, așa după cum a și declarat Liderul

Național că acum este momentul ca stigmatul F.S.N. = P.C.R. să fie șters o dată pentru totdeauna. Adică o rachetă cu focuase multiple vizînd îndeosebi: a) o contra-lovitură spre bătrîniile comuniste obligîndu-i (și în special obligîndu-l) să-și amintească neconținut pactul din decembrie '89; b) anihilarea forțelor anti-comuniste, îndeosebi P.N.Ț.C.D. și P.A.C. Trei: apelul la unitate națională dincolo de orice interese partinice, pentru ieșirea din criză. Uitate fie gilceava din Parlament și din presă, uitat fie că toate personalitățile din opoziție au fost acuzate de extremism și/sau trădare națională, de aceleași calificative nefecînd chiar partide întregi, uitate fie intervențiile brutale ale scutierilor ș.a.m.d. Cine nu e cu noi e împotriva noastră, adică a Patriei. Și, cum, ne-cum s-a întimplat (măi să fie!, parcă îți vine a zice) ca tocmai într-un asemenea moment să aibă loc o izbucnire absurdă a irendentismului maghiar care a inflamat brusc pină la paroxism întreaga lume politică și împreună cu ea pe toți românii de foarte bună credință. Adică ce comuniști, ce securiști, ce mineri, ce antireformiști, cînd, Dumnezeu!, ungurii sînt gata să ne disloce o parte din pămîntul sfînt al Patriei! Iată cîtă dreptate a avut dară „România Mare” care de multă vreme, pe lîngă interzicerea U.D.M.R., a solicitat „anihilarea tuturor cozilor de topor din rîndul românilor care au făcut în mod vizibil o politică promaghiară în frunte cu conducerea Ministerului Culturii, Ministerului Învățămîntului, Uniunii Scriitorilor, Grupului pentru Dialog Social, Partidului Alianța Civică, publicațiilor (...) Luceafărul...”! Iată că a venit și clipa adevărului căci, dacă nu se vor lua cele mai drastice măsuri împotriva

celor pomeniți, P.R.M. „împreună cu alte forțe naționale sănătoase (probabil P.S.M., P.C.R., V.R., P.S.D. ș.a. — n.n.), se va simți dezlegat de orice obligație față de organele puterii și va trece de urgență la organizarea Gărzilor Naționale”. (Așa cum mai spuneam altă dată, poate că rău fac cei care nu citesc „România Mare”). Zicîndu-ne însă grabnic „Hai să fim serioși!”, căci modul cum s-a reacționat în Parlament, într-o primă fază, față de pretenția (repetăm, absurdă) unei enclave secuiești autonome este cît se poate de preocupant, cum se zice în limbaj diplomatic. Două fiind ipotezele posibile, și într-un caz și în celălalt reacția parlamentarilor a fost flagrant contradictorie tocmai interesului ce păreau a le susține: interesului național. Dacă nu a fost vorba decît de aberațiile unui grupuscule extremist nereprezentativ nici pentru U.D.M.R. nici pentru populația română de naționalitate maghiară tot tam-tam-ul făcut trădează fie lipsă de discernămint politic, fie un politicianism fără scrupule urmărindu-se obținerea de capital politic indiferent de consecințe. Dar încă mai grav este ceea ce s-a întimplat luni 14 octombrie în Parlamentul României dacă într-adevăr există un pericol maghiar (și sînt semne care, pe bună dreptate, neliniștesc în această privință) fiindcă patima unui patriotism deteriorat în șovinism nu face decît să accentueze acest pericol. Oricum, s-a dovedit încă o dată că într-un moment de criză a Puterii problema națională se impune violent atenției, fapt care, gîdit în perspectivă și la scara europeană, poate avea consecințe profund îngrijorătoare.

Vom avea așadar un alt guvern în care F.S.N. barem nu mai deține controlul absolut. Prețul plătit a fost însă scump. Nici morții și răniții din timpul mineriadei și nici reacția Puterii nu sînt de natură a determina un plus de coeziune socială, ba dimpotrivă. Asta tocmai într-un moment cînd efectele reformei economice tind să depășească limitele suportabilului. Întrebarea, marea întrebare fiind atunci dacă, în mod obiectiv, mai este posibil de păstrat ordinea de drept fără a se ajunge la utilizarea preponderentă ori chiar exclusivă a mijloacelor represive.

15 octombrie 1991

Șerban Lanescu

Ionel COJOCARU

„Sabina“ sau o altă față a prozatorului Paul Goma

Într-un apendice reluat ne varietur în mai toate cărțile scoase la editurile românești de către Paul Goma după revoluție (!) se afirmă că martie 1970 este data când autorul ar fi publicat pentru ultima oară proză într-o revistă din țară. Să mi se îngăduie să fac o îndreptare. Urmăream cu emoție în primăvara anului 1977 acțiunea politică fără precedent a lui Paul Goma care, sfidând „Inaltele comandamente comuniste”, iniția o curajoasă campanie de apărare a drepturilor omului, aderând deschis la principiile Chartei '77. Imi amintesc și satisfacția pe care am trăit-o când radio „Europa Liberă” a transmis textul scrisorii de încurajare și admirație adresată de reputatul critic Ion Negoițescu confratelui mai tânăr, aflat într-o situație tot atât de disperată pe cât fusese tentativa sa de sinucidere din 23 august 1974. Pe acest fundal am înregistrat, mărturisesc șocat, reapariția semnăturii îndoliate a lui Goma sub un text intitulat „Pământ de flori” și găzduit de România literară imediat după infiorătorul cutremur din 1977, 4 martie.

Dizidentul scriitor fără cărți — cum se străduiau oficialitățile zilei să-l minimizeze — da expresie discret și generos compasiunii și durerii sale pentru încă una din teribilele încercări ale sorții cu care fusese confruntat poporul său. Acesta este se pare ultimul text publicat de Goma într-o revistă din România, înainte de a pleca din țară în noiembrie 1977.

Fără îndolală, Paul Goma a fost și rămîne o mare și îndurerată conștiință civică. Nici un alt scriitor român n-a fost angajat mai direct și n-a luptat mai fățiș împotriva regimului totalitar de jure, împotriva prostiei și absurdului falimentar comunist. Mărturiile lui Goma despre tratamentul deținuților politici în închisorile comuniste de la Gherla și Pitești ne familiarizează și fixează imaginea dantescă a statului concentraționar, ne dau o idee despre natura unui regim politic guvernat de o teribilă și neîmpăcată ură împotriva omului și valorilor sale de liber arbitru. N-am avut nicăieri senzația mai stranie a prezenței nedismulate a infernului pogorit în viața omului ca în acestele două opuri (Gherla, Pa-

timite după Pitești), doldora de imagini orwelliene, de fapte și întâmplări stranii descrise în culori naturalist-tragice.

Scrisul lui Paul Goma ne obișnuie într-atît cu această față grotesc-șarmantă a lumii încît lectura recentă a romanului Sabina, scris în 1988 — primul publicat mai tîrziu în românește (Editura Revistei „Apostrof”, 1991) — recunosc că m-a luat prin surprindere, nu însă într-atît totuși încît să nu mi-aducă a-minte de obnubilata poezie gravă din tableta Pământ de flori. Natura inovativă a scrisului lui Goma din Sabina mă obligă la o reconsiderare din mers a posibilităților tematice și stilistice ale unui autor care încearcă să depășească faza scrisului „sanguinar” ce risca, dacă nu și devenise manierist.

În Sabina este pentru prima dată cînd Goma face distincție în creația sa între povestitorul de romane, relatînd ce-a înțeles el sau i s-a părut că a înțeles din ce a văzut și auzit, și scriitorul-arhitect, construind inginereste edificii fără suflet, fastidioase lumi lipsite de viață. Este în acest distinguo o precizare necesară și poate o motivare a firului sinuos al multor povestiri din cărțile lui Goma.

Costel BADEA

ma, care face nu atît cît o explicație („ca să-mi justific reacția, poate chiar pe mine să mă explic, justific : ce sunt eu și cum anume făcut...”) ci, cît „povestitul drumului pînă la acea explicație”. Mortarul dintre cărămizi — se precizează într-acest sens altundeva — acela e important, el face sau desface un roman, face să fie ori să nu fie un roman... Sabina este în sens superior și într-o mare măsură un asemenea roman. O operă de maturitate cu un conflict „fragil” și o intricație copilărească, superioară datorită convenției structurilor arhitectonice cu rezultanta tirzie a unei conștiințe artistice pentru prima dată interesată de ea însăși.

Miezul epic, extrem de tasat, făcînd trimiteri cum ne-am obișnuit la Goma, la câteva amănunte și întâmplări autobiografice, protejează într-o aparent nesfîrșită așteptare introspectiv-proustiană o mirobolantă primă dragoste, născută în virtutea unor vremi de confuzie și agresivă politică populistă. Tînărul elev basarabean, refugiat cu părinții la Sibiu, după evenimentele din '40, trăiește primii flori ai dragostei deșteptată chinuitor și total de ciudata făptură a unei adolescențe, pîrînd angajată conspirativ în salvarea de la ardere a fondului de carte Blaga. Băiatul este impresionant și ia parte în felul său la drama fetelor care, refugiate în inima iernii în garajul propriilor case naționalizate de comunisti, încearcă să se apere de frig cu haine bărbătești de pe timpul războiului, păstrînd în mod ingenios căldura în pat cu un cort militar. „Așa era mică-mică. Și ascunsă — arăta și mai mică, și mai ascunsă în costumul ei de scafandru fără cască”. Miraacolul nașterii iubirii capătă pentru adolescentul confruntat de timpuriu cu atîtea aspecte dure ale existenței proporțiile unei experiențe fundamentale de cunoaștere cădere și luare în stăpînire a lumii. „Fondul Blaga”, salvat cu prețul constructării unei serioase pneumonii de către personajul-narator se dovedește pînă la urmă a fi fost „fondul” de carte al inginerului Lăcniș Blaga, o rudă a fetelor. Ca femeie îl și valorifică degrabă la o conștinție în schimbul citorva desuiri de mătase și

Aurora PASTERE

a citorva lămfii. Gestul fetelor este luat de intransigentul ei prieten ca o trădare și un abandon al principiilor necrise ale conspirativității și iubirii ; o catastrofă cu rezonanțe ale păcatului adamice...

Sesizînd din perspectiva naratorului dilatarea monstruoasă în mintea adolescentului a unei cazuistici futele, Paul Goma își pune abrupt întrebarea : „Nu cumva cedez patetismului, pateticului ce sunt, patosului din fiecare fibră a mea ?” Și mai încolo : „...pe de altă parte, exagerez, pe de alta (alteori, simultan (s.a.)), minimalizez întâmplări adevărate și mai ales cumplite ; ba chiar sanghinare — așa putea spune ; ucigase — în orice caz ; schiloditoare. Pe acestea le iau peste picior, le rid în nas de pretențiile lor...” (p. 285). Iată, și să ne fie iertată translația, într-o sul-generis formulă aproximativ exactă esența scrisului lui Goma. Care alta dacă nu cea memorabil fixată de Juvenal în binecunoscuta Satiră 79 (facit indignatio ver (sum)) ? Aceasta este problema...

Frapant, complex și voluptuos-ambiguu rămîne amestecul de inocență, ironie, senzualitate și sadism care coagulează și animă jocul dragostei celor doi protagoniști (sic). Nicăieri în vreo carte n-a reușit Paul Goma să surprindă mai bine abisul proporției de agonie și extaz a omenescului. Sînt pagini multe în Sabina de difuză și invăluitoare poezie, care impresionează cu atît mai mult lectorul cu cît răzbat mai anevolos la suprafața cunoscutului stil auster, colțuros, frust și anticlotal al lui Paul Goma, stil etalînd mal degrabă abjecția și absurditatea condiției umane decît frumusețea ei. Și totuși e imposibil ca Goma să nu fi meditat adesea la celebrul adagiu despre iubire al patronului numelui său, Sfîntul Pavel. Și chiar dacă Zeul a murit, cum a spus-o filozoful, și diavolul atît de viclean îl va fi plîcînd să țină secretă victoria sa, făcîndu-ne să ne închinăm unei in-existențe, cum crede un important scriitor sud-american, oare ce altceva decît credința noastră în Marea Ficțiune ne mîntuie, făcîndu-ne idempotenți ? Oare nu avem suficient temel în Ioan (12/25) că El este Viața și Învierea ? Oare nu ne-a răscumpărat El, cu moartea pre moarte călcînd ?

A-l plasa totuși acum pe Goma într-un context doctrinar ortodox o știu prea bine e mai mult decît un exces, deși „parenaza” omenescului din toate cărțile sale nu poate exclude — ba, dimpotrivă ! — o anumită criză de ordin religios în cunoaștere. Toți marii „eretici” au avut-o și Goma este în sensul bun al cuvîntului u-eretic...

Aș numi în încheiere acest ultim roman al lui Goma un roman de ficțiune spre a-l deosebi tranșant de celelalte cărți ale sale, romane-document, ori memorialistice și de analiză a fenomenului totalitarist comunist.

Prin interesul arătat arhitecturii și înțregii schelării, prin atenția acordată construirii personajului, tema dublului, autoreferențialitate, grijă pentru productivitate, precum și adoptarea unor soluții de sorginte naratologică, între atîtea alte chestiuni de tehnică, Sabina pare a fi cartea care anunță o altă față a prozatorului Paul Goma. Ne bucurăm !

Ștefan Ion Ghilimescu

povestea vorbeli

Mecanisme ale ambiguității

Modernitatea inteligentă a stilului lui C. Negruzzi din ciclul *Negru pe alb* și din prozele parodice nu pare să se regăsească în *Alexandru Lăpușneanu*, navelă consacrată de tradiție ca o capodoperă, dar receptată în momentul de față mai mult ca „o tipică operă de școală romantică” (N. Manolescu), conținînd în sine datele viitoarei banalizări didactice. Se poate totuși descoperi în binecunoscuta navelă o cheie de lectură prin care, de sub aparențele obiectivității narative atît de elogiante, să apară Negruzzi cel modern și ironic : autor ale cărui strategii să vizeze aici o formă de umor negru : cinismul ambiguității. Există în text un mecanism care funcționează fără greș, prin zînd mereu în capcană pe cel care ia limbajul în sens propriu. Mai mult decît analiza psihologică și decît comentariul istoric, acest mecanism structurează textul ; existența lui explică și relativa indiferență morală a narațiunii — pentru care valorile supreme par să fie cele ale inteligenței. Cel mai adesea efectul de surpriză provine din înșelarea unor așteptări, din negarea unor presupozii

ții incluse în actele de limbaj. Făgăduiala lui Lăpușneanu către vornicul Moțoc („săbia mea nu se va minji de sîngele tău”) e interpretată de interlocutor (și de cititor) în mod fals, ca o formulă în care gestul concret e simbol pentru unul abstract (nu te voi omori ; nu îți voi provoca moartea) ; mai tîrziu, făgăduiala e ținută — dar e ținută în literă, nu în spirit. Ruxandei i se promite o încetare a vîrsării de sînge („îți făgăduiesc că de poimîine nu vei mai vedea” [capete tăiet]); enunțul suferă o schimbare de accent, căci insistența pe verb, răspunsul normal la rugămintea doamnei (care nu vrea să mai vadă omoruri) se dovedește a fi o interpretare falsă ; în intenția vorbitorului, accentul real cade pe circumstanța temporală („de poimîine...”). O a treia făgăduială este de fapt o amenințare și aparține adversarilor lui Lăpușneanu : „ne vom vedea pînă a nu muri !” ; lectura inocentă reține din ea informația prezentată în prim plan : revederea ; desfășurarea narativă va produce și aici o răsturnare de planuri, scoțînd în relief tocmai detaliul neglijat inițial : revederea se produce exact în momentul „pînă a nu muri”. Interpretarea din două puncte de vedere diferite a cererii lui Vodă — de a fi călugarit în apropierea morții — generează malentendu-ul esențial : moartea pare aproape pentru ceilalți, nu și

pentru cel în cauză ; problema se rezolvă printr-o ironie a sorții, dorința personajului împlinindu-se pe o cale ocolită, a justificării retroactive : că era vorba cu adevărat de o „apropiere a morții” o dovedește faptul că, imediat după călugărire, autorul cererii e omorît.

Și clișeu patriotic e interpretat în literă, limbajul dovedindu-se plin de capcane pentru cei care îl folosesc în mod imprudent. Cînd vornicul Moțoc este dat pe mîna mulțimii furioase, domnitorul îi citează propriile vorbe : „Du-te de mori pentru binele moșiei dumitale, cum ziceai însuși...”

Exprimarea unei dorințe atrage aproape automat asupra inocentului utilizator al limbajului cele mai grave consecințe ; există parcă o plăcere sadică de a dovedi că vorbirea e un act fie duplicitar, fie profund riscant (răstălmăcitorul de vorbe devenind la rîndul său victimă a ambiguităților). Cînd personajul cere ceva de băut, i se ofe-

ră otravă ; actul de răspuns nu ține seama de intenția, ci doar de forma exterioară a cererii exprimate.

Desfășurarea narativă pare la un moment dat să slujească exclusiv jocului de limbaj, confirmînd sau infirmînd interpretările alternative ale unor afirmații oraculare. Oracolul ar avea drepte în orice caz, dar mecanismul spectacolului cere ca tocmai soluția mai improbabilă să fie confirmată. Cu cît o formulă e mai banală, cu atît reinterpretarea ei e mai de efect. „Unul Dumnezeu știe” e expresia folosită de Lăpușneanu ca atestare ambiguă a sincerității, în discursul ținut în strună înainte de masacrarea boierilor („Unul Dumnezeu știe de nu mi-a părut rău și de nu mă căiesc...”) ; într-o interpretare literală (care nu e însă și cea obișnuită), enunțul e perfect corect, atestînd doar caracterul secret al opiniilor și intențiilor domnitorului. Dacă sadismul unui asemenea joc cu cuvintele ar fi atribuit unui singur personaj, regula de construcție a textului ar fi încă destul de simplă și previzibilă : surprinzător e că același tipar ambiguu apare în discursul suaveli Ruxanda. În urma unei precizări naratoriale — pe Alexandru-vodă doamna „ar fi voit să-l iubească, dacă ar fi aflat în el cît de puțină simțire omenească” — interpretarea formulei de atestare a sincerității apare, în cuvintele femeii, suspect de asemănătoare cu cea din discursul domnitorului : „Eu, Dumnezeu știe ! cît te iubesc !”. Generalizarea procedurilor ambiguității dincolo de intențiile eventuale de caracterizare a unui personaj sau a altuia atestă o viziune mai generală asupra raportului dintre folosirea cuvîntului și realitate ; dacă între repetatele exerciții lingvistice și tema, foarte puternică în navelă, a spectacolului (scenele sîngeroase sînt privite insistente de cel puțin un spectator) se poate stabili o legătură, aceasta ar institui o comedie (neagră) a limbajului : în care jocurile de cuvinte sînt proiectate într-o realitate sîngeroasă.

Costel BADEA

Rodica Zafiu

Un povestitor dialectal

Marian Ilea, DESIȘTEA, Editura Cartea Românească, București, 1991

După ce s-a impus în cenaclurile bucureștene ale anilor '80 (**Universitas, Junimea**), unde cobora din nordul țării ca să-și citească prozele, Marian Ilea debutează la „Cartea Românească” din București cu un volum de povestiri care se prezintă ca o combinație ciudată de **realism popular** (cu o formulă mai veche a lui Iorga), de **realism magic** (în tradiția consacrată de Marquez sau de Vargas Llosa) și de **textualism**.

Aproape tot ce se întâmplă în cartea lui Marian Ilea își are punctul de plecare într-un sat de lângă Moisei, Desiștea, pretext pentru a alcătui un fel de **saga stufoasă**, în care elementele de cronică realistă să se încruciceze cu fantasticul, cu senzaționalul, sau cu legenda. E partea originală (dar și riscantă) a acestui debut, căci în universul tipic al prozatorilor din Transilvania sau din Banat (cu personaje care își prelungește raza de acțiune până în marile centre ale fostului Imperiu austro-ungar) Marian Ilea introduce peste tot elementul de ruptură, de incoerență, de șoc. Observația aceasta poate fi verificată în aproape toate povestirile volumului, dar mai ales în piesele lui de rezistență, care sînt: **Răbojul, Ochiul de sticlă, Cantonierul, Copacii de muștar și Colegii**.

În **Răbojul**, preotul Nucanu trăiește ca Anticrist și de aceea blestemele consătenilor din Desiștea îi vor urmări familia de-a lungul mai multor generații: „De ce s-o sfințit el neinsurat, în altar, față de episcopu' ăla gras și curvar și față de dumnezeu și de ce s-o jurat cu alții șasesprezece tineri neincercați de brici? Într-o duminică o fost. Tropoteau toți în pantofi, ca mieluseii la ruptu' sterpelor. Așa o ajuns el, fecior de văduvă și doftoroaie din Săliștea, popă. Pîntru c-o fost tinăr și fără minte, de aia. Apoi s-o dus neminat în bătaie, poate că p-acolo i-o trebuit femeie, dar cînd

s-o întors în Desiștea nu l-ai mai putut sătura. O prins a-l blăstăma oamenii.” Substanța întregului ar ajunge pentru cel puțin un roman, plin de oameni neobișnuiți și de întâmplări senzaționale. Marian Ilea alege însă varianta povestirii, mixînd vocile naratoriale, schimbînd planurile și sărînd în timp, ca un prestidigitator care ar vrea să epuizeze într-un singur spectacol toate trucurile de care dispune. Impresia e că de data aceasta unitățile mici ale povestirii, părțile, fragmentele sînt mai importante decît întregul, care într-un text cu structură arhitectonică ar trebui să fie mai complex decît suma componentelor lui.

Reținem deci, înaintea oricărei semnificații de o natură mai generală, priza narațiunii la detaliu și la concret, urechea fină a povestitorului, care prinde toate nuanțele unui discurs regional și, ca trăsătură specifică a povestirilor lui Marian Ilea, atracția pentru ceea ce se dovedește a fi ciudat, straniu, neobișnuit. Ca să ne rezumăm la câteva exemple din **Răbojul**, Alexandru leagă ciinii din Desiștea de un nuc și îi bate cu o curea plină cu ace, Tiberiu crește papagali, pînă într-o bună zi cînd le sucește la toți gîtul, iar preotul Nucanu se amuză să-și învețe nepotul să fumeze, cînd acesta abia a împlinit cîțiva ani: „Atenție la mine, zice părintele Nucanu, luăm țigara, o controlăm, o pipăim, n-are cioturi, așa, acuma o a-prindem, ne relaxăm și tragem în piept, stăm preț de-o așteptare.”

În **Ochiul de sticlă**, moartea lui Berău, poștașul din Desiștea, îi aduce acasă pe foștii săi camarazi din tinerețe, Pictorul, Academicianul, Generalul, candidații învinși cu mulți ani în urmă în competiția pentru mina Pelagiei, soția lui Berău. Întîlnirea echivalează a se normaliza mecanic, pentru a dispărea această idee, cu totul comunistă, că odată ales ești bătut în cuie oricîte timpemii vei face. Dar nu cu bîta! Mult mai important este altceva, adică (din nou) felul în care televiziunea ne-a prezentat evenimentele (despre mascarada numită Emanuel Valeriu n-are rost să vorbim). Au fost mult mai rafinați de data asta. Acum știu mult mai multă meserie. Cu subtilitate, reportajul televiziunii ne-a arătat în fugă secvențe disparate din atacul minerilor, pentru ca apoi să insiste cînsprezece minute pe partea finală a poveștii, cînd minerii se grupaseră în fața palatului. Și ni s-a spus, de mai multe ori, că ei nu participă la „asediul palatului”. Vedeti, minerii stau deoparte! ? Gata, de-acum cetățeanul și-a format impresia dorită de oficialitate, și am auzit deja nenumărați oameni spunînd că nu minerii sînt cei care au atacat sediul guvernului. De-aia sînt eu gură-

straniul suprealist în viața de pînă atunci a femeii. La început, Pelagia adăpostește în casă un „cățel de tablă”, cu ochii albaștri ca ochiul de sticlă al răposatului ei soț: „Cățelul de tablă se cuibărise la picioarele ei. Tot timpul îi era frig și dîrdîia din dinți. Dîrdîia ca o tablă ruginită. Numai ochii îi avea vii și albaștri. Ziua nu-l vedea nimeni prin Desiștea. Locuia sub **Punte**. Beroaica lăsa în fiecare noapte ușa deschisă. Cățelul o privea în ochi.” Apoi, în viața femeii pătrunde Generalul, care după ce confectionează cu „o cheie universală”, din tablă, „șuruburi nichelate” și „sute de piulițe”, o masă de aluminiu, trece la exerciții practice privind amorul militar: „E frumoasă masa adusă de el în valize, spune ea printre bolboroseliile apei. El face o ultimă verificare, masa nu cedează. Ea aruncă apa tulbure și pune pe soaară cioprapii. El o ia în brațe, o trece pragul. Ea se uită la pat cu îngăduință. El o trîntește pe masa metalică. Ea crede că El a scăpat-o și se supără. El o dezbracă. Ea se supune. El gîfîie astmatic. Ea înțelege și se așează pe tîblia de aluminiu la îndemînă. El îi arată cum știe să iubească generalul femeile.”

Și mai insolite sînt artificiile „textualiste” din povestirile lui Marian Ilea.

În **Copacii de muștar**, modificările de identitate auctorială (personajele ies parcă din propria lor imaginație,

pe măsură ce se povestesc și se scriu) și eliminarea aproape sistematică a elementelor de balizaj temporal creează impresia că structura povestirii a fost complicată cu premeditare, iar în **Cantonierul**, accesul la compunerile literare ale personajului care dă titlul întregii povestiri se face prin intermediul unor figuri stranii ale satului (Babele Hirbului), care intră pe furiș în casa „scriitorului”, îi fură textele și le învață pe de rost. Și de data aceasta montura întregului e artificială, în timp ce piesele componente pot fi reținute prin plasticitatea sau prin pregnanța lor: „Babele aveau cămeșoaie lungi și înflorate. Umblau noaptea, pe drumul cimitirului. Se țineau de mină. Își făceau nevoile, la locul brusturos. Frunzele late și cărnoase le atingeau bucle. Se ridicau goale pînă mai sus de buric. Albe, înalte pînă la clopotniță și curate ca și cearșafurile îmboțite. Babele erau sperietorile trecătorilor întîrziți.”

Lucrul cel mai curios însă e să constați că în timp ce piesele de rezistență ale volumului sînt prea artistice și prea încurcate în complexitatea lor (reclamînd nu o dată kitsch-ul ca termen de comparație), povestirile mai puțin complicate (**Ancheta, Călătoria mecanicului-șef de echipă Giorgiu Constantin în trei țări, Scrisori**) sînt, dimpotrivă, de o elementaritate prea... simplă.

Pe ce se întemeiază totuși certitudinea de autentic talent literar cu care Marian Ilea se prezintă la debutul său din **Desiștea**? Cu siguranță, pe vocația de povestitor dialectal și pe un simț foarte dezvoltat al umorului, care poate fi cînd parșiv, frust, licențios, ca în cele mai multe din povestirile volumului, cînd macabru, ca în povestirea **Colegii**, o stranie întâmplare cu stafii: „Leontin Vergu se plimbă pe Calea Griviței, de la baia comunală, la intersecția cu Calea Victoriei. Privirea inchizitorială, ca de fost șef al sanepidului. Palton în carouri, uzat, pe o minecă în dreptul cotului un petec din material de trening. Bocanci de militar numărul 41. Căciulă. Nas coroiat și roșu, cu pete mari, întunecate. Uitătură apoasă, neclară, călcătură de bețivan. Casă în Cotroceni cu livadă și viță-de-vie. În această noapte, la orele 24, Leontin Vergu are întîlnirea de 120 de ani de la terminarea Facultății de Drept din Padua. Specialitatea: Dreptul roman. Locul de muncă: baroul. Funcția: avocat. (...) Pînă la Universitatea din Padua face de obicei o oră și cîncisprezece minute. Noroc că folosește mijloace de transport proprii. Pe lângă viteza lui de deplasare, trenul e un limbric.”

Costel BADEA

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune

sau Reportajul unui gură-cască

Am fost din nou în stradă, la fel ca în zilele loviturii de stat, din decembrie '89, cînd am priceput al naibii de tîrziu că noua putere avea nevoie tocmai de gură-cască de felul meu pentru a-și schimba pielea în haină revoluționară. Ca și pe 12 ianuarie, 28 ianuarie, 18 februarie, aprilie și mai în Piața Universității. Din același motiv: să casc gura și să văd cu ochii mei ce se întâmplă. Probabil că așa mi-e felul: nu am încredere decît în ochii și în mintea mea, bune sau rele. Erau mulți gură-cască, ceea ce înseamnă că mai există speranță: nu toată lumea se vrea manipulată de versiunile oficial-televizate, nu toată lumea vrea să trăiască cu capul băgat bine între umeri.

Am vorbit cu minerii pe care i-am putut aborda. Zece, cînsprezece, nu mai știu. Nu mi s-a întîmplat să refuze vreunul să stea de vorbă cu mine. I-am căutat în diferite colțuri ale Pieței, ca să nu stau de vorbă cu oameni din același grup. Pe toți i-am întrebat același lucru: cum de-au ajuns să atace clădirea guvernului. Și absolut toți mi-au dat același răspuns: noi am venit aici, ne-am așezat jos pe asfalt și am spus că vrem să stăm de vorbă cu primul ministru; ni s-a spus să așteptăm și am așteptat; după o vreme (o oră? două?) ni s-a făcut lehamite să mai așteptăm și am

început să facem scandal; atunci scutierii au devenit agresivi, ei sînt de vină, ei au început.

Că o fi sau că n-o fi așa, are prea puțină importanță deși, repet, toți mi-au spus același lucru. Iese însă la iveală că, în noile lor raporturi cu puterea, și minerii se izbesc de aceeași ușă de care s-au izbit și zecile de mii de contestatari aflați în Piața Universității în primăvara lui 1990: refuzul acesteia de a sta de vorbă (idee pe care și Miron Cosma, seara, în transmisie directă, tot încerca s-o apuce). „Noi n-am vrut decît să stăm de vorbă!” spun minerii. Și, adaug eu, cum au o fire mai uite, s-au plictisit destul de repede (nu trebuie uitat nici că s-au obișnuit, din celelalte excursii ale lor la București, să fie primiți imediat și pe ușa din față). Și trebuie să mai spun că, deși îmi propusesem să nu aduc deloc vorba despre Piața Universității, la un moment dat nu m-am mai putut stăpîni: „Bine, măi dragă, dar anul trecut în Piața Universității cîncizeci de mii de oameni au așteptat vreme de cîncizeci de zile să stea de vorbă cu Ion Iliescu care nu era încă președinte ales. Lor nu li s-a făcut lehamite, iar pe voi vă apucă furiile după două ceasuri?!” Trebuie să recunosc că răspunsul lor, după ce și-au plecat ochii către pămîntul care singur le cunoaște toate gîndurile, m-a lăsat fără glas: noi sîn-

tem departe, noi n-am știut și n-am înțeles ce se petrece cu adevărat acolo.

De aproape doi ani, toate marile sfîșieri care au loc în țara asta au la rădăcina aceeași cauză: dorința diferitelor segmente ale populației de a contacta o Putere autistă.

Revenirea minerilor în București (distractiv a fost cînd i-am auzit comentînd că au făcut treisprezece ore pe drum, în vreme ce ultima dată au venit, ziceau, în patru ore și jumătate) ridică multe probleme, atît în ceea ce privește credibilitatea internă a unei administrații contestate din aproape toate direcțiile și de aproape toate nișele sociale (deși unele partide „istorice” păcătuiesc, iarăși, prin aceeași nerăbdare: una, două, vrem guvern de uniune națională) cît mai ales în privința celei externe: s-a mai adăugat o pată, lăbărțată, hîdă, pe „imaginea noastră în lume”. Desigur, normal ar fi ca acest guvern să cadă (și oriunde în lume, într-o democrație normală, asemenea zvircoliri ar duce la căderea guvernului ceea ce, probabil, nu se va întîmpla nici de data asta). Ar fi normal să cadă fie măcar pentru a se normaliza mecanismul, pentru a dispărea această idee, cu totul comunistă, că odată ales ești bătut în cuie oricîte timpemii vei face. Dar nu cu bîta! Mult mai important este altceva, adică (din nou) felul în care televiziunea ne-a prezentat evenimentele (despre mascarada numită Emanuel Valeriu n-are rost să vorbim). Au fost mult mai rafinați de data asta. Acum știu mult mai multă meserie. Cu subtilitate, reportajul televiziunii ne-a arătat în fugă secvențe disparate din atacul minerilor, pentru ca apoi să insiste cînsprezece minute pe partea finală a poveștii, cînd minerii se grupaseră în fața palatului. Și ni s-a spus, de mai multe ori, că ei nu participă la „asediul palatului”. Vedeti, minerii stau deoparte! ? Gata, de-acum cetățeanul și-a format impresia dorită de oficialitate, și am auzit deja nenumărați oameni spunînd că nu minerii sînt cei care au atacat sediul guvernului. De-aia sînt eu gură-

cască. Ca să nu-și bată joc televiziunea de mine, eu am fost în Piața și știu că minerii s-au nărțit cu scutierii vreme de aproape trei ore, continuu, că un atac al scutierilor pe la orele 17 (văzut și la televizor) a durat doar circa treizeci de secunde, și mai știu că după ce minerii s-au adunat toți sau, în fine, imensa majoritate, (catre orele 19) a urmat un atac al scutierilor la care, curios, mine de minerii nu au răspuns ci au luat-o la fugă, grupat (chestia asta televiziunea nu ne-a mai arătat-o).

În fine, dar fără să fi terminat cu toate gîndurile stîrnite de ultimele evenimente, uimitor este **deceajul** dintre știri și ceea ce se întîmplă de fapt la locul evenimentelor. Între orele 20 și 21,30, fuduli și mulțumiți de ei („de data asta avem imagini, domnule Cosma!”) ei ne arată ceea ce s-a întîmplat între 16 și aproximativ 18,30 (pînă la regruparea minerilor). Ba chiar au imagini cu minerii regrupați. La orele 20,00, eu unul eram de mult acasă (locuiesc, față de sediul guvernului, la o distanță comparabilă cu aceea dintre acesta și televiziune) și știam că minerii și grămada imensă de gură-cască au fost împraștiați de aproape o oră și Piața complet eliberată. Televiziunea nu știa, sau poate că nu voia să știe: poate că într-o țară întregă spiritele trebuie să se înfierbînte să se treacă de la mină la muncă și să se teacă (abia tîrziu, în noapte, vi se va spune și vouă, oamenilor de bună credință, că Piața a fost eliberată). Eu, eu sînt unul singur. Televiziunea română liberă are cîteva mii de anajați. Care primesc salariul degeaba. Plătît de mine și de alții ca mine. Nu-mi rămîne decît să cer să fiu numit șef al departamentului „corespondența dintre ficțiune și realitate”. Atît.

Mihail Oprea

vlaicu bârna

Un limerick* pentru

„Țăranul imperial“

dedicat domnului A.P.

In lanțuri spre Aiudul infernal
a fost purtat acel „țăran imperial“
clamînd citate
din Socrate
torționarii — jos, el — sus pe cal.

Pe-o mie de ani

Puterea pe-o mie de ani arvunită
de fasciști, comuniști, o văzurăm golită
de durată propusă
și pe copcă dusă
ca să nu mai fie nimănuia ispită.

Pofticiosul

S a înfipt la masă ca un
voevod suit în scaun
poftă mare
știu că are
înghițind ca un capcaun.

Himeneu

Din nomenclatură și luase nevasta
și pe nomenclatură căzut a năpasta
rămas cu urita
se-alese cu-afila
și de ris le făcu visătorilor casta.

La operă

La operă tenorul prim
cînta de zor : hai să fugim !
cînta cu foc
dar sta pe loc
noi doar gîndirăm s o tulim.

Motanul meu

Ficatul de la două gîște
aduse hăt de la Săliște
l-a fost mîncat
imediat
că nici n-au apucat să-l ciș te.

*) Joc de cuvinte cu conținut satiric
ori glumeț, cultivînd truvaial, limerick-ul este o formă fixă în literatura engleză și poartă numele orașului de origine. E compus din cinci versuri rimate A, A, B, B, A, iar definiția și istoricul speței cu exemplificări se pot afla în Enciclopedia Britanică. Despre limerick a scris la noi anglistul Andrei Bantaș. (n.a.)

Anacronică

De libertate vorbeau mulți în piață
că lumea s-ar putea schimba la față :
in teorie
te lasă, fie !
dar dacă-o iei de-a bună te agață.

Un nou altar

Trecutul nu poți să-l incineri
surpînd lăcașul Sfîntei Vineri
ce-și naltă iar
un nou altar
prin jertfa sutelor de tineri.

Singur erou

Singur, erou s-a declarat
— Dar ce a făcut ? am întrebat
— o țară zob
cultura scrob
și-o hecatombă de sabat.

La stîină

La stîină-n munte baciul Gliga
își fierbe-n tîhnă mămăliga
și n joc de unu
tot ceauun
il dă pe coastă de-a duriga.

Istorică

Nero aprinse Eterna Cetate
cînd serum se făcură atîtea palate
și pe cîntec de liră
vieți multe pieriră
iar istoria le duce pe toate în spate

Statuia lui

Petru cel Mare

Vezi pe împăratul din Piter
călare, opîntit spre cer,
dar de sărit
n-a izbutit
că nemții l au turnat în fer.

Unui producător

Vestit în cea mai bună brînză
ce se prescrie pentru rinză
mereu cu anii
își strînește banii
și acum e doldora de-osînză.

Teoria bobului

La mazăre e bobul mic,
la mei, privește-l, mai nimic
dar la un porc
de rasă York
e mare cif nu pot să zic.

Snobul

Se laudă-e un nobil herb
deși e strănepot de șerb
și mindru-și poartă
cu mare artă
podoaba coarnelor de cerb.

Portret

Tîlhar și crud, ignar, nu prost
ostenitor la-naltul post
a comandat și-a lins
pînă l-au prins
în subteranul adăpost.

Sfetnic

La dreapta lui stînd drept ca stogu
de ani și ani bătrînul Gogu
aplauda
și aproba
tot ce-ndrugase demagogu.

Istoria

Istoria-i o scenă cu măști, cortine, sfo
cu înălțări sublime și clasice orori,
otrăvitoare
și-nnoitoare,
vad de eroi și de uzurpatori.

Posteritate

Familie de doctori — număr mar
din repetenții claselor primare
s-a pus în frunte
să înfrunte
scirba și hula vremii viitoare.

Prea repede

Demolatorul impavid
mare maestru-n genocid
fu judecat
ușor scăpat
prea repede -mpușcat la zid.

Falstaff

Pretins erou, poltron sadea
în crișma doamnei Quikli bea
pe tibișir
veacuri în șir
și toți il vor aplauda.

Culturală

Dom' general întors din Franța
își instruieste ordonanța :
— cafelei, bre,
să-i spui café
să terminăm cu ignoranța !

Ars poetica

Voind să mă distrez un pic
am scris pe loc un limerick
cu noul pix
cinci versuri fix
în care nu am spus nimic.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Florența Albu
ANNO DOMINI
Editura Cartea Românească

Cu adevărat texte de sertar, precum afirmă Laurențiu Ulici în cronica sa din „România liberă“, poeziile din acest volum descoperă o față necunoscută a Florenței Albu, anume aceea de poetă a revoltei mocnite, a refuzului orizontului totalitarist și a condiției tragice a spiritului într-o lume sărăcită și asfixiată de ideologie și dogme politice. Imaginea suverană e a derizivității în expansiune, a noroiului ce acoperă totul, și cerul și pămîntul, a absenței elanului vital : „Privești la cerul de noroi / lumea înnoată în noroi / orașul de chirpici se surpă / peste sisteme și idei / din luț la ziua de apoi. // Vitrine noi cu gînduri vechi / muzee vechi cu falsuri noi — / să fim fricoși dar perechi / intrați în șir în tact eroi / și pîn' la ziua de apoi / absenți prezenți din doi în doi. / Dar singurii ? O, caloieni / trimiși cu apele la vale / înmormîntați în milul moale / nu-i vremea voastră caloieni. / Pînă la ziua de apoi / prezenți absenți / doi cite doi“. Bacovianismul asimilat al multora din textele acestei

cărți se revelă ca atitudine referențială a eului liric, augmentînd astfel percepția personală a poetei și sporind expresivitatea versurilor. În totul, o foarte bună carte de poeme, redimensionînd personalitatea uneia din cele mai profunde poete de astăzi.

Constantin Hrehor
TÎRZIU ÎNCLINAT
Editura Eminescu

Cartea unui poet discret, pe de-a-n-tregul format, obsedat de perfectibilitate deopotrivă în registrul estetic și în registrul moral, hrînindu-se reflexiv din întrebări și liric din răspunsuri, încercînd să-și contureze un profil ale cărui note distinctive îmi par a fi, cel puțin pentru moment, finețea notației lirice, compoziția muzicală, ca de psalm religios, a discursului și blîndețea tonalității. Semnificativ pentru ipostaza lirică a poetului ca și pentru nivelul expresivității sale de acum e poemul **Acasă** pe care-l citez : „între goarneau ierbii întîrzi, / între paginile mării. // toată lumea-l știe aici pe hesiod / pe dinafară, pe homer, toate manuscrisele lor / despre cultivarea vocabulelor — / și-aici trenurile fluieră la fel, / la fel sînt stepele, piramidele / și cocoșii-paznicii astrilor // nou e numai atît : / nu poți vieții în trupul altui trup // astfel mai departe râmii în plantațiile tale, / negustor de liniști mov, îmbătrînind / departe de tobe, de măști și parfumuri /, fericit în încăpătorea-ți absență ; / în propriile cuvinte ascunde-ți mîinile / nu-ți lua cu tine nici o oglindă...“ Pericolul ce pîndește o astfel de dicțiune ar putea fi prolixitatea, de care poetul are toate mijloacele să se ferească, în-

tre care și disponibilitatea evidentă pentru rostirea sugerată.

Cinghiz Aitmatov
EȘAFODUL
Editura Univers

În traducerea lui Nicolae Iliescu, avînd o postfață semnată de Albert Kovacs, vede lumina tiparului romanul **Eșafodul** al marelui scriitor kirghiz Cinghiz Aitmatov, autor între altele al celebrilor cărți **Djamilla**, **Ogorul mamei**, **Vaporul alb** și **O zi mai lungă decît veacul**, toate cunoscute cititorului român din traduceri anterioare. **Eșafodul** e, poate, marea capodoperă a scriitorului. Un roman relativ recent (scris în 1986) pe care critica literară sovietică și universală îl consideră un veritabil fenomen comparabil prin succesul de public cu **Numele trandafirului** al lui Eco iar prin însemnătatea tragediei consemnată în paginile de o savoare indescriptibilă cu romanele dostoevskiene. Așa cum exact observă Albert Kovacs în documentata-i postfață, „asemeni unui mare maestru, Aitmatov face dovada variatelor procedee ale strategiei narative moderne“ prin care povestea lui Avdeu Kalistratov — ipostază critică, — devine povestea tragică a vieții cotidiene într-un sistem totalitar. Și tot autorul postfeței ne dă, în sinteză, bogata semnificație a acestui roman : „Omul care-și asumă destinul de ființă spirituală intrată, în epoca revoluțiilor tehnice, în relații fragile, periculoase, cu natura (...), dragostea și frumosul — iată sfera generală a ideilor care învăluie și dezvăluie adevărul despre complexitatea vieții, adevăr pe cit de obișnuit, pe atît de exploziv în maniera și arta cu care ni-l înfățișează Aitmatov“.

Umberto Eco
PENDULUL LUI FOUCAULT
Editura Pontica

Numele trandafirului, cel dintîi roman al semioticianului italian Umberto Eco, a depășit toate recordurile de succes de pe piața literară a veacului nostru, suscitînd discuții — nici azi încheiate — în legătură cu caracterul de fenomenalitate al acestei cărți și al autorului ei. Iată că al doilea roman al lui Eco, **Pendulul lui Foucault** — și el de mare succes, chiar dacă nu la dimensiunile celui dintîi — apare și în versiunea românească grație osîrdiei cuplului Ștefania și Marin Mincu, secundul semnînd și o substanțială postfață în care consideră acest roman drept „un megaroman, elaborat cu ingeniozitate ingenerească, prin adjecțiunea programatică la diverse niveluri / etaje semantice și stilistice ; e un fel de Babel românesc în burta căruia intră, ca într-o arcă a lui Noe, toate «obiectele» realului și imaginarului, omologate pînă în prezent prin canonizarea în semnul scriptural“. Nu vă fie teamă, stimați cititori, dacă înțelegeți greu ceea ce am citat aici din textul postfeței. Nici eu n-am înțeles chiar tot. Citiți însă romanul și s-ar putea să aveți surpriza de a înțelege și mai puțin. Acesta este de fapt secretul lui Umberto Eco : să placă cu atît mai mult cu cît înțelegi mai puțin. Un secret care se bazează pe absența vocației epice propriu-zise și simultan, pe prezența unei mari inteligențe atotînlocuitoare.

Mircea Moga

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

Metamorfoza unui sistem de semnificații

XXIV. CORTINA (I)

Extul acesta ar fi putut să nu se numească așa. În locul titlului reținut aici, ar fi fost la fel de potrivit să i se spună „Centrul lumii”. Este indubitabil că între democrații și focare, între delimitarea spațiilor și centrele de forță ale structurării universului, corelațiile sînt extrem de puternice și nu arareori fatale. Cortinele au separat încă mai separă — și poate vor separa în continuare o vreme — națiuni și state, zone geo-politice și sfere de influență. În funcție de ce factori anume se trasează linia asupra căreia este instalată tragedia democrației? Desigur, în funcție de principalele centre ale forței politico-strategice, pînă la urmă în funcție de ceea ce se poate socoti a fi centrul de la un moment sau altul care orientează evoluția istorică planetară. Există însă posibilitatea ca politica, fie ea și de amplitudine istorică globală, să fie disocia-tă, ca punct de emergență, de ceea ce reprezintă nucleul și paradigma umanității ca umanitate absolută și, deci, eternă?

A fost spulberată cortina de fier. Tăndări s-a făcut sub șocul dublu al unei strategii concepute și dirijate de cele mai elitiste grupuri ale Occidentului și, pe de altă parte, al unei voințe populare (practic necontracarată de nici o altă aspirație semnificativă socială) proprie omului care fusese supus comunismului, voință de a scăpa, o dată pentru totdeauna, de comunism. Arhitectii vestici ai celor mai sofisticate concepții strategice și oamenii de pe stradă condamnați la comunism au găsit în șir la fel, măcar în planul scopurilor prime, și rezultatul a fost că înșoțarea cortină de fier a explodat. Totuși un lucru de o extremă stranietate mi-a fost relatat de prieteni care au călătorit recent la Berlin. Faptul mi-a fost confirmat de către unele persoane oficiale germane. Privești, să zicem, de la etajul înalt al unui hotel din Alexanderplatz și delimitarea, politic inexistentă acum, Est/Vest a Berlinului se vede ușor, inevitabil și trist, ca amprentă dramatică și probă gigantică a stranietății sufletului uman. Luminile nu sînt aceleași, oamenii nu se plimbă la fel, bucuria vieții nu pare să fie la fel resimțită în cele două sectoare, cîndva separate, ale marelui oraș. Nobiliarul și superbul bulevard Unter den Linden este gol și penibil acum. Animația se dovedește încă neoprită în fața cabaretelor din celălalt Berlin. A dispărut un zid creat de o ideologie sadică și de niște minți denaturate. A rămas o rană în sufletul unui oraș, o scindare psihologică a unei populații pe care nimic nu ar mai avea, obiectiv vorbind, ce să o divizeze. De ce rana nu se vindecă? De ce prăpastia nu se umple?

Poate că în realitate, însă, lucrurile stau cu totul invers: nu divizările sînt faptul anormal, nu compartimentările sînt cele care alterează universul uman, ci o exagerată punere în contact a non-identicalului, constrîngerea exercitată în direcția comuniunii, prea marea deschidere a entităților socio-politice pentru realizarea universalității existenței. Nu avem cum ști care este interpretarea cea bună a tuturor acestor lucruri dacă nu vom încerca să înțelegem două aspecte decisive ale problemei. Mai întîi trebuie urmărită evoluția în timp a divizărilor și redivizărilor universului uman. Din diversitatea practicilor cortinei vom putea deduce eventual reguli ale acestui fenomen al scindării. Va trebui văzută apoi structura cortinei însăși. Este ea o limită a două realități sau o realitate în sine? Evoluează în timp după legi proprii sau se transformă doar ca reflex al modificării acelor lumi pe care le separă? Se probează a fi exclusiv o realitate geo-politică, sau poate fi plasată și la separarea altor zone ale existenței?

Istoria și structura cortinei — eventual a cortinei de fier — înseamnă simultan istoria și structura imaginii de sine a umanității. Să nu uităm: dacă lucrurile stau astfel, dacă a existat cortina de fier, este pentru că omul a țiu-

nut să arate, timp de cîteva decenii, pînă la ce grad el poate să se autode-teste.

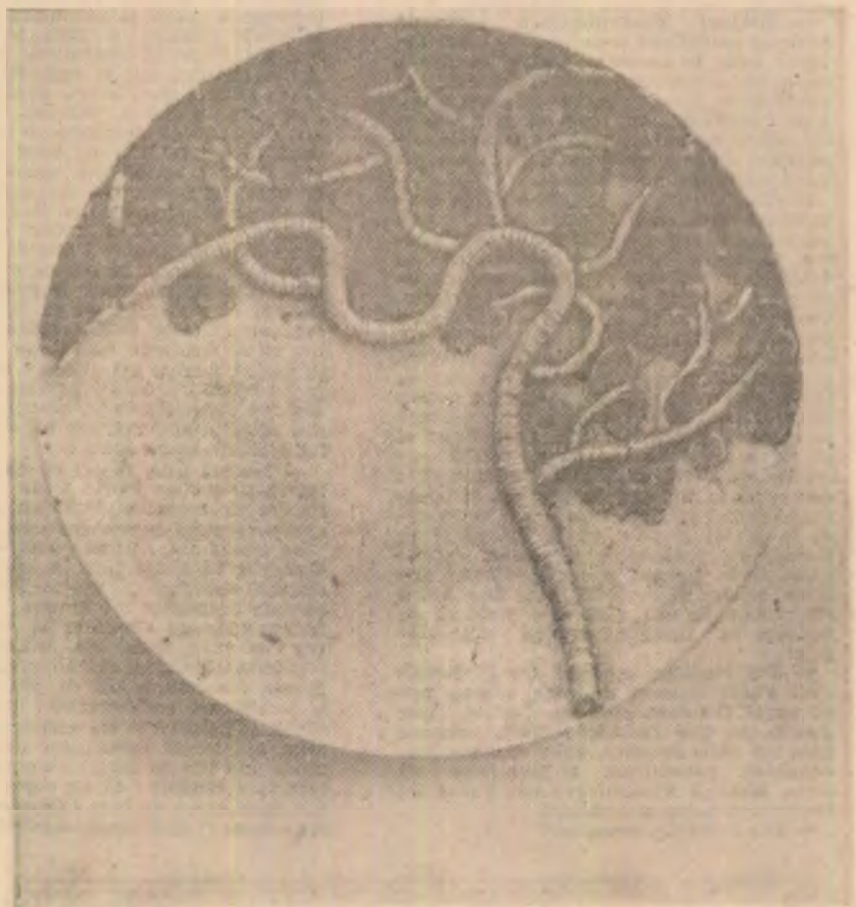
Diferențierea între oamenii unei etnii și străini, între membrii unui grup și cel din afara grupului este, neîndoielnic, una dintre cele mai adînci și mai intrinsec umane. Moise pare să se fi văzut obligat să atragă în chip repetat atenția asupra nevoii de a trata bine pe cel care nu este dintre ai tăi. Într-unul din cele mai frumoase versete ale Vechiului Testament, el spune despre străin: „...să-l iubiți ca pe voi înșivă, că și voi ați fost străini pe pămîntul Egiptului. Eu sînt Domnul Dumnezeuul vostru”. (Leviticul 19, 34). Dumnezeu, Sfințul lui Israel este astfel protector al străinilor, pentru care cere nu doar respectul de drept ci — simplu și clar — iubire. Depășirea barierei care separă pe străin de omul grupului este în-suși sensul și semnul moralei. Cu toate acestea, secole după secole în civilizațiile greacă sau romană, lumea s-a împărțit în greci (sau romani) și barbari Constantin Cavafis va ilustra, într-un poem celebru, după milenii, modul în care erau percepuți barbarii în marile civilizații mediteraneene „acești oameni erau poate, totuși, o soluție”. („Așteptîndu-i pe barbari”). Dar barbarii erau și rămîneau barbari — ființe umane în afara umanității. Din acest moment al Antichității clasice avem în mod clar două orientări, două atitudini existențiale distincte privindu-l pe străin. Ori-cum însă, apelul la iubire lansat de Moise nu se va mai auzi pînă la Iisus (N.B.: Pentru majoritatea comentatorilor Vechiului și Noului Testament, primul dintre acestea este o chemare la lege, în timp ce al doilea este chemarea pură a iubirii. Accentele cad, poate, diferit în cele două serii de texte sfinte, dar „noul Testament în cel vechi se ascunde” după afirmația lui Augustin. Un precept precum acela din Levitic, citat mai sus, este doar un exemplu în care se relevă prezența, încă de la originea credinței noastre, a îndemnului iubirii — iubire pentru aproape, iubire pentru străin, iubire, chiar, pentru dușman). Prima dintre aceste atitudini față de străini constă în polarizarea, pe acesta a opiniilor negative, a aversiunilor, a agresivității, disprețului. Mulți oameni au realizat definirea de identitate vre-

me de o întreagă istorie, prin negarea identității celuiilalt, cel puțin ca valoare. Creștina de identitate este, neîndoielnic valorizare. Altminteri ar fi mai practică disoluția personalității în indefinit. Pînă la ce punct însă valorizarea de sine se produce cu necesitate prin devalorizarea celuiilalt? Pentru un Platon, pentru un Tacitus, sau pentru un Plutarh elogiul adus — din cînd în cînd, și mereu prudent — omului este, de fapt, elogiul adus omului civilizației grecești sau latine și, în final, nici măcar omului acestei civilizații ci chiar civilizației ca atare. Se naște și în sufletul unor astfel de personalități, disprețul pentru barbari? Desigur, există și la Platon gîndul unei asemenea diferențieri, dar ea nu este mai mult decît discriminarea dintre civilizație și barbarie, separare de condiție și nu segregare între oameni. Marele filozof laudă cunoștințele despre oameni ale tracilor și educația perșilor. Încă dinainte fusese onorat, în persoana lui Anacharsis, înțeleptul de origină barbară. Zalmoxis fusese considerat cu atenție și respect de un Herodot, pentru elementele pitagoreice ale religiei sale. Care mai este diferența dintre cel civilizat și barbar? Aici marii autori antici, care stau la origina gîndirii umaniste, încă necreștine, răspund aproximativ la fel: împlinirea umană constă în faptul că omul face să triumfe rațiunea și spiritul. Barbarul, cel primitiv, aparținînd unei civilizații sărace, fatal slab educat, stă încă sub dominația emotivității. Acțiunile acestuia sînt mai curînd pulsional — decît rațional — determinate. Istoriile lui Herodot se dovedesc clare, în acest sens. Cele mai multe din acțiunile grecilor sînt atribuite de marele scriitor reflexiei; cele mai multe din acțiunile barbarilor sînt atribuite instinctualității. Tacitus se exprimă fără ezitare, astfel despre germani: nu își pot controla emoțiile. Omul civilizației clasice este cel care a realizat în act aproape tot ceea ce pre-existase în sinea sa ca potențialitate întru spirit. Barbarul este posibilitate spirituală rămasă posibilitate. Cortina care a separat lumile diferitelor civilizații (civilizații cu prevalență morale estetice sau juridice — ebraică, greacă, romană, sau de alt tip) în raport cu lumea barbară nu a constatat decît din standarde morale, estetice, juridice; în ultimă instanță ea a constatat în rațiunea,

care a obligat instinctualitatea, emoția la disciplinare. Omul civilizat a avut însă, apoi, numeroase deziluzii. Omul necivilizat — om, totuși — a avut și acesta deziluziile lui, nu mai puține decît celelalte.

Valorile pe care umanitatea le afirmă și le cultivă sînt valorile comuniunii și valorile competiției. Și unele și altele sînt sau nu sînt pozitiv dezvoltate în cadrul unei societăți după cum ele, o dată induse educațional în individ, exercită apoi o funcție pozitivă fie în comunicarea interumană fie în competiția interindividuală sau de grup social sau nu au nici un rol (ori mai rău, funcționează antiselectiv). **O societate bolnavă este o societate în care valorile afirmate în procesul educațional nu sînt și cele real productive în viața socială. Apare deci o discrepanță între cultivarea valorilor și utilizarea lor, între valorile cultivate și valorile utilizate.** Faptul se traduce, în final, printr-o scindare a înconștientului colectiv în raport cu structurile mentalității colective conștientizate. **O societate barbară este o societate în care valorile nu sînt cultivate conștient, în care comunicarea și competiția nu decurg în funcție de valori conștient acceptate.** Barbaria este însă, și aceasta, o scindare a înconștientului colectiv față de conștiința colectivă, cu o amplă prevalență a înconștientului. Scindarea însă, în cazul societăților barbare, are o anumită particularitate. Ea se produce exclusiv pentru semnificațiile conștient admise ale actelor și conceptelor. În realitate însă conștiința colectivă nu are o dinamică proprie și nu face decît să traducă în termeni simbolici existența psihică înconștientă. Condiția societăților barbare este astfel una stabilă în ciuda dezechilibrului aparent în relațiile dintre valori. Rezultatul este că o societate barbară nu se cultivă ușor la contactul cu o societate civilizată. **O societate bolnavă, suferind de inexistența unui raport de continuitate între cultivarea și utilizarea valorilor poate să prefer, la un moment dat, promiscuitatea unei existențe falsificate.** În consecință, evoluția în funcție de valori morale, intelectuale, spirituale sau chiar simplu economice, nu se produce, de obicei, decît în cazul în care se declanșează o competiție între ființe umane, între grupuri umane, între colectivități, între națiuni sau civilizații. Despre rolul elementului competitiv în dezvoltarea națiunilor, studii ample recente vorbesc elocvent (Michael E. Porter „The Comparative Advantage of Nations”, Free Press, New York, 1990). Mai este posibil însă ca unele grupuri umane să dezvolte, în împrejurări ce nu par clare, elementele particulare ale unui brusc perfecționism. Mai tipic însă decît evoluția istorică a relației populațiilor umane cu valorile este imobilismul valorilor (dacă nu apar chiar tendințe negative pe acest teren). Este sigur că oriunde anumite valori nu servesc fie scopurilor competiției, fie comunicării interumane ele se pierd repede, iar civilizația ajunge să nu mai dispună de ele. Astfel stînd lucrurile, devine simplu de înțeles că lumea nu a putut fi, la nașterea principalelor culturi, decît divizată și nu a putut rămîne pînă astăzi decît divizată. Atunci cînd un grup uman stabilizează o anumită valoare, și reușește a se folosi de această fără dificultăți, în timp ce în restul lumii această valoare este sau neglijată sau greu de posedat, în însuși interesul cultivării nepericlităte a respectivei valori, el se disociază de restul umanității. Pe unde au trecut aceste linii, aceste frontiere, ale disocierii? Desigur, ele au trecut printre continente, uneori printre țări apropiate și chiar vecine și multă vreme au trecut printre stările sociale ale aceleiași țări.

Caius Dragomir

TOVARAȘUL DE DRUM

...! a câteva zile după această discuție ambiguă (la Siguranța Generală un inspector se chinuia, injurând, s-o descrie din relatarea frustră și fistichie a vecinului, nea Gogu, care trăsese cu urechea de dincolo de gard, așa cum îi era misia) — în timp ce domnul Costache Bălănuță își lega cravata în fața oglinzii, năvăli peste el servitoarea, Vița, într-o cămășută scurtă, dezvelindu-i genunchii rotunzi, așa cum se zmulse din bratele pârtoase ale sergentului de stradă, însărcinat cu paza din toate punctele de vedere și, înainte ca domnul Bălănuță să apuce să-i tragă o pereche de palme, începu să strige ca apucată: „Conașu! Conașu! E pace! Tocmai vorbește la radiu maiestrate! E pace!” Domnul Costache Bălănuță deschise și el aparatul, un Phillips cu cinci lămpi și prin pinza roz-verzui a difuzorului răsună glasul Regelui, cu elocinționea și așa dificilă, mult îngreunată de data asta din pricina emoției explicabile, deoarece anunța Marea Vestă.

În afară de faptul că domnul Costache Bălănuță se simți pe neașteptate inundat de o poftă carnală imperioasă, o poftă „de cârăre” și aceasta se citi pe fata lui, de altfel neobisnuit de distinsă — păr alb, des, sprincene negre-corb, ochi dominatori — iar Vița, speriată, o luă la fugă cu cămășa săltând pe bucle albe și tari, nu vom insista asupra Evenimentului, intrucât îl presupunem cunoscut în liniile lui mari, desi în cursul anilor, în fluctuațiile capricioase ale științei istoriei el s-a numit pe rind, „eliberarea țării noastre de către glorioasa Armată Sovietică”, („Stalin și poporul rus / Libertatea ne-a adus!”), „actul dela 23 August”, „Insurecția dela 23 August”, „revoluția națională și socială de eliberare antifascistă și antiimperialistă” și desigur s-ar fi ajuns să fie atribuit, integral (plan, realizare, consolidare) celui mai iubit fiu al poporului și totodată părintele lui, Eroul între eroii neamului, citorului de geniu al României moderne, maiestruoasă personalitate exponențială” dacă, după 45 de ani, un alt Eveniment n-ar fi reieșit ziua de 23 August 1944 într-un con de umbră și chiar de jenă, ca pe o faptă reprobabilă, desi este un fapt aproape unanim recunoscut că acea lovitură de palat, a cărei cumplită răspundere și-o luase un monarh-abia ieșit din adolescență, scurtase cu cel puțin o jumătate de an durată războiului, ca să nu riscăm și noi afirmația că poate-i determinase în mod radical și sfârșitul, în favoarea coaliției democratice cu comunismul, dar din păcate, cuvântului „dacă” este exclus din actul contemporării Istoriei spre extragerea de învățăminte nefolositoare, astfel că este otios să ne întrebăm, după atîta timp, cum ar fi arătat Soarta Lumii și obrazul ei pe hartă, „dacă” avînd răgazul unei rezistențe de șase luni în Carpați, Germania ar fi realizat, înainte de cehpa dela Alamo, USA, bomba atomică.

Nu vom descrie cu pretenții artistice „de oglindire” nici bombardamentele germane asupra Capitalei, inutile din punct de vedere militar, și păgubitoare lor din punct de vedere propagandistic, nici foșgălaia, la drept vorbind cam penibilă, din cercurile politice tradiționale în zilele premergătoare intrării în Capitala dela eliberată a glorioasei Armate Roșii eliberatoare, ale cărei tancuri T-34, cu ciorchine de infanteristi prăfuiți și zimbărciți își croiau loc cu greu, în zruții de șenile și gaze albastre de eşapament, prin multimea care striga, aplauda și făcea salutul mostenit de la defuncta Republică Spaniolă și de la „el Fronte Popular”, pumnul stîng ridicat, speranță, fraternitate și sfidare; nu vom consemna nici zvonurile care au început să circule imediat despre „dayaj ceas!” violuri, parfumi bătute cu delicii parcă ar fi fost cele mai fine linquecururi, pastă de dinți unsă pe piine în chip de anchois, spălarea pe obraz în bideuri; întrebuintarea lor reală părea să fi fost necunoscută noilor veniți, toate acestea fiind doar epifenomene, fără legătură cu esența căutăta cu atîta sîrguință de domnul Costache Bălănuță. Asupra acestei tainice și atât de rivnite esențe, un colț de cortină i se ridică într-o seară cînd, înfruntînd primejdiile reale ale unei expediții nocturne prin Capitală (automobilul îi fusese confiscat pentru nevoile armatei și ruginea undeva la Kursk, Viazma ori

Tiraspol) făcu o vizită unei cunoscute și foarte frumoase actrite, în culmea gloriei și împlinirii ei ca femeie. Odată la Mare, în „la belle Epoque” îi acordase favorurile ei într-un mod atât de original încît rămăseseră prieteni și după aceea, lucru foarte rar. Într-unul din putinele localuri selecte cu terasă, parcă plutind deasupra valurilor fosforescente, vedeta cu trup sănătos și bronzat trimitea apeluri sensuale prin rochia albă de „crepe-de-Chine” și părea să se plictisească de moarte la o masă, în compania unui industriaș în vîrstă, molînd cu nasul într-o cupă de „Veuve-Cliquot”. Domnul Bălănuță, într-un elan subit cu desăvîrsire neindicat în public, se apropie tînd ca pe o făclioară o orchiđee și snuse galant: „Doamnă, vă admir!” „Pe mine să nu mă admiri, pe mine să mă f...” răspunse actrița cu minunata ei voce de contra-alto care, în nemuritorrea feerie „Însir’te Mărgărite” îi zguduia pînă și pe intelectualișii elitiști și, lăsîndu-l „tuț” pe industriașul somnolent, îl luă de braț, posesivă, și părăsiră localul în admirația invidioasă a tuturor bărbatilor infierbîntați de aerul iodat. Făcînd nebunii toată noaptea. În timpul războiului și ocupației — noi am fost totdeauna ocupați de aliații noștri — superba femeie număra printre adoratorii ei cei mai asidui pe generalul de cavalerie Joachim von Queuille (hughenotă, familia lui părăsise Franța în urma revocării Edictului de la Nantes) iar el fu executat mai tîrziu în urma complotului împotriva lui Hitler. Cît timp durau jocurile lor galante slujnica și camerista actriței îl felationa cu pricepere și ardență pe caporalul Karl-Friedrich Hauser, ordonanța generalului, al cărui tată fost lider al K.P.D. („Kommunistische Partei Deutschlands”) era acum kapo la Dachau și mînuia cravașca cu aceeași pricepere ca și cu citiva ani înainte cîtelele din Karl Marx și Friedrich Engels. După Eveniment, slujnica o părăsi pe indulgența ei stăpînă, nu înainte de-a o demasa în „Scinteia” („Irfia nazistilor, nu-mi daăca să mîncînc, mă tîncea în zdrețe și în frig. Cît timp scenele noastre naționale vor fi pingărite de...”) și se căsătorii cu un revoluționar de profesie de mare viitor.

În salonul duodor al divinei femei, se dea un colonel sovietic, așezat cu o dezinvoltură neproletară pe o bergeră Louis XV; spre deosebire de majoritatea ofițerilor sovietici superiori, uniforma stătea impecabil mulată pe pieptul lat, ornate de ordine și medalii, foarte importante după mărimea și strălucirea lor. Fața lui era fină, rasată, purta „pince-nez” și craniul complet ras, ca o bilă de fildes. Îi daăca un aer fascinant, de coboritor dintr-o rasă necunoscută.

— Mikhail Vladimirovitch parle un français stupefiant pour un... — „bolchevique avec le couteau entre les dents, spuse cu o vibrantă voce, colonelul, inclînnîdu-se ușor, flexibil, nonsalant. Non. Madame, au contraire ce sont les roumains qui parlent un français admirable, d'une pureté qui fait honneur à leurs nobles origines latines.

O măsută aurită părea gata să se prăbusească sub povara savuroasă a cutiilor cu ice negre, de Mancuria brînzeturii turkmen, heringji de Azov, sticle de votcă „Petrovskaja” și „Lubleynaia” (îgări cu cartonul lung și curînd domnul Costache Bălănuță se simți cuprins de o asemenea euforie încît regreta că nu s-a născut undeva pe malurile Niprului, cel ce suspină și se zbate, ori în sat la Dikanka, Ar fi vrut să sufere în ocelele Siberiei pentru cei mulți și asupriți, era în stare să ceară Nagantul colonelului și să joace „roulette russe”; se sărută cu gură, de trei ori, cu Mihail Vladimirovici; soape că la un simplu gest al tulburătoarei femei se aruncă pe geam, ori merge în pielea goală pînă la Pitești și ca dovadă de nețăgăduiță a acestei expansiuni slave, începu să-i dea sfaturi politice ofițerului sovietic, care bea votcă din pahare de apă, fără ca o picătură de sudoare să apară pe craniul său sletuit:

— J'ai toujours soutenu que la Russie c'est l'allié naturel de mon pauvre petit pays! D'autant plus les Soviets, que j'aime et que j'admire! Mais, comme tous les petits peuples, nous sommes susceptibles, pointilleux. Il faut faire un geste. Mikhail Vladimirovitch! Faites-le! Conquerez notre sympathie!
— Par exemple, monsieur?

— Rendez-vous la Bessarabie et la Bucovine! Que comptent pour l'immensité de votre Empire... pardon, de votre glorieuse Confédération, exemples lumineux pour la monde entier, ces deux provinces microscopiques? Rendez-vous-les! Faites ce geste magnifique et vous vous aurez acquis pour les siècles à venir notre sympathie et notre reconnaissance!
Colonelul rus îl privi ca pe o broască cu păr.

— Quelle est votre population, monsieur?

— Environ dix-neuf millions, mon cher Mikhail Vladimirovitch...

— Alors, mon ami, c'est un problème de transport et non de la conquête des sympathies et des reconnaissances dont nous nous frottons éperdument!

Magnifica femeie, revigorată de amestecul de votcă și șampanie „Pol’no suhoie” își făcea vînt cu poala rochiei de seară, dezvelind coapse sculpturale. Izbucni într-un hohot gutural de ris și strigă: „Que c'est drôle! Que c'est amusant! Que c'est joli!”

Domnul Costache Bălănuță se trezi dintr-odată din celesta stare de iubire, dăruire și încredere. Nu mai scoase un cuvînt și curînd plecă spre casă, tot pe jos, avînd norocul rar să nu întîlnească vreoa patrulă rusească, salvîndu-și astfel, pentru un timp, ceasul de aur cu lanț și breloc.

La nici trei zile după aceea, în locuința venerabilă a unei prietese septuagenare — pe care o va mai regăsi, lipînd desculță prin noroajele Bărăganului, dar să nu anticipăm, să nu anticipăm! — domnul Costache Bălănuță, nespun de flatat și cu moralul ridicat pe culmi în urma acestei invitații, urma să întîlnească în prezența șefilor partidelor celor mai importante pe colonelul Gustavus F. Hamilton din USA Army, membru în Comisia Aliată de Control. Toți, însuflețiți de mari speranțe, îl creditau cu misiuni secrete, cu puteri discreționare izvorînd firesc din forța uriașă a Marii Țări Libere, pe care erau convinși că o reprezenta într-o acțiune specială de informare la fața locului, în vederea intervenției eliberatoare, poziții pe care le-ar fi uluit pe tînrul fabricant de bere sau praf de ouă din Minnessota sau Wyoming, sau mai precis, nu le-ar fi înțeles. Colonelul, înalt, cu ochelari cu ramă, de baga, avînd o înfățișare de student întîrziat pe un campus după închiderea cursurilor, mișcîndu-se degajat într-o uniformă comodă (domnului Bălănuță i se păru dezmatată) veni cu întîrziere, bătut pe umăr, clătîndu-i pe picioare, politicieni venerabili cu numele înscrise în analele neamului, puse picioarele pe masă, le cîntă la pian „Chata-nooga-Chou-Chou”, răspunse prin monosilabe și, cu predilecție prin „Fuck it” la întrebările grave și neliniștite cu privire la soarta viitoare a țării, la garanțiile Statelor Unite că libertatea, democrația și proprietatea vor fi apărate de magnifica aviație care făcuse praf și pulbere Ploieștiul în cîteva minute. Plecă tot atât de vesel și de zgomotos cum venise, după ce o sărută în creștetul ei argintiu pe bătrîna prietеса și-i spuse „by, by, grannie”, și în tăcerea covîrșitoare toți se întoarseră spre cei mai în vîrstă și mai proeminenți dintre ei, chiar și domnul Costache Bălănuță deși Marcele om politic îi purta o dușmănie tenace și rece din clipa cînd se „vinduse” Regelui anterior, dovadă că nu pregetase el, cel mai consecvent apărător al libertăților democratice să se coalizeze cu Mișcarea, numai și numai pentru a-l „bucta” pe el, Costache Bălănuță, dela guvern. Bătrînul domn a cărui distincție resemnă impunea chiar și adversarilor săi cei mai neînduplecați, spuse încet:

— Tomnai prin faptul că nu ne-a spus nimic, ne-a spus foarte multe. Rămîne ca fiecare să le contemple îndelung și să le aprefleze după competența sa.

La cîteva zile urmă bomba: domnul Costache Bălănuță ținu în sala ARO un discurs, fulminant, mărturisindu-și cu accente dramatice opțiunea definitivă pentru extrema stîngă și își atrase, pentru totdeauna, inimizția ireductibilă a foștilor săi prieteni ori adversari politici. Esența discursului său se putea reduce la așertinea emblematică: „CU FAȚA SPRE RĂSĂRIT!” Un cunoscut epigramist, neîntrecut cunoscător de vinuri, o trecu imediat în zona nemuririi: „Cu fața spre Răsărit / Și cu curul dezvelit / Și-i ușor acum de spus / Ce-om primi din spre Apus!” Mai tîrziu domnul Costache

Bălănuță îl întîlni pe epigramist la Ghila, dar să nu anticipăm! să nu anticipăm! și riseră amîndoi, în mohore imputită a celui.

Domnul Bălănuță mai făcu un gest acesta trecu însă neobservat: îi ordonă fiicei sale Ioana-Costa să se întoarcă în diat în țară, pe de o parte pentru demonstra sinceritatea totală a noii opțiuni, pe de alta să contribuie la construirea, democratizarea și propășirea țării. Și Ioana-Costa, mai urîtă ca cînd, sosi după o călătorie aventuroasă într-o Capitală sfîșiată de ciocniri ce în ce mai violente între cei ce deau că merită să lupte ca să se întoarcă bucle, frumoasele vremuri de altă dată cu amestecul lor parfumat de patriarhism orientat și de modernism agresiv, romanțele atât de mișcătoare „Du-te acasă măi tramvai / Du-mă, du-mă, mai stai!” și între alții, toată ziua stradă, în mase compacte, strigînd: „Jos, Moarte lor, moarte lor, moarte lor, ciștilor!” și cîntînd: „Infruntînd furtuni / Spargem nunții în pumni! / Lu-noastră nu s-a sfîrșit / Pîn’la unul o piară / Dușmanii poporului! și ar fi sfîrșit în bucăți pe cei ce ar fi îndrăznit să spună că nu vor fi în stare să cedeze o lume nouă, a dreptății, adică lui și bunăstării pentru cei mulți.

Ultima surpriză a lumii politice în triva căreia se desfășurau aceste mesteșuguri monstru fu intrarea cu surle tobe a domnului Costache Bălănuță „guvernul de largă concentrare democratică” ca Ministru secretar de stat unui foarte important departament și acest moment puteam afirma fără teamă de-a fi contradicții că el deveni personaj cel mai odios în rîndurile burghez. Aceasta îi punea în circă toate necirile ce se abăteau, sau urmau să abată asupra ei, nu protocolul secret de la Churchill și Stalin, nu aranjamentele dela Yalta, nu infiltrarea sovietică direct sau prin interpuși în toate pozițiile cheie ale administrației de stat, lipsa de scrupule (de scrupule așa umaniste, bine înțelese) a comuniștilor aplicînd pentru prima dată în Istorie, seară mondială, principiul iezuit „scuză mijloacele”, nebanuind că pe mulți ani aveau să afle, cu stupeoare, „mijloacele pot să compromită scop dar să nu anticipăm, să nu anticipăm” nu acestea erau cauzele nefericirilor a nate ca niște nori de furtună, grei grindini distrugătoare asupra sus-num burghezii, atât de firavă, de naivă și vulnerabilă în realitate, ci „trădarea Costache”. Comuniștii? În primul rînd erau puțini și fără nicio priză în țară. În al doilea rînd erau adversarii de răți, neideologizați, deci loiali (așa erau oamenii politici crescuți în spiritul Bătrînului și Rosetti, a lui Carp și Mișcarea, a lui Stere și Gherca, a părinte Vasile Lucaci și al lui Iuliu Maniu) ei știau pe ce teren te afli (așa își înghinau respectivii oameni politici), schimb „Costache trădătorul?” Pentru nicio pedeapsă nu era prea mare, tortură prea rafinată!

În acest timp domnul Costache Bălănuță își făcea — cu ceea ce știa el este probitate — datoria în cadrul imptantului său Minister și unde, bine înțeles — era doar un lucru, normal! — adugese prietenii, clienții, tînerii și tîrii recomandați de persoane cărora era obligat; făcea adică tot ce s-a fă și se va face în viața politică normală, era sincer mîhnit cînd la ședințele de guvernul se vedea acuzat, mai cu seara de Coriolan Andrei, că umple ministere cu jigodii, sabotori și incompetenți. Să țea că fiul fostului său coleg de puiment era pornit împotriva lui și nu te înțelegea de ce; făceau parte amîndoi din aceeași clasă și amîndoi înțelegeau la o oarecare distanță unul de altul, mandamentele vremurilor noi: o trăseră. În schimb cu ceilalți miniștri și cu seamă cu tovarășul Vasile Vas Rosioridăvede se înțelegea, colabora celent: îl sfătuia cum să se îmbrăcum să-și înnoade cravată albă la fre de ceremonie, cum să mîncească elegant observa cu mîndrie pedagogică și burie umană că noul său coleg îndeplinea toate aceste ritualuri ale vieții civilizate dintr-o obligație istorică și nestărită, ci dimpotrivă, găsește în ele o cercă reală, sinceră. Numai tînrul părul cirilhotat și buze grouse, rasfri se rebifa, îl privea cu fruntea plecată

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

un bouraş gata să împungă și odată îi
buse răsilit și bilbiindu-se :
— Ia-i-a-ia-ma-mai lasă-mă ! Strămoșii
oștri daci nu se-mbrăca în frac !
Deci, pentru Excelența Sa domnul Mi-
istru secretar de Stat Costache Bălă-
nuță părea că totul intrase pe făgașul
ormal al vieții ; sârmanul nu
noștea nemuritorul adagiu dialectic :
în lucru este și nu este în același timp .
vainte de-al părăsi pentru multă vreme
a ne apleca asupra cursului vieții
icei sale, domnișoara — depe acum
itrină — Ioana-Costa, vom mai povesti
singură întâmplare : asupra ei domnul
ostache Bălănuță avu răgazul să se
eece de nenumărate ori în anii ce
rmară.

Era, împreună cu cei cărora le devenise
ovarăș de drum, la o vinătoare —
oarece trebuie spus că acești oameni
nați ani la rind de copiii Siguranței
dăruiră acestui sport cu o pasiune ne-
șioasă, cu adevărat aristocratică.
omnul Bălănuță ținu de datoria lui să
explice că un fazan doborât, „la zbor !
umai la zbor !” — cu o pușcă „side by
de” ieșită din atelierul lui James
rdey se deosebește radical de un alt
zan abătut dintr-un banal „Krupp,
ei Kugeln” armă bună, dar de serie ;
un „Westley Richards” e superior
nei „Beretta” și că ursului și mistrețu-
i li se cade un glonț. 375 expedit din-
un dublu-express „Holland & Holland”,
i asemenea escapade cinegetice, cel
ai pățimăș, pină la uitarea de sine, era
rărul cu păr negru, cirlionțat și buze
oase, rasfrînte : spumea literalmente
au cum zicea el **literalmente** dacă nu
ria la răboj cel mai mare număr de
ese ; trîntea arma de pînînt dacă se
limpla să nu nimerească, se stropșea
organizatori (oameni care vinaseră cu
gii țării, cu boieri adevărați, cu diplo-
ați, ofițeri superiori, „grands fusils” din
ăinătăți și în special cu cei mai
icepuți în acest ancestral domeniu, țar-
ni braconieri) amenința, pleca, reve-
a pină cînd întîlna privirea batjoco-
oare a tovarășului Roșioridăvede și se
tolea îndată, ca trezit dintr-un dulce
isager.

— Asta are suflet de călău, spunea
varășul Roșioridăvede. El, de obicei,
bozeza două-trei focuri, i se puneau la
boj zece piese, se declara mulțumit
indu-se ironic la zeloșii organizatori
trăgea la umbră unde i se aducea
în roșu, de buturugă, în sticle verzi
tupate cu covean, dar totodată gustări
ntre cele mai fine : mușchiulet de mis-
ș, brînzeturi de mai multe feluri, icre,
dele, ficat de gîscă, niștru marinat,
iudem de Dobrogea, păstrăv la cuptor,
pelite în aspic, batog de morun, sălă-
or de urs, chiftele de biban, paté de
ari din care gusta, criticînd ca un fin
rmand cea mai mică inadvertență în
eparare sau aseasonare. În schimb tină-
l cu păr cirlionțat și buze groase, răs-
nle, se retrăgea la o parte, parcă te-
tor ca nu cumva vreunul mai puternic
i răpească bucățica din față și minca
degetele, indesînd în gură cu un fel
febrilitate, pină la punctul sufocației,
nză Telemea, ceapă, roșii și usturoi.
— Peizan ai să mori, Costică ! îi striga
varășul Roșioridăvede...

linărul zimbea larg, cu dinți foarte
moși, dar oasele mari ale fălcilor îi
au sub picie. „Vă pla-place să
imți !”
— Îmi place să mîncine bine, bă. Mîn-
ca e un lucru foarte important.
— Drumul fericii trece prin stomac,
ide amabil domnul Bălănuță.
— Asta-i dăla tine ? îl întrebă, cu
pect tovarășul Roșioridăvede.
— Nu. A spus-o un rege francez.
— Lălalț se posomori : „Regii, regii...
deuna regii, mereu regii...”
tamase un timp gînditor, sorbi din
ul căpșunică, apoi privindu-l pe Bălă-
ă într-un fel ciudat, ca și cum îl
lea pentru prima oară, îi spuse : „Dă,
prin stomac am ajuns la comunism.
aia vă tot spun : faceți cum știți și
i poporului dă mincare. Poporul sătul
uminte ca o muicere regulată bine, nu
fîit cum faci tu, Costică, ci teimejnic
incitorește !

— Eram mulți copii, începui el domol,
vedea că-i place să povestească. Tata
ta știa : să făcă ce face și să nu
cască dă lucru și să toarne la copii.
ma ne înlea cu acu' și cu spălatu' dă
e, vai ș-amar, numai ea știa cum.
ul era cu porția, tu n-ai dă unde să
asta, bă Costache, tu te-ai născut
ul, bă, sătulu' nu crede flămîndului.
— Vă cred, domnule Roșioridăvede, vă
d.
— Acum te treziși să ne credeți ?
uma sunt sătul, ciugulesc doar. Dacă
fi flămînd așa hall, asta-i diferența.
nci în copilărie așa fi băgat în minc,
n groapă, tot timpul. Da' cum îți
sei totul era pă porție. Minceai tu mai
lt flămînzca frațu sau surioara. Toți
li, bă, în fața mizeriei. Și într-o zi,
m mai lîhnit ca de obicei, m-am lipit
mama, știam că mă iubește cel mai
lt, aveam ochii negri-negri ca ai hai-
nălei de taic'miu și am zis : „Muică,
dă-mi o bucată de pine”. Și atunci,
Costache, am auzit cel mai fumos
ru din lume, bă, uite la mine care am
ii plini dă lacrimi și azi, atunci
ma a spus cu o voce ca o zîină din
cești : „Nu se poate, Lică-mic, acuma
ea doarme. Și d-ai-a am intrat în
tă, bă și-am să lupt pină la ultima
lare, ca piinea să nu mai doarmă
lodată pentru copiii acestei țări !”
domnul Costache Bălănuță se simți
cale-afară de mișcat și în același
ip vinovat personal pentrucă tovară-
Roșioridăvede cunoscuse aceste lip-

suri din fragedă pruncie. „Hai, mă !
strigă atunci puternicul bărbat, ia mai
faceți voi o goană, mai dați cu durda,
că ăluia micu' îi curge balele, ăsta cînd
trage într-un iepure își inchipuie că
trage în mine ! Lăsați-mă cu prietenul
meu Costache, să duc cu el muncă dă
lămurire ! „Holgoș !” (Îi plăcea acest
cuvînt unguresc, prins dela un tovarăș
de celulă, „halgass” — taci, și din into-
nație îi dădea o mulțime de sensuri
sanchi, fă-te că nu pricepi, păzea ! ce
vorbești ? sau „Gata ! Discuția s-a in-
cheiat”

— A doua întâmplare, tot cu mîncarea
m-a dus către Partid. Zic Partid, cu „P”
mare, pentrucă e unul singur. Ale voas-
tre, chestii-socoteli, șahăr-mahăr. Eram
în pușcărie pentru prima oară, pă fo doi
ani-trei. Dacă nu luăm în seamă lipsa
de muieri... aoleu, ce mai bateam capo-
ralu' !... n-o duceam rău. Eram între to-
varăși, studiam legile societății inventate
dă Marx și Engels și aprofundate dă
Lenin și tovarășul Stalin, mîncare a-
veam. Ne venea dă afară, trimitea fami-
liile, trimitea Ajutoru' Roșu, mă-nțe-
legi. Indiferent dă unde venea împăr-
țeam totul, frățeste, la milimetru, cu ața.
Pă urmă ne întorceam cu spatele și ale-
geam porțiile, așa ca niciunul să nu se
simtă cit de cit înșelat. Și de-odată vine,
mă-nțelegi, o dispoziție superioară dela
partid : în inchisori, zice, s-a instaurat
o atmosferă anarhistă, egalitarist mic-
burgheză. Trebuie să se mînce în func-
ție dă funcție ! rise el, plăcîndu-i jocul
de cuvinte. „Holgoș !”

— Nu înțeleg.

— Adică în mod cu adevărat socialist :
dă la fiecare după capacități, fiecăruia
după munca depusă. Nu poți pune pă a-
celași plan un cadru, un responsabil, cu
un simplu membru, chiar dacă ăla a um-
flat mai mulți ani la proces, ca să nu
vorbim dă unu' care are manifestații
fracționiste. Uite, ca să înțelegi și tu,
îți povestesc un exemplu : era la un mo-
ment dat cu noi unu' Tudor Tudor. Mun-
citor, bă, proletar, nu intelectual, nu
ovrei. Bălat bun, avusese o comportare
corespunzătoare în fața Siguranței, dă
nivel politic la el cit la o vrabie. Cînd
vede el că secretarul pă colectiv... nu
eram încă eu... primește trei felii dă
piine albă și o suță dă grame dă unt, în-
coape să facă gură că „unde-i egalitatea
și spiritul tovarășesc, că dă aia a încasat
el băta și schingiurii ca să se ridice o
nouă burghezie, una roșie” și așa mai
departe. Am primit sarcina să-l lămu-
resc „Holgoș, bă Tudorele i-am spus, nu
te ridica împotriva Partidului !” „Asta
nu-i partid, zice nenorocitul, ăsta-i o
bandă, bă ! Cum, bă Lică, se spetește
nevasta, poate se și regulează cu băca-
nu' din colț să-mi trimită pachet, să re-
zist, că am doi copii mici și eu să mă
uit cum îi halește loșca și să și aprob că
asta și nu alta-i solidaritatea proletară ?
Vă f... muma-n...” Nu m-a ascultat, a
continuat să facă agitație, a fost pus în
discuție, s-a cocoșit, l-am exclus din co-
lectiv. A trebuit să-și ia boarfele, să se
mute la subsol, la dreptu' comun. Ala
i-a furat tot în prima noapte, l-a coțait,
i-a confiscat și porția dăla cazan. După
trei săptămîni a murit. Cu toată devierea
lui, l-am înmormîntat ca tovarăș.

— Glumiți, domnule Roșioridăvede,
încercă să ridă domnul Bălănuță.

— Du-te dracu' ! Vezi cum sunteți voi ?
Dintr-o extremă într-alta. Ori exploata-
re singeroasă, dă trebuie să-și mintă ma-
mele copiii flămînzi, ori egalitarism mic-
burghez, anarhic, dă toți devine o apă
ș-un pămînt și atunci unde mai e rolul
conducător al Partidului ? „Holgoș !”

— Și vrei să mă convingeți că dum-
neavoastră puteați sta în celulă cu un
tovarăș și dumneavoastră să mincați pi-
ne albă cu unt, privindu-l în ochi, iar
el piine neagră, goală ?

— Tu ai să mori, bă Costache, și n-ai
să pricepi ce-i aia centralismul democ-
ratic !

Costache Bălănuță simți cum i se face
cămașa de gheață între omoplați. Se uită
la celălalt, sperînd împotriva evidenței
că glumește și că va face din nou ges-
tul acela așa de omenesc și de național
să tragă cu ochiul. Dar nu. Roșioridăvede
era grav, sombru și atît de convins de
justețea principiilor sale încît domnul
Bălănuță, lăsînd la o parte orice fel de
prudență, spuse rar, apăsînd pe fiecare
cuvînt :

— În orice caz eu n-ași fi în stare să
mîncine bunătăți și să privesc cum com-
panionul meu de idealuri și de suferință
înghite în sec.

— Asta rămîne de văzut, se înveseli
tovarășul Roșioridăvede și-i făcu să mai
ia ceva din bunătățile întinse pe fața de
masă de damasc așternută pe iarba pă-
lîită de toamnă. „Aide, bă, nu te sfii.
Aici este egalitate, așa cum îți place ție.”

La puțină vreme după aceea, domnul
Costache Bălănuță dispăru din circulație.
Erau timpuri cînd nimeni nu insistă
prea mult asupra acestor eclipse. În
treacăt, prin parcuri pustii, prin biserici
cu două-trei babe care bateau mătânii
gemînd, ori în săli goale de cinema, se
spunea la ureche că domnul Bălănuță a
fost arestat, torturat și a murit moarte
de martir în beciurile poliției secrete
comuniste ; că e ascuns în munții Vrancei
ori Făgărașului, unde luptau cete mari
de partizani și le este sfetnic politic, sau
că a izbutit să fugă în străinătate și
acolo, în chip de eminentă cenușe a emi-
grației sfîșiată de disensiuni, pregătește
curînda restaurație, deoarece chiar dacă
n-avea un pic de caracter, era un cap
politic cu infinite resurse.

Fragment din romanul
„Echinocîiul de iarnă”

Proaspăt întors de la „Singapore” :
Tudor George

Bedros Horasangian supraveghînd
relațiile externe ale Uniunii Scriito-
rilor

Eugen Negrici și Livius Ciocărlie scriuînd optimiști viitorul literaturii române

Doi corifei ai presei române postbelice : Radu Popescu și George Ivașcu

CĂDERILE NOPTII

sau
Nesfîrșitul drum al resemnării

I ntr-o bună zi Eustațiu Grigorescu vru să se abată din drum și în loc să se urce-n tramvai, așa cum se urca de obicei, o luă pe o stradă laterală, o stradă cu tei, cu praf, cu tot felul de umbre. Da, aceea era casa, acolo pe dreapta. Îi deschise chiar propria lui mamă. La orice s-ar fi așteptat numai la asta nu. Reuși să-și ascundă mirarea. Ciinele îi sări vesel în cale, iar el îl mingiie pe cap, apoi își trînti servieta într-o fotoliu. Începu să soarbă din ceașca de ceai uitîndu-se între timp absent pe fereastră. Cineva reparase în sfîrșit gardul acela. Din bucătărie se auzea respirația mamei și zăngănitul vaselor.

O s-ranie răcoare pătrundea dinspre cer. Ia-ți un pulover pe tine. La umbra statuii ajungi să îngheți. Încet încet ai să te răcești și tu, nu te poți împotrivi o veșnicie, dar poți să amini. Amină, amina, zise maică-sa. Toată viața pentru asta m-am zbatut doar, deși eram o femeie infirmă, cum prea bine știi. O femeie cu care nimeni nu vrea să se culce, nimeni nu face copii și nici nu iese în lume. Infirmitatea, ca și ratarea, trece drept o mare rușine. Nici pe stradă nu ieșeam prea des, doar cînd era neapărat nevoie. Cît de silă-mi era să mă duc în locuri unde putea să mă vadă lumea. Pe tine te-am făcut cu Dumnezeu. Ești fiul lui și de aceea trebuie să suferi. E de la sine înțeles.

Eustațiu Grigorescu sorbea mai departe din ceașca de ceai, aburii îi frigeau nările și odată cu aroma de buruiănă stătută îi venea în nas și un discret miros de mușcal. Cît de îngust era cerul acela, înadins nu făcuseră fereastra mai largă, ca să nu se știe în ce măsură mai soamănă amintirile cu realitatea, ca să nu poți alege între cer și ocean și nici să nu poți observa cum treptat ordinea e înlocuită prin haos. Avea dreptate maică-sa, trebuia să-și pună un pulover pe el, era negru și prost cealul ce îl bea așteptînd „la fetele de grand Pardon”. Plutea acolo un miros de cadavru, ca-n orice muzeu. Iar din coridor se auzea tiriitul picioarelor și pătănitul bastonului, un mers de olog, gîfîit, se oprește des, își suflă nasul, sau doar și-l trage. Era numai o iluzie poate faptul că vocea mamei se auzea dinspre bucătărie, unde cineva trebuia să spele neapărat vase și nimeni n-o putea face mai bine decît ea, sau cel puțin asta era ideea lui Eustațiu, una dintre nostalgiile lui.

Nostalgia Paradisului pierdut, purtată de fiecare din noi, nu e altceva decît nostalgia clipei de iubire în care am fost concepuți. De atîtea ori o întrebare pe mai a-sa al cui fiu este. Dar ea pur și simplu nu știa, sârmana, și îi spunea tot timpul că e al lui Dumnezeu, el înțeleșese asta ca pe o figură de stil, ca pe un mod mai blind de a se eschiva și de a-l face să sperie că Dumnezeu ne protejează-n egală măsură pe toți. În fața lui nici un infirm nu e infirm și sintem oricum copiii lui, cu mic cu mare. Iar el ajunsese să gîndească și să înțeleagă că Dumnezeu este cea mai minunată și mai perfectă dintre creațiile omului. Asta îi rebase în multe momente îngrozitoare un echilibru nesferat și în atîtea împrejurări complicate îi pregătise un răspuns folositor, încă de la virsta cînd fumezi în closetul școlii și înveceri primele șe-

dințe de onanie. Și deși faci toate astea luîndu-ți toate măsurile de precauție, vecinii știu totul. Băiatul lui cutare care fumează și e onanist. Ar trebui eliminat, ce rușine, și maică-sa care. Dacă ar fi avut un tată s-ar fi descurcat altfel, ar fi trecut mai repede la o sexualitate normală. Cît de cit totuși Dumnezeu-tatăl l-a ajutat să o facă. Mai greu a fost însă cu banii de țigări, cu firea lui rebelă și cu alergia ce o avea față de mediocritate și conformism. Deesta produsul de serie, el fiind fiul lui Dumnezeu, nu-i așa. Hm, o fi avut oare neapărat nevoie onoarea mamei lui de o asemenea gogorîță.

Lumea se obișnuise demult să știe că există pe oriunde ai umbla mari și mici prooți, marii preoți talmăceau vorbe pe cînd cei mici numai de se ocupau să le afle, să le smulgă, să le consemneze, astfel că șiruri lungi de oameni își tîrîiau înspre capela secretă mersul de olog, semnînd cu acela al mamei lui Eustațiu Grigorescu. Imperiul fiind, atît după aparențe cît și după zvonuri, aproape de crepuscul, Eustațiu descoperi înlocuirea vieții prin literatură și practicarea acestor formule pînă la un stadiu avansat de viciu, cu atît mai mult cu cît, se știe că mari maestri ai scrisului obținuseră astfel rezultate extraordinare. Unii pretindeau că dacă știi să scrii bine e suficient să inmoi din timp în timp în ceai cite o prăjitură. Porni de la a lua exercițiul acesta ca pe o formă de vis, refuzînd adevărul de afară și baricadîndu-se ca să scrie adevărul cel adevărat și adevărul din el însuși, fiu al lui Dumnezeu sau al cui o fi fost, ce contează. Astfel că scrisul îl salvă în nenumărate rînduri de la sinucidere. Cu timpul începu să cadă peste el o liniște ca o noapte și se trezi devenit un fel de înțelept Solomon, proprietar al unui miraculos manuscris secret, pe care avea să-l ducă probabil cu el în mormînt, și cadavru lui să fie culcat pe foile lui așternute-n coșciug prin bunăvoiața prietenilor. Trăia foarte retras și devenise o legendă imensa tandreșe ce se ascundea în firea lui închisă. Poate că practica de fapt literatura ca pe o formă de moarte. Numai că manuscrisul acela imens și distrugător tulbura somnul marilor preoți. Ce-o fi fost în acele foi despre care atît se șoptea. Asta e-n stare să scrie tot adevărul, de cînd tot scrie.

Văzîndu-l în fața lor, avură sentimentul că stau de vorbă cu cineva care vine de pe o altă planetă. Dumneata ai înlocuit viața cu o copie a ei, unde e copia aceea. N-am nici o copie, mulțumii-vă cu originalul, de care oricum puteți dispune cum vreți, o biată copie, prostii, o biată copie poate să facă oricine.

Ajunși ca atunci cînd îmbrățișezi o femeie să îți fie egal dacă în brațele tale se află acea femeie sau alta, și înțelegi astfel că de fapt nu îți în brațe pe nimeni. E aproape tragic. E oribil. Lumea e egală. Nimic nu mai contează.

Se trezi întins pe pardoseala capetei secrete. Avusese dreptate maică-sa, ar fi fost bine să-și fi luat pe spate un flanel. Știa demult că universul e gol. Poate că tot la fel de singur a fost și Dumnezeu. Acesta să fi fost motivul pentru care ne-a făcut?...

Unde ești, Doamne, cu eterna, sacra ta singurătate?

Se făcuse noapte demult. Vagabonzi

desperați începeau să colinde străzile încă dinainte de căderea serii, ca niște cîini îngroziiți de hingheri. Credincioșii urinau pe sarcofage, femeile se-mperecheau cu mai mulți deodată și fără să se mai mărite, iar copiii făcuți astfel nici nu se oboseau să le mai dea vreun nume, parohiile toate în faliment, crăpau popii de foame, nici cununii nici botezurii, iar de morți absolut nimeni nu se îngrijea. Se prăbușeau statui de papă și cardinali, nu mai era nici un fel de respect pentru missa solemnă, iar în timpul trecerii procesiunilor stăteau cu pălăriile pe cap, scuipau, injurau, spuneau glume obscene. Marii preoți se schimbau mereu fiindcă erau care de care mai eretici, luau mită și se pîruiau între ei cînd să-și împartă ciolanul, își făceau de cap cu neveste, cu copile și cu cine se mai nimerea atunci cînd nu erau de-a dreptul homosexuali și ei și călugării prin minăștiri.

„Gott mit uns”, nu e nici o problemă, viața-i atît de frumoasă dacă-ți vezi de treburile tale. Și Eustațiu Grigorescu lucra la scrierile lui, cufundat în această formă de vis, innobilat de ea, singur precum însuși tatăl său prezumtiv. Bineînțeles, însă, că în această vreme nenumărați escroci populau universul său cotidian și îi erau nespuse de necesari. Fără ei nici n-ar fi putut să trăiască. Unul îi furniza carne, altul mîncare și lame de ras, altul îi ajuta nevasta să nască și amanta să avorteze.

Sînt și la dumneavoastră în bucătărie gîndaci, întrebare binevoitor șeful de post. Bine, am scris în referat că n-aveți nici o vină și să vă dau îndată o chitanță ca să plătiți pentru gîndaci, nu încercați să-i omorîți fiindcă ei vin fără încetare, vin din toate părțile, nu se prea știe de ce vin și, oricum, indiferent dacă aveți sau nu, tot o să plătiți pentru ei încontinuu. Bucătărie fără gîndaci nu se poate. Gîndiți-vă cum ar fi dacă n-ați avea nici bucătărie. Cînd gătești se face gunoi, asta-i viața. „Gott mit uns”.

Au mai încercat și alții să dărime statuia. Și de fiecare dată, același tango. Au ajuns cu toții în capela secretă.

De găsit nu s-a găsit însă nici un fel de manuscris. Se luaseră ca proștii după zvonuri, o armată întreagă de popi. Totul era o simplă poveste. „Gott mit uns”. Să spui că regele e gol sau că pămîntul se-nvirtește. Qui prodest? Trăim pe Terra tot ca și-atunci cînd nu se învirtea. Cît despre rege, și el ca noi toți. Poate să-și pună și pene de struț, sau o frunză de dud în loc de cravată. Cîineva continuă totuși să zbiere. Ce măgărie. Alcoolicii aștia nenorociți, le dă statul mîncare, băutură, spital, și ei tot rag, bestiile, că de ce e regele mereu gol și nu-și pune măcar o foaie de viță în loc de chiloți, că de ce regina are pălăria cum o are. Și cite și mai cite porcării. Numai porcării. Știi prea bine, bătrînule Pliniu, cui i-a fost Seneca Magistru. El, și ce crezi despre asta? Te miri că totuși mai avem un ultim mare Dom care stă încă-n picioare? Nu, bătrînule Pliniu.

E altceva imensul edificiu pe care zici că-l vezi cu ochiul liber. Conturul acela splendid ce se profilează pe deal nu mai există decît în sufletul nostru zdropsit. Păstrează totuși pentru tine aceeași dragoste, cronică, mincinos, care n-ai avut nici măcar o dată curiozitatea să ieși să vezi o paradă și să te uiți cum era îmbrăcat împăratul, cum se veselea poporul. Erai ocupat cu altceva: să stai și să scrii. Ți-ai petrecut viața cu nasu-n hîrtoage și așa se face că ai rămas sfînt și virgin.

După unele mărturii, se pare că ai trecut și tu prin capela secretă. Dar nu e deloc sigur. Printre intelectuali era pe-atunci la modă să faci pe martirul. Și să fii, vezi doamne, de stînga. Erai-nu-erai, convingerile nu contau prea mult, important era numai să spui că ești „de stînga”. Făcea impresie. Lumea te credea progresist. La tine acasă puteai să te culci însă pe ce parte vroiai. Cerul e de vină, e îngust, zise Eustațiu Grigorescu bindu-și veșnicul său ceai. Mi-au luat tot ce aveam în servietă și acum au, slavă domnului, ce citi. E un cer trist și îngust. Cine știe ce mi-or fi punînd și în cealaltă asta, de pute atît de ciudat. Ciinele a vrut alaltăieri să mi se gudure la picioare și a murit cu capul pe pantoful meu. Miroase peste tot a cadavru. Și e o muncă de nebul să storci adevărul din zvonuri, din comentarii și din vorbe-n doi peri. Ce chin și pe bătrînu Pliniu.

Dacă ne sinucidem, atunci nici viața lor nu va mai avea nici un sens. Pîinea lor e să te lași torturat zdrăvan, torturat și lingîndu-le laba, sigur, aveți dreptate. „Gott mit uns”, aici în capela secretă, ce urlet se aude, nu-i nici urmă de urlet, ci e doar o rugă. Noi așa ne rugăm, ne rugăm mugînd.

Ce ne face? Ne face săpun sau ne dizolvă-n sodă. Mai degrabă săpun, aduce un folos, deși nu-i așa de simplu dacă soda lipsește. Scrie și asta, bătrînule Pliniu, și-așa nimeni n-o crede. Cum să nu fie sodă? Poate într-o bună zi și istoria vremilor noastre va fi revizuită. Cum se revizuieste ea, din timp în timp, după vînt, după modă și Vodă. Dacă aștepti, vine un tirziu cînd absurdul se prefăce-n legendă, și va ajunge astfel să pară plauzibil. Oamenilor le place nemeiauzitul, senzaționalul, incredibilul, în orice caz faptul unic. Pe asta mă bazez cînd cred că vom fi totuși salvați de la uitare sau că vom avea un loc chiar special între întimplările din istorie. Noi și vremea în care am trăit.

Mă bazez pe efectul Edgar Poe. Nu-velele lui sînt nemuritoare. Intrară doi preoți. Știi ce zi e azi? E Sărbătoarea marii iertări. Eustațiu Grigorescu continua să bea neîtulburat din ceaiul său. Nu iert pe nimeni, le spuse. Vreau plata. Neapărat plata.

Nu fi-a spus nimeni că ai fost jertat. Sau oricum noi nu avem cunoștință de așa ceva. Trebuie să mergi să participi la sărbătoare, însă.

Îeșiră. Pe coridorul lung nu era nimeni.

Îi întrebă de manuscris. Nici urmă de el. Nici măcar ciorne.

A fost doar o confuzie de nume. Oricum, ești totuși fiul lui Dumnezeu și asta e de ajuns. Împăratul a vroit să te vadă. E jos în marea piață, privește parada. Nu e nevoie să știe că nu ești adevăratul Eustațiu Grigorescu, cel al cărui ordin de execuție l-a semnat ieri.

Te vei prăbuși în fața lui pe caldarim, și așa se va sfîrși sărbătoarea, în țipelele mulțimii.

Trebuie să ieși prin geamul acela, chiar dacă e cam strîmt. Rostul nostru e să te ajutăm. Te vei sui pe scaunelul asta. Nu, nu-ți mai scoate pantofii. Sari în momentul în care vei auzi-n megafon că se termină marșul.

Într-o bună zi Eustațiu Grigorescu vru să se abată din drum, dar strada aceea nu mai exista, cu teii, cu praful, cu umbrele ei. Iar el ajunsese la o vîrstă dincolo de care nici o schimbare de sens nu-și mai avea rostul.

Era dimineață și o mare de oameni se ducea la servicii.

Robinetul picura inebunitor. Maică-sa murise fără să fi apucat să-l stringă cum se cuvine.

nazaria buga

Maree

marea-și aruncă pînă la tine un val și do ziua de ieri te spală-ndelung și-nfrigorată cu răsăritul de miine te-mbracă iar

departe de memorie locuiesc un pămînt ideal; nimic nu mi aminteste de ziua de miine de cea de ieri mă desparte alt val

dar tu care dormi într-o lungă geneză vii, de la mari depărtări, istovit și visul

ce-ntrupează într o asceză cu ruperi uriașe

de pămînt, în amiaza prin care trece atît de rar același inger:

cu aripile-l largi aruncă-n ziua mare, în pragul casei mele, substanțele și frigul

réveille-toi mon aimé, e doar foșnetul mării

lovînd în pustietate, în geamuri, în turnul unde încă dormi acoperit de miresele iernii

pe geamuri soarele scrie cu un torent de raze

tot ce-ai trăit: -itește

e pentru tine.

Singurătate

ești inger: cu șase perechi de aripi imi acoperi ochii să nu văd hăul

umanității negre

eu duc în plină amiază calicul prin care se varsă peste pămînt visul meu din mecanica lumii

semințuri cad din iarba tare a vieții ascultă:

nici tu nici ei nici vreo frunză nu veți pluti pe cărarea ce mi trece

inimitabil prin inimă.

Tu mă condamni la viață

de tine mi-e teamă acum:

plouă-ndelung ori ninsoarea e-n lume, ochii tăi în lumină mă țin pînă-n depărtarea în care ajung mereu exersînd peste raza cea mai subțire;

dintr-o lume în care am murit într-una din multele zile ieri am aflat pe geamurile acestui labirint

un fel de scrisoare

era mult prea tirziu

ca dintr-un număr mare de oglinzi atîta întuneric s-a vărsat peste lume

tu m-ai găsit în genunchi în grădiniș mamei

nu mai vedeam demult.

ANSAMBLUL SCULPTURAL DE LA TG. JIU (II)

Ștefan Georgescu Gorjan recenziunea denumirile rămase de la Brâncuși, legate de Masa tăcerii : Masa flăminzilor, Masa Cinei cea de Taină, Masa Apostolilor.. Aparenta indecizie a sculptorului traduce în fond comutabilitatea situațiilor. Misterul cuminecării repetă pe un alt plan miracolul mamei. De altfel, Iuda — simbol al umanității — sărutându-l pe Christos, nu face decât să repete, la rindul lui, gestul Evei. Doar că primul Adam se va lăsa înșelat, pe câtă vreme al doilea biruie. În ambele cazuri însă, sărutul e o poartă, pare a conchide Brâncuși. Căci ce rost, ne întrebăm, ar fi avut ca sculptorul să cioplească, ca unic ornament, de patruzeci de ori în șir motivul Sărutului pe lîntoul Porții sărutului dacă nu pentru a semnifica corespondența lor în timp : consacrarea ei unui eveniment situat la patruzeci de generații distanță de Sărutul perechii dintii. Fiecare cuplu indică trecerea unei vârste de oameni. Ori Christ, susține evangelistul Luca, era a patruzecia spiță a lui Adam. Nu poate fi vorba de coincidență. Prea multe indicii converg în precizarea mesajului prezentat mai sus. Iar dacă recapitulăm în gând etapele parcurse, ce aflăm? Tot ceea ce era esențial privind dogma a fost spus până aici. Adam, Moise, Mesia, teza despre necesitatea lepădării de sine, incununață de crucificarea egoului, cea despre nașterea din nou, tot ceea ce e **unește** în cuget pe creștini se află înscris, cu maximum simplitate pe traseul aleii de clepsidre, mărginite de Masa tăcerii la un cap și de Poarta sărutului la celălalt. Neîntrecută rămâne elocvența pietrei în sublinierea virtualităților existenței, așa cum ne-a fost dată ca să fie. Brâncuși o știe prea bine când o alege pentru a figura piciorul crucii plănuită. Aceasta este temelia. Piatra e matricea vieții. Cît despre viață, artistul va fi considerat inutil să o reprezinte. Ce rost are să oferi o imagine a realității, când realitatea ne stă permanent prezentă în fața ochilor. Copia, oricît de bună, nu ar putea egala originalul. Tirgu-Jiu, sărman orașel de provincie, cu orizontul închis spre bucuria agonisitorilor mărunt, îi oferea de fapt ocazia ideală de a defini acea accepțiune despre viață pe care înțelege să o recuze implacabil — biografia artistului, evadat spre marile orașe, o probează îndejung —, destinînd-o răstîgnirii. Conștiința acută a superiorității spirituale a țărânului față de țirgoveț, Brâncuși a păstrat-o neșirbită în suflet pînă la anii bătrîneții. Mai scumpă decît roadele, din pămîntul trudit incolțește o lege a omnicin — sacră, căci e dictată de Natură — al cărei păstrător peste milenii a fost și va rămîne doar țărânul. Iar țirgul nu face decît să strice legea. Căci vocea țărîniș se aude aici prea slab și oamenii o uită. Înălțînd Ansamblul de la Tirgu-Jiu, Brâncuși elogia, indirect, Hobița natală. Acolo învățase să își curățească inima de patimi, să privească viața ca un copil și să descopere astfel izvorul bucuriei adevărate. Doar în mîntea unui copil, realitatea și ficțiunea se unesc. De ce să rezervăm artei, pare a se întreba Brâncuși, terenuri îngrădite, adevărate țărcuri? De ce nu am lăsa-o să ne cuprindă, să ne inunde? Iată bunăoară Tirgul, învălmășire de ulițe ce nu duc nicăieri. De ce nu le-am privi dimpreună cu Ansamblul pentru a ne înțelege mai bine destinul. Coloana fără sfîrșit „este negarea Labirintului”, declarase artistul. Calea sufletelor eroilor, lîmpede și dreaptă, trecînd prin Poarta îngustă a Sărutului e calea care duce la viață. Puțîni o află. Doar cei ce acceptă sărutul ca o jertfă. Ea trece prin lume, dar rămîne în afara ei, căci o depășește. Și lumea durează prin ea. E important să subliniem gîndul sculptorului. A merge la Tirgu-Jiu doar pentru a vizita Ansamblul condamnă din start la opacitate asupra semnificației lui. Trebuie, după cum spunea, cu același ochi, să vedem orașul. Comuniunea cu opera se întemeiază pe disponibilitatea subiectului de a conștientiza, cu egală intensitate, cei doi termeni al relației : **finitul** ca prezent, **infinitul** ca făgăduință. Aici, la Tirgu-Jiu, se încheie drumul căutărilor sale, opera sa. Ce ar mai fi putut adăuga? Rugăciunea glosează tema nemuririi, raportînd-o la cazul unui om. Ansamblul de la Tirgu-Jiu, conceput ca parcurs inițiativ, vorbește de nemurirea oamenilor, ne îndeamnă și, mai mult, ne învață să căutăm nemurirea. În acest subiect se cuprinde totul.

Cum să înțelegi teama de intervenția artei la semii? Porunca a doua din Decalog „să nu-ți faci chip cioplit”, incriminează fără drept de apel strădania sculptorului, ca fiind din start inutilă și insuficientă. „Dacă-Mî vei ridica un altar de piatră, îi spune Dumnezeu lui Moise, să nu-l zidești din pietre cioplite; căci cum îți vei pune dalta în piatră o vei pingări” (Exod, 20.25). Dureros va mai fi sunat în vechime atare radicală dezavuare în urechi de artist. Dar nu arta era implicată aici, recuzată de sacrul, condamnată să slujească doar nevoilor profane,

ci mai curînd, presimte Brâncuși, nepuțința artistului de a o servi real. Condiția divinului este desăvîrșirea, jumătățile de măsură sînt doar negarea lui și de aceea, cît timp artistul nu are certitudinea de a atinge absolutul, e mai bine pentru el să se țină deoparte. Simpla imitare a formei, oricît de perfectă, nu duce la țel. Căci nici o formă nu pare aptă să cuprindă Necuprinsul. Doar de ajungi să înțelegi glasul materialului pe care îl lucrezi, glasul pietrei sau al lemnului, vei putea reuși să preamărești pe cel ce le-a creat. Doar atunci, pare a fi descoperit artistul, acuza pingării devine caducă, doar atunci se atinge în artă treapta libertății neîngrădite, cînd poți să ridici din piatră cioplită de tine cu dalta orice monument, chiar și un altar, pentru comuniunea cu înaltul. „Să dai senzațiile realității, notează Brâncuși, astfel cum mi le procură natura însăși, însă fără a o reproduce ori a o imita, e astăzi cea mai vastă problemă a artei. A crea un obiect care-ți dă prin propriul lui organism ceea ce Natura face prin miracolul ei etern este ceea ce arta își dorește și a realiza aceasta înseamnă a intra în spiritul universal al lucrurilor și a nu te limita la imitarea imaginii lor. O operă de artă astfel concepută va tinde către echilibrul absolut, iar echilibrul absolut rămîne perfectă expresie a frumosului”. Pentru un artist ce gîndește astfel, problema cheie ridicată de Ansamblul de la Tirgu-Jiu nu putea fi decît aceea de a acorda forma crucii cu inonctiunile materiilor din care era realizată. Cioplită în piatră sau turnată din metal, crucii ca simbol i se impunea o inadvertență hylesică. Căci, natura, în lanțul filogeniei, nu intronează mecanismul în-crucisării, drept principiu major al ființării, decît odată cu lemnul. Crucea, intersecție de destine, prefigurată în zborul prin aer, de la o floare la alta, a granulelor de polen, se întemeiază în vocația lemnului pentru extroversie, reverberînd dinamica exuberantă a bifurcării la infinit a ramurilor de arbori. Masa vegetală năpădește continuu spre în afară. Simbolul propriu-zis al crucii nu face decît să extrapoleze aceste semnificații primare cînd intermediază — apogeu ai menirii sale — relația pămîntescului cu divinul. Piatra, dimpotrivă, dominată fiind de logica unirii, a contopirii, a disoluției într-un trup comun unic, anihilează apelurile centrifuge. Creșterea aici rezultă globală și centripet, prin continue adoncțiuni de materie preluată din spațiul exterior — de materie absorbită în cîmpul de atracție al unui miez central. Brațele crucii, inserate într-o brutală ortogonalitate pe piciorul vertical, piatra șlefuită de vreme le recuză ca excreșcențe aberante. Nici un colț temerar de rocă, plâsmuit prin vifore și plozi, stînd gata oricînd să le înfrunte, nu le-ar răbda apăsarea, nu le-ar suferi creșterea. Zadarnic e să cauți printr-o amintiri, în șirul peisajelor apline oricît de insolite, imaginea unei cruci de piatră faurită de natură. Așa ceva nu poate să existe. În logica pietrei, a crucii o stîncă înseamnă în fapt a îi așeza pe creștet o povară care să-i curme zvicnirea mîndră către cer. Hazardul le mennește uneori unui atare destin eroic, ca pentru a oferi o pildă acelor dintre oameni ce-și simt în ei chemarea de a se jertfi pentru lumina celorlalți. Iată bunăoară, în construcțiile megalitice, unde piatra vorbește atît de bine pe limba ei, analogul crucii e dolmenul, lespedeaa gigantă sprijinită pe virfurile unor stînci, ca arhitrava pe capiteliul unor coloane. Va trebui să distingem, în plan estetic, privind Masa Tăcerii, deopotrivă tensiunea generată între suprafața ponderoasă a tăbliei și vajnicul picior, precum și pactul dintre ele. Ce repede ar năpădi-o fierburile și ar minji-o tîna de n-ar fi aceasta ca să o scoată de sub puterea lor. Înainte de a fi un teritoriu al comuniunii dintre convivi, masa, ne reamînteste Brâncuși, instituie un spațiu al purificării : mai precis o primă delimitare de teritoriu contiguu, ca un prealabil al purificării. În sens similar, Exodul, ieșirea din pustie a israeliților conduși de Moise, reprezentase un prealabil al accederii lor spre un nivel moral superior. Discursul brâncușian își clădește logica în jurul unor atari analogii. La capătul aleii de clepsidre, după ce ai parcurs-o agale venînd dinspre riu, ajungi să înțelegi că Ansamblul a fost conceput în optică dinamică : o piesă se naște din cea care o precede și anunță pe următoarea. În așa măsură încît te simți îndreptățit să juxtapui mental Masa tăcerii, Poarta sărutului și Coloana Infinită pentru a descoperi legile de transformare prin care ele comunică tacit. În cazul Porții de pildă, ne putem închîmii piciorul Mesei crescînd enorm în înălțime și concomitent în grosime, crăpîndu-se apoi pentru a da naștere la cei doi stîlpi : iar tăblia alun-gîndu-se și preschimbîndu-se în antablament. Semnificația echivalențelor simbolice trimite în subtext la legenda lui Mesia. Cei doi stîlpi sînt unul singur : Christ e stîncă despăcată din care au curs ape,

lui i s-a dat să poarte pe creștet destinul tuturor generațiilor de la Adam încoace. De abia aici, înălțînd Poarta sărutului, artistul realizează în sens profund, corespondentul hylesic, în piatră, al crucii. Căci dacă martirul unei stînci este să fie împovărată, gloria ei e de a tăinui o groț în care — nedezmîntî peste milenii s-a întimplat mereu așa — ineluctabil se incubează viața; de a deveni poartă, ademenînd spre altă lume.

Cele trei monumente majore ce compun Ansamblul expun o pledoarie a creșterii. Partea ultimă, concluzivă, un elogiu al verticalizării, se conține în Coloana Infinită. Motivul Coloanei, exegeza l-a identificate cu ușurință în stîlpii țărânești, fie în cei cu destinație funerară, fie în cei ce împodobesc pridvoarele tăcute ale caselor; dar fără a sublinia indejanș, pornînd de la această bază, semnificația magnificării ei la proporții ce depășesc, sau se vor depăși, performanțele lemnului și cu atît mai puțin semnificația turnării ei în metal.

Cum lemnul, ca substanță a viului, excelează în a găzdui formele cele mai diverse, acordul hylesic dintre motivul înșiruirii de romburi și materia privilegiată a esteticii țărânești poate fi lesne confirmat. Dar nu aceasta e problema. Brâncuși glosa plastic, în cadrul Ansamblului, simbolul prin care cultura europeană își definea ființa istorică. Iar crezul său în posibilitățile artei hylesice îl determina să nu accepte disonanțe între materie și formă nici la acest nivel, să nu accepte simpla copiere, în piatră sau metal, a unui semn născut în masa lemnului. Și de ce să nu presupui că un comentariu al crucii, chiar situat în afara tradiției, dar fondat pe avaturii firești ale ei — co-recte în accepție hylesică — executate în diverse materii, se putea dovedi fertilizant pentru spirit?

Apelul la istorie devine inevitabil cînd este vorba de a aprecia gîndirea unui artist ca Brâncuși, fascinat de ideea devenirii. De va fi nutrit sentimentul că va produce o revelație în acest domeniu — nu neapărat printre contemporani, efectul imediat nu-l interesa — ideea artistului privea, trebuie să conchidem, nu doar sfera esteticului, ci și pe cea a culturii, ansamblul tendințelor acesteia, așa cum se profilau deslușit la vremea aceea. Să nu se uite că Brâncuși, venit pe lume în 1876, aparține practic generației care l-a dat pe Lenin și Stalin (născuți în 1870 și 1879) și nu mai puțin pe Hitler (1889). Forța unei doctrine, indiferent de natura ei, rămîne la scară istorică, proporțională forței valorilor pe care le cultivă. Cu frenezie revoluționară, comunismul și nazismul s-au silit să clădească viitorul omenirii pe temelia unei valori eminate distructive : a urii — de clasă, instilată unor grupuri sociale prea lax definite în virtuțile lor morale ; și respectiv de rasă, revendicată de pe platforma unor teze curînd dezamorsate de științe. Hecatombele pe care le-au provocat erau, într-o măsură, previzibile din start. Căci ura, ca hybris, pune în mișcare roata de foc a vendetei, ce nu se oprește, afirmă străbunele mituri, decît atunci cînd instigatorii ajung ei înșiși să ispășească. Virtuțile premonitории ale artei sînt de mult probate. Dacă Brâncuși va fi presimțit apropierea furtunii, intrarea omenirii într-o epocă a exceselor brutale și orbe, pledoaria sa pentru reîntorcerea la matca milenară a iubirii e cu atît mai prețioasă.

Cînd povestea despre Coloana Infinită că va fi socotită drept una dintre minunile lumii, Brâncuși va fi gîndit la misterul transmutării pe care ea îl comenta. Prima parte a Ansamblului era pedagogie livrescă. De abia după ce ai trecut de Poarta sărutului, pășești într-o metaforă a realității. Metalul e piatră lămurită prin foc, e materia transmutării prin purificarea focului, e piatră ce conține focul; în mod analog flacăra pe care se cuvine să ne bizuim în înaintarea noastră prin istorie e o flăcără interioară, singura ce poate zidi fără a distruge, singura ce poate susține ridicarea la infinit în văzduh a păsărilor măiestre. Eroii, susține artistul, se recrutează dintre acei ce resping tentațiile Labirintului, dintre acei hotărîți să pășească drept înainte, fără a se abate la dreapta sau la stînga, pînă în clipa cînd li se revelează destinul. După cum Masa tăcerii se conține în Poarta sărutului, la fel clepsidrele insiruite pe alee se regăsesc înscrise, clădite una peste alta, în contururile Coloanei. Dar oricît încerci să le fixezi cu ochiul, ființa li se estompează pe nesimțite, lăsînd să răsară în loc geometria austeră a romburilor. În locul ceasului de nisip, a „orei de iubire” pămîntească, evocare a motivului comentat în seria Domnișoarelor Pogany, iată vindu-se ca printr-un sortilegiu, în silueta romburilor, conturul inconfundabil al Măiestrelor, înălțîndu-se la cer. Domnișoara Pogany preschimbata în Măiastră, iată taina vieții fără de sfîrșit pe care a pătruns-o artistul.

Iar rombul, dacă-l contemplăm cu răbdare, nu e decît o cruce — spațială, așa cum avea să o reprezinte Salvador Dali în celebrele sale Răstîgniri — dar o cruce ce își stringe brațele în sine, ce-și resoarbe brațele în loc să le îndrepte spre lume, pentru a evidenția mai bine, ca dimensiune fundamentală a sa, verticala. Modulul Coloanei e guvernat de apelul introversiei ca teme al verticalizării. La statuia Evei, figurată în monumentul Rugăciunii, retezarea brațului sting constituia, ne amintim, condiția preliminară consacrării. Dar gestul ei exaltat, existența zilnică cu toate tentațiile multiple de abdicări, mărunt sau însemnate, de la exigențele codurilor morale, scrise sau nescrise, ne oferă prilejul de a-l reitera la nesfîrșit în viața noastră proprie. Brâncuși va fi definit înțelegînd drept facultate de a deosebi valoarea reală a lucrurilor, drept capacitate de a se dispensa de lucrurile mici pentru a le cuprinde mai bine pe cele cu adevărat mari. Suita de renunțări astfel consimțite își pierde caracterul mutilant, zguduitor în drama Evei, pentru a asuma semnificațiile ambițioase ale unui zbor spre înălțimi, altfel insondabile, ale Spiritului. Iar semnul investit să figureze dialectica acestei continui prîmîniri — spre care îndeamnă în registrul hylesic metalul — nu poate fi crucea simplă de metal, ci crucea cu nenumărate brațe introvertite, cu brațe, altfel spus, ce tind parcă să se resoarbă în trupul ei vertical, ca tot atîtea dezavuări ale Labirintului. Inchipuită de artist prin coloana de romburi.

Matei G. Crăciun

„Pohta ce-am pohtit“

În 1958, cînd apărea cea dintîi ediție, *Setea* a fost privit precum se obișnuia (și se obișnuiește), prin prisma conjuncturii politice și a suprafeței pe care Străinul (1955) părea și el a o oferi drept motive de interpretare a noului roman. I s-a întîmplat lui Titus Popovici ceea ce i s-a întîmplat și lui Sadoveanu, al cărui *Nicoară Ptercoavă* a fost judecat prin prisma scrierilor cu adevărat de conjunctură, precum *Păuna Mică* și *Mitrea Cocor*. Problema pămîntului devenise, în plus, una cit se poate de fierbinte, cunoscută fiind campania violentă de colectivizare, care se va încheia în 1962. Deci, din acest punct de vedere, romanul lui Titus Popovici venea cum nu se poate mai bine și părea a sluji în exclusivitate propagandei oficiale și, evident, acțiunilor în plan social ale oficialităților. Drept este că existau și motive care să îndreptățesc o asemenea categorisire. Romancierul și-a ales, spre exemplu, cîteva personaje care, în epocă, trebuiau să reprezinte ideologia oficială, și, mai ales, ideologizarea literaturii. Din acest punct de vedere, Ardeleanu, de pildă, e reprezentativ. Nici George Teodorescu nu mi se pare a ieși din serie. Dar problema esențială este de ordin narativ: au sau nu rost în construcția artistică astfel de personaje. Dacă le excludem din start, ar însemna să excludem romanul *Setea* din orice discuție despre literatura română a ultimilor cincizeci de ani. Ceea ce, evident, ar fi o aberație. Putem oare ignora *Gorila* numai pentru că ar fi amestecată acolo cutare dealgie a deceniului al patrulea? Hazardată întreprindere și păgubitoare pentru literatura noastră.

Apropierea nu am făcut-o întîmplător, căci între Titus Popovici și Liviu Rebreanu chiar epoca a produs unele comparații. Dar, adăcea, pentru a reliefa ceea ce părea decisiv din perspectiva oficială: aspectele deologie și politice. Prin urmare, *Setea* a devenit — și, din păcate, a rămas pentru unii — romanul cuocării puterii la sale de către comunisti. Dar nu un roman oricare, ci unul deosebit de periculos, intrucît, sub masca abilității narative, ascunde idolizarea unei tragedii. Problema comportă o dezbaterie aparte care depășește cadrul propus aici, deoarece se referă la un raport de ordinul sociologiei literaturii: ce și cit din realitate este reprezentativ în roman. Iar răspunsul nu poate fi decît acela că, în cazul *Setei* și nu al romanului *Brazdă peste haturi*, reprezentativ este ceea ce *Setea* reușește să infățișeze drept reprezentativ din punct de vedere uman prin ansamblul narativ pe care ni-l propune.

Este motivul pentru care apropierea de Rebreanu are drept unilaterală și provocînd chiar derută, pentru că a infățișat ca fiind drept proprie și pentru *Setea* o particularitate a lui Ion, ceea ce, din perspectiva celor de mai jos, mi se pare inexact. Pentru a surprinde cu mai mare rigoare sensul major al romanului lui Titus Popovici este necesar să avem în vedere o caracteristică a epicii noastre românești, anume apelul la tematica și simbolistica rurală pentru a defini unele complexe metafizice. Romanul nostru modern cu Ion începe. Acolo se pune problema pămîntului, a „setei“ de pămînt, care, în realitate, însemna căutarea propriei identități și atingerea acesteia numai printr-o acțiune suicidală. Nici romanul lui Titus Popovici nu mi se pare a se îndepărta de calea începută de Rebreanu. *Setea* punînd însă în dezbaterie cîteva aspecte de o subtilitate proprie.

Întîiul lucru care șochează la lectura romanului este alegoria negativului: „Cea mai mare pedeapsă a omului îi viața. Iadul de care vorbesc sfinții îi pre pămînt și nu altundeva“. Sînt cuvinte caracteristice unui întreg mod de a concepe existența, în cuprinsul căruia fundamentală este tocmai dorința aprigă de a trăi, iubirea nemăsurată față de viață. Din acest prea plin vine și „pedeapsa traiului“. A unui trai, cum precizează mai departe personajul, dus „năcăierea ce pre pămînt“. Primul capitol al romanului întreprinde un tablou al unei existențe: Ana Moș. Paginile acestea sînt esențiale, intrucît definesc cea dintîi interpretare a „setei“, foarte departe de ceea ce conjunctura anului 1958 înțelegea să accentueze. În pofida tuturor aparențelor, „setea“ este una absolut metafizică, dar ajunsă la acest stadiu după o anume germinare viscerală. Este ceea ce îl apropie pe Titus Popovici de Rebreanu și îl înregimentează epicului rural cu propensiune transcendentală. Desigur, Mitru Moș reprezintă țăranul pauper, care, în contact cu marile realizări sovietice etc. etc. luptă pentru pămînt și îl dobîndește. Nu încerc nici să scuz, nici să acuz un atare comportament. Încerc să-l judec numai după datele romanului, nu ale avantextului (pentru ne-naratori precizez că acesta înseamnă, precum pentru G. Genette, circumstanțele istorice ale preparativelor pentru scrierea romanului). Aceste date ale romanului trimit cititorul de azi, torturat de modalitatea de a se salva, la Ana Moș și la teribilele ei cuvinte citate mai sus. Și atunci imi pot îngădui să trec dincolo de mărunțiturile istoriei (care m-au sufocat și pe mine ca cititor), pentru a judeca scenele din roman care îl au ca punct nodal pe Mitru Moș preluînd puterea în sat drept urmare normală a vitalității sălbatice pe care o demonstrase, de-a lungul unui întreg capitol introductiv. Ana Moș. Și n-aș vrea să fie trecut cu vederea faptul că, într-un roman, fie prima frază (cam neajutorată și de imprumut, la Titus Popovici), fie primul capitol (original și plin de forță) sînt destinate să arunce lumini semnificative asupra sutelor de pagini care le vor urma. Nu intenționez să fac o teorie a incipitului, dar țin să subliniez atemporalitatea acestuia în *Setea*, neputința localizării lui în timp și în spațiu. Cele ce îl vor completa vor confirma proiecția în metafizica greoaie, cu, pe alocuri, saci de lest supărător și gratuit (bănuiesc, din păcate, injurii din romanul sovietic). Fără nici un dubiu, avem a face, din perspectiva lui 1958, cu un serviciu adus oficialității. Dar un scriitor innăscut nu ratează nici o posibilitate de a sugera o intrudire. Nici Titus Popovici nu o va rata. Prin urmare, cel care va deveni primar în Lunca se va numi Moș. Iar Ion, Mitru, Picu, Patru — nu mai au valoare, atîta timp cît raportarea se face la îndepărtatul strămoș Ana Moș. Similitudinea este uimitoare, dar nu din perspectiva politicului, nici a ideologului oficial. Ana și Mitru Moș, deși depărtați prin gradul de rudenie, sînt insectați de cumplita povară de a-și duce traiul, un trai la care nu pot renunța, de vreme ce sînt stăpîniți de devastatoarele pulsuni ale vitalității. Amîndoi își vor arăta ultima rațiune a ființării lor prin cele două gesturi aparent antinomice, complementare în fond: al pierderii și al redobîndirii pămîntului.

Ana Moș, după o existență dură (puțin spus), ajunge la cea mai tulburătoare

haiku

Privind atent norul
care dispare
urnești lin barca

muntelui un cordon de protecție, inel profund spiritualizat.

GLOSSĂ

(la o gravură de Hokusai)

În depărtare muntele care iese din ape. Virful lui îmbrăcat în zăpadă. Pornind de la poalele lui către jumătatea fluviului — apa întinsă, liniștită. Apoi, către mai — digul valurilor. O barcă încearcă să-l străpungă. Virful ei ridicat, visa omului care-o conduce, par două sulite zadarnice în lupta inegală. Și chiar dacă ar ajunge la mijlocul apei, s-ar sfărîma cîzînd de la-nălțimea ultimului val pe suprafața liniștită care urmează și care asigură

concluzie: doar renunțarea este aceea care îi conferă individului conștiința propriei lui forțe. Sînt de-a binelea zguduitoare scenele în care această femeie voluntară ajunge, în preajma morții, la convingerea că, pentru a putea cîștiga totul, trebuie mai întîi să pierzi totul. Tirzie și dezastruoasă dobîndire a identității. Ana Moș va muri aproape pe ogorul care nu mai era al ei, sfîtuindu-i pe ceilalți în spiritul unei morale a refuzului care numai comunistă nu era: morala renunțării: „poartă-te frumos!“.

Romanul se încheie cu ieșirea din scenă a acelei personaje care îl și deschisese, subliniînd în acest fel semnificația profundă a ansamblului: simplu mijloc de afirmare a personalității, pămîntul nu poate fi, cel puțin din punctul de vedere sugerat de construcția epică, altceva decît o cale de acces la absolutul propriei ființe. Extrem de inrudită cu „setea“ Anei Moș este sentimentul lui Găvrila Ursului, omul a cărui „sfințenie“, defel jocosită de romancier, (cum ne-am fi așteptat de la un scriitor al acestui deceniu), dorește să constituie un fel de înțelegere cit se poate de pămînteană a legăturii cu sinele. Bătrînul Găvrila este un dogmatic, neîșind din prozaismele credinței, prozaisme pe care Ana Moș le ignoră cu dezinvoltură. El este un simplu liant pentru un trib al cărui membri nu sînt legați între ei decît prin practicarea inculcată, și astfel exteriorizată, a unor reguli fără sens. Nici pentru Găvrila Ursului acest sens nu există. Sau, mai exact, se manifestă prin opoziție cu adinca mistică a Anei Moș. Bătrînul a învățat să fie așa, îi învățat și pe alții, fiind în fond un agnostic: îi ajunge certitudinea „Legii“ și nu mai caută altă. Misticismul lui este prozaic, văduvit de adincile zbuciumări ale Anei Moș: el nu poate concepe absolutul, motiv pentru care este și un intolerant, fiindu-i deci frică de lume, frică de credință. Ferecat în gosrodăria-i celate, el este cel mai vulnerabil personaj, atîta timp cît gemenetele stricăciunii se află în el însuși, în interdicțiile pe care legea practică creștinească le pune drept stavilă nezdruccinată în calea spre adevărul total. Prin opoziție, Ana Moș, nu cunoaște altă opreliște decît neputința de a-și elibera complet sinele profund.

Între cele două feluri de a fi în lume se află cel de al treilea personaj, Mitru Moș. În el se amestecă viforosul naturism al Anei Moș și respectul religios al lui Găvrila Ursului. De unde o stare de perpetuă nemulțumire, o revoltă la început mocnită, apoi manifestată deschis, fără nici o rețineră. Sub imboldul ei, Mitru Moș evoluează în felul lui: ideo-

logizîndu-și starea adîncă de religiozitate, pe care o trădează „setea“ de pămînt. Că raționalizarea credinței poartă numele de „comunism“ este un fapt din categoria acelor care pot fi etichetate drept simple conveniențe. Și nu este o întîmplare că, în final, se întîlnesc Mitru și Ana: limpezirea misticii la care a ajuns cea de a doua uimește raționalismul turbure al celui dintîi. Și este un semn de gîndire autentică epică faptul că totmai Mitru este acela care o găsește pe Ana, rătăcită pe pămîntul fost al ei și la care, în sfîrșit, renunță. După pricezerea lui, o numește „muieră neputincioasă“, căci raționalismul a fost totdeauna lipsit de înțelegere față de alții. O vede pe Ana, pe puternica Ana Moș, în acest neîntemeiat fel. Din punctul lui de vedere are dreptate, evident, deși romancierul asupra acestei nedreptăți accentuează: strămoșii Moșilor, deși bătrîn, nu este „neputincioasă“, căderea ei aparentă echivalînd cu manifestarea adevăratului sens al vieții. Sens pe care, în felul lui, și Mitru Moș crede că l-a aflat, deși toate îi sînt încă nelămurite. Sau lămurite doar superficial.

Dintre cele trei modalități de manifestare a „setei“ de sine însuși: a Anei, a lui Găvrila Ursului și a lui Mitru Moș, nici una nu învinge cu adevărat în roman. Nici chiar ceea ce am putea numi „setea oficială“ sau „oficializată“. Singura cu adevărat domitoare asupra tuturor este forța pură: numai aceasta îl fascinează pe romancier, numai aceasta constituie resortul tuturor personajelor sale. Există, în *Setea*, aproape un manieism, din acest punct de vedere: cei plini de forță și cei slabi (sau dominați de ei). Învățătorul George Teodorescu face parte dintre acele personaje care — nu departe de Ioanide — sînt fascinate de forța pe care fie că într-adevăr o au, fie că și-o doresc. Gesturi mărețe, magnanime și de un marxism rudimentar, izvorit din dorința aprigă de exhibare în fața lui însuși și a celorlalți.

Pe undeva, romancierul pare a-și reproșa că nu are și el pohta de viață a propriilor lui plămui. De aceea, caută modalități de identificare cu ele, pentru a extrage, parcă, ceva din vitalitatea lor. Așa aș explica prezența regionalismelor, nu atît numeroase, cit echilibrate, cumpănite în sonoritățile lor cel mai adesea aspre. Se încearcă și pe această cale, afirmarea nemăsuratei dorințe de împlinire a poștei vitale de stăpînire și dominare.

Dan Mănuță

aurel sibiceanu

Către Odiseu

Mereu exilat în puberea stelei de lut,
o ! și bine știe vipera care drum
în hamu i mă prinde, care mă duce
cu navele în frunzișele mării
și care duce-n deșert urmele mele :
fulgere moarte pe riu !

Deșertul să fie oare istoria pașilor mei,
casa mea căre'a ziduri îi sînt peregrinii ?!
Lighioanele din mine trec în pereți :
Altamira vietii mele, largul suferindu și
pe mările închise în piatră și scorpioni !

Sudoarea trupului în adierea ierburilor,
în letopisețele lor ascunse n
cintec de greieri, dîntele tigrului
sub spada amurgului minunat !

De-aș putea să cad în rouă ca-n armii
de stele, să întîlnesc Ithaca în plins !

Basm

Trupul acesta al meu amintindu-mi
de fructe amare, de ivoriul
înhamat la minere de săbii știrbite !

Vinduț pe aripi de fluturi clevețește
cu nisipul despre întinderea deșertului,
despre vloga lăcustei !

și iubita stă singură-n armia
unghiilor sale ce mă iubiră
pină aproape de zimții piaștrilor
ce din lume imi culeg răsufierea și cerul.

Liniștea se trage în ierburi cînd peste mine
ca își murmură țărimul de astru, văzduhul
gurii imj este pecetluit de amurgul unei monezi,
de riul pe care cocorul plutește aiddoma
unui sicriu din vechime.

Iubita, paloșul... printre odoare văpaia lor
toată, pe frunze toată puterea cîntecului meu !
Aici cu lumea dreptei car stele peste ape.

Despre Orpheu

N-am putea zice că este fătarnică
puberea, că nu ne lasă neori
o piatră, un cîntec, o cîmpie cu ierburi :
loc din care ochiul își adună
surghiunul și pleoapa — ce tezaur
de zări vineții !

si tu : C i n t ă r e ț !
Ce trestie-n plaiul de ape,
ce oaspete-n casa celuja
ce nu mai primește nici zeii !
Minii pe mare corăbii cu struna,
rezemi coapsa de vînt,
pădurea o-ngini cu hățîșul de semne
al palmei năuce ! Ca tînc nu-i nimeni
să ia întelesul pietrei, parca eț
de lăută părăsită-n răsrintii !

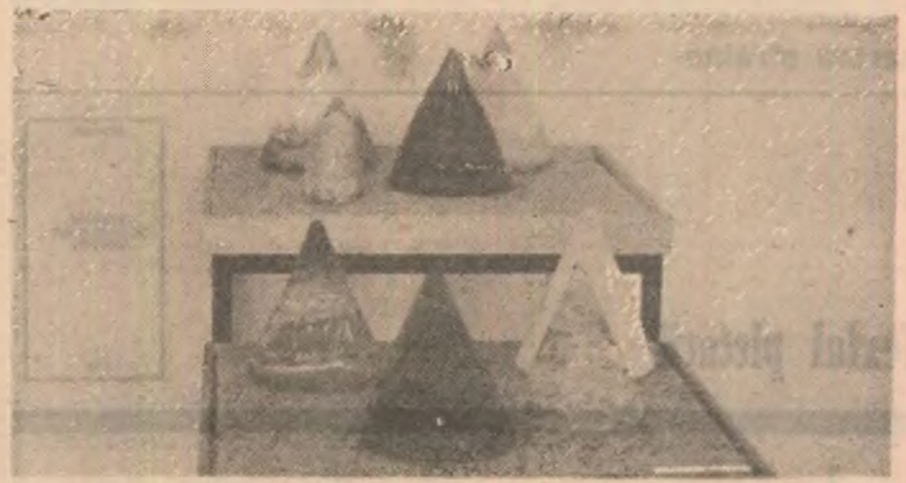
Marea își află în tine popas,
muntele pajuri, stîncile glas !

Principiul ştafetei

O generoasă inițiativă artistică s-a concretizat zilele trecute la galeria „Orizont” prin strădania uneia dintre cele mai fascinante personalități ale artei noastre contemporane — ceramistul Costel Badea. Cel ce a îndrumat cu măiestrie numeroase generații de tineri creatori, înțelege astăzi să substituie autorității academice, **autoritatea colegialității**. O formă a fraternității de breaslă ce instituie, iată, practica nobile și dezinteresate tutele artistice ce-l angajează pe maestru în ghidarea carierei artistice a discipolilor săi pînă dincolo de hotarele catedrei și ale sălii de studiu. O face acum exemplar, oferindu-se, împreună cu alt maestru al genului, **Dumitru Rădulescu**, drept „soclu” de susținere și credibilitate pentru patru din ciracii săi cei mai buni. Ei sînt **Ionel Cojocariu**, **Ernest Budes**, **Cristina Aftenie** și **Aurora Papastere**. Un cvartet de speranțe artistice aflate la un palier surprinzător de bine conturat al gândirii plastice, intră azi în agora artelor române aureolat de autoritatea maestrului, într-o ştafetă sui-generis a generațiilor.

Dincolo de protocolaritatea momentului, trebuie reținut următorul fapt: fiecare din cei patru expozanți, care debutează cu acest prilej într-o importantă galerie a Capitalei, nu are nimic din sfiala primei ieșiri la rampă. Personalitatea lor este neașteptat de robustă. O robustețe reieșită nu neapărat din forța instinctului creativ, ci din

maturitatea gândirii lor artistice. Zestrea spirituală a acestor tineri, aflați la începutul carierei lor creatoare, se dovedește a fi substanțială și bine asimilată. Dacă în privința meșteșugului, a tehnicilor specifice (modelaj, compoziție, finisaj etc.) terenul mai poate fi consolidat —, cu ajutorul profesorului lor, ori al experienței proprii ulterioare —, în ordine spirituală capacitatea acestor debutanți este dincolo de media obișnuită. Efectul școlii și al educației artistice (dar nu numai), pe care au dobîndit-o în anii de formație este evident și el își spune cuvîntul în lucrările pe care le-au zămislit. Lucrări de o concentrată forță expresivă, desprinse de orice tic didacticist, semne ale unei gândiri emancipate de complexe subordonării estetice nediferențiate. Impresionează, îndeosebi, participarea lui **Ionel Cojocariu**, talent de incontestabilă valoare ce și-a conturat o viziune plastică coerentă și încărcată de simboluri și aluzii culturale ce acoperă o întinsă arie a istoriei civilizațiilor. Formele concepute de tînărul artist au o indiscutabilă forță expresivă și suflu monumental, deși o importanță miză este acordată detaliului semnificativ, centrilor de polarizare a discursului plastic pe care ni-l propune. El pare să elaboreze îndelung fiecare segment al lucrării, chiar și atunci cînd recurge la mijloacele portretistice, ori la cele ale simplei metafore plastice. Lucrările sale evocă intrucitva aerul arheologiilor sumerie-

Aurora PAPASTERE

ne sau mediu-orientale din stratele mai vechi de civilizație, dar intră, prin simțul alegoriei care le animă, în spațiul scenografiilor moderne. Desenele pe care ni le oferă, în supliment, acest inzestrat artist sînt o pledoarie a rigurii și freneziei ideatice ce-l caracterizează. Dintr-un aluat cultural asemănător vin și creațiile **Cristinei Aftenie**. Zona figurativă prospectată este cea a altarelor protocoștine și a arhitecturilor (fie ele și ruinate) ale goticului timpuriu. Artista are forța de rezoluție a sintetizărilor plastice relevante, un deosebit simț al materialității și al „colorilor” evocatoare, gîndindu-și lucrările în ambianța sordid baroce, ce ne trimite cu gîndul la lumi ce nu mai există. Dar memoria lor ne avertizează cu semnele idealurilor indescrutabile, care pot transforma orice arheologie într-un argument viu al spiritului și al culturii. **Ernest Budes** propune o viziune desfășurată spațial pe suprafețe mari, aidoma drumurilor tînd într-un orizont; deci, un final sau o speranță infinită. Metafora amprentei, a **urmei ce dăinuie** ține de o anumită undă de lirism care străbate creația acestui artist. De altfel, glazurile colorate, cu care își vibrează modulele ceramice ale compoziției, conferă un plus de farmec și materialitate „stării poe-

tice” în care ne învăluie.

Aurora Papastere impune prin insolitul construcțiilor sale plastice, materializate în sticlă (singura abatere de la regulă în această ambianță ceramică!). Ea glosează pe ideea **devenirii întru ființă** — cum ar spune un gînditor cunoscut nouă — concentrînd semnul plastic în anatomia chipului uman. Forme sublimate, de fapt, ale existenței superior exprimate, concepute ca un zbor de gînduri polirome (atît cît îngăduie materialul) către un ideal. Artista modelează cu dezinvoltură materia, o supune voinței sale și reușește să convingă privitorul prin limpezimea rostirii sale plastice.

Cei doi maeștri, care susțin acest efort expozitiv al tinerilor lor discipoli, intră în acest spațiu spiritual cu câteva lucrări, cunoscute din personajele lor anterioare, sugerînd parcă în termeni materiali continuitatea de viziune care leagă, trebuie să lege, generațiile artistice ale artei noastre contemporane. Un mesaj estetic îmbogățit de pluritatea și originalitatea exprimărilor artistice, de forța și substanța expresivă a personalităților care definesc, prin vreme, acest teritoriu de cultură.

Corneliu Antim

muzica

Clopotul lui Bardem

(postludiu la „Allegro barbaro“)

din filmul lui Juan Antonio Bardem („Strada Mare”) nu trebuie pierdut începutul. Provincia în doar câteva „insemne” ale ei. Sunet și imagine. Mai ales sunet. O extraordinară concizie a mijloacelor după care totul se transformă în „variațiune” zomotoasă și inutilă. Am ales începutul.

Dealurile din împrejurimi — grafie calm-misterioasă a unei melodii lungi, franckiene. Tranquillo. Monotonie pulsînd vital. Apoi orașul, străzile înguste, picuratul obsedat al apeii la o cișmea care nu se vede. Și la sfîrșitul genericului, clopotul de pe Strada Mare, impersonal, anunțînd că nimic important nu se întîmplă. Nimic primejdios. Armonicele sale protectoare. Cer și pămînt.

Dormiți în pace, cetățeni ai orașului.

Noi, cei de-aici, de-acum, nu ducem însă lipsă de nesomn.

(Pămînt)

În serial — „Întoarcerea din adîncuri”. Reflexii la „Ucenicul vrăjitor”

Ionel COJOCARIU

al lui Dukas. Allegro barbaro. Neli-niștea.

În paralel (se pot întîlni totuși paralelele?) Festivalul Enescu. Incredibil, dar dincolo de petarde, la cîțiva pași de violență (unde se află impietatea? afară? înăuntru?) e o sală aproape plină. Ca în vremurile cînd, asediați de urgia tătarilor, oamenii se refugiau în biserici. Dar sînt disperații „tătari”?

Intr-un ziar citesc o glumă timpită. Ei (nu, nu le pronunț numele), ei au venit la Festivalul Enescu. Cinism jovial. Și, încă, adaugă omul îngroșînd mai mult: să asculte muzica lui John Cage.

În care se vede că drumul de la miticismul desacralizant la metafizică nu trece pentru toți prin catharsis. Nu cred că „Zodiacul” americanului Cage anunță vremuri prea liniștite. Și totuși, dincolo de praf și sudoarea acră a străzii, am mai găsit timp și energie să fiu nemulțumit de absențe și slăbiciuni ale programului. Aș fi vrut, ca atîția alții, să-i mai ascult pe Menuchin, pe dificilul, irascibilul „Celi”.

Mă întorc din nou la filmul Strada Mare și-mi dau seama că am greșit. Sînt suficiente cîteva repere doar. Te poți „hrăni” mult timp din amintirea „imaginii” sonore (pandant instrumental al Madrigalului nostru) a ansamblului Academiei St. Martin in the Fields. Cu condiția să fii total disponibil. Și, mai ales, să înțelegi ce vroia să spună innoptatul clopot al lui Antonio Bardem.

Valentin Petculescu

Dumitru RĂDULESCU

tele-imaginea

Să știm și noi

Sîntirea, senzațională, privind inițiativa unui grup de activiști UDMR, de a iniția un proces de autonomizare a zonei din estul Transilvaniei, exact miezul României, pornind de la faptul real că populația de limbă maghiară este majoritară acolo, am auzit-o la radio.

Era o semnalare a unui articol dintr-un ziar de limbă maghiară din Timișoara. Un fapt marginal tratat ca atare, cel puțin așa părea în acea primă zi. Ideea că este vorba de o nouă provocare nici nu este așa greu de acceptat. Faptul că seara TVR nu a suflat un cuvînt m-a pus pe gînduri. O asemenea informație să fie tratată cu superficialitate?! Asta nu se poate! Nu era în fapt decît o aminare psihologică. Așa cum a fost aminată informația despre guvernul fantomă al Transilvaniei, creat într-o mahala din Pesta. A fost aminată de vineri pînă miercuri pentru a completa atacul trupelor lui Miron Cosma. De această dată aminarea n-a durat decît 24—48 de ore. A doua zi se comunică la **Actualități** ceea ce trebuia să știm și ceea ce trebuia să ne indigneze. Și am știut și ne-am indignat. Nu doar telespectatorii româniei ci și cei maghiari. Cu siguranță nu toți românii și toți maghiarii din același motiv și împotriva aceluiași obiectiv. De fapt, rezultatul contează. Să fim indignați, să ni se suie singele la cap și să nu mai privim rece și limpede în jurul nostru ci cu privirea alterată de sentimente lezate. Sincer să fiu m-a indignat profund că prin mintea cuiva poate să circule o astfel de idee stalinistă care a puit destulă ură și moarte în URSS (Nagorno-Karabakh, Osetia, Fergana, Transnistria și Găgăuzia, Bucgeacul și Bucovina de Nord), și care vrea să sufocă democrația inventînd o pseudo-democrație autarhică și criminală. M-au indignat metodele folosite de Stăpînire și sluga sa Televiziunea, de a spori nu indignarea cinstită ci furia orbită și orbitoare. Ce să însemne întrebările puse de corespondentul

televiziunii române, pe străzile Tirgu Mureșului? Provocare, denunț, falsificare? Toate la un loc! Un ins de naționalitate maghiară îngaimă cîteva vorbe, surprins, neînțelegînd ce se vrea cu acea anchetă desfășurată în fața milioanei de spectatori. E atît de incurcat încît ezită și întîrzie îndelung să-și spună numele. Noi îl vedem, știm cum arată, cine îl cunoaște il recunoaște, cine nu-l cunoaște îl poate întîlni întîmplător și atunci numele nu are nici o importanță, în schimb persoana da. Și totuși omul există, își dă seama că lucrul cel mai grav nu este ceea ce spune ci **cum îl cheamă**. Are nume maghiar! Numele său este cauza ezitării, a imensei poveri a năpăsei care a dat peste el. Este drept, este cinstit, rezolvă acest lucru ceva? Cred că o astfel de „anchetă” nu este decît sora acelor „anchete” în care „cetățeni indignați” cereau capul lui Octavian Paller și al lui Gabriel Liiceanu și o doare umilită la stîlpul infamiei pe Ana Blandiana, cînd cu mineriada penultimă din 14—15 iunie 1990. Cu astfel de metode, TVR nu poate să ne spună adevărul chiar și atunci cînd îl deține. Așa reușește să ne îndepărteze de el chiar cînd vrea cinstit să ni-l arate. E ca și cum cineva ar oferi o felie de piine unui orfan infometat, tîind-o în fața lui cu ghilotina. Cu aceeași ghilotină cu care...

Eugen Uricaru

Cristian AFTENIE

Textul picturii

„**I**n început n-a fost decît pînza complet albă, pictată cu albuș de ou, dar care, încetul cu încetul — fără ca eu să pot interveni —, a început să se acopere singură cu un gri mocirlos, ale cărui pete albe păstrau inimitabila claritate a albușului. Niciodată nu m-am chinat așa de mult ca să pot termina o pictură...”

Nu știu dacă acest autocomentariu la pînza intitulată *Marée basse* (1955; Muzeul național de artă modernă, Centrul Georges Pompidou, Paris) definește mai bine tehnica lui Bazaine sau gîndirea sa artistică. Poate că, pornind de la un exemplu particular, putem extrapola o concepție despre artă. Nu și un sistem, cel puțin nu în accepțiunea „științifică” a cuvîntului. Cum să încadrezi în sistem opera unui mare nonfigurativ, fascinat de / desemnat cu linia, punctul, tușa esențializînd și, totodată, negînd Universul? Care Univers, de la Mallarmé încoace există (subzistă?) numai pentru a zămisl

Cartea. Textul, adică. Iar Textul — obsesie a originarului („La început a fost Cuvîntul...” — nu face decît să reflecte la infinit semne. Aceleași semne pe care le caută cu disperare muzica, dansul, pictura. Paradoxul Textului stă în aceea că el trebuie să fie matrice a lumii și oglindă a ei, arhetip și copie. Literatura, baletul, arta sunetelor și cea a culorilor sînt tot atîtea limbaje secunde aflate în descendență (și degenerescență!) Textului primar. Dacă limbajul dintîi îi este accesibil doar lui Dumnezeu, la ce bun toate aceste chipuri ale neputinței omenești pe care le numim — cu atîta orgoliu — arte?

Nu mai că Dumnezeu, dacă nu poate fi înțeles el poate fi interpretat. Artele propun semnele cu ajutorul cărora el poate fi tălmăcit aleatoriu. Specificitatea fiecărei arte ar putea consta în modul în care de-formează originarul. Muzica, de pildă, propune o ficțiune sonoră, indiferent de aspirația spre sacralizarea intuiției „Divinului” la preclasicori de damnațiunea faustică a dodeca-

fonismului, să zicem. În aceeași ordine de idei, baletul propune un simulacru de mișcare ce nicidecum n-ar putea sugera miracolul păsirii peste ape. Să nu-i credem pe artiști niște naivi! Ei știu exact că se înșală și că, la rîndul lor, predică înșelăciunea. De aici, însă, și superbia gradelor de libertate ale artei, ea deschizîndu-se astfel spre joc. Care poate cădea în lume, adică în perversiune. (Un loc comun al gîndirii populare ni-l reprezintă pe artist ca pe un pervers. Faptul că el este atipic conduce subconștient spre această reprezentare.) Ne-temeinicia lumii artelor e dovedită, cred eu, mai cu seamă în lumea literaturii și în cea a picturii. **Ut pictura poesis!**... la fel de perverse în încercarea lor de a aduce lumea în Text! Ochiul și spiritul consacînd eșecul omului de a se pune în acord cu Divinitatea. (Păgînismul marilor artiști nu mai apare astfel ca o cauză, ci ca un efect.)

Comuniunea întru demonism, păgînism și perversitate a picturii și a artei cuvîntului devine tot mai evidentă odată cu trecerea timpului și cu iminența spaimelor milenariste. Este sinceră căința artiștilor? De ce Bazaine, bunăoară, este unul și același realizator al vitraliilor catedralei Saint-Dié, al decorațiilor în *lave émaillee* din stația de metrou Cluny-La Sorbone, al decorurilor și costumelor pentru *Persii* lui Eschil și al mozaicului pentru trenul prezidențial din Coasta de Fildeș?

Un răspuns la toate aceste contradictorii neliniști le putem afla fie în picturile sale recente, așa cum ni le prezintă într-un elegant album realizat de Jean-Pierre Greff pentru galeria Louis Carré & Cie cu ocazia expoziției găzduite de aceasta între 16 mai și 13 iulie 1991, fie în reeditatul op *Le temps de la picture* (Aubier, 1990), care adună laolaltă articole așa-zicînd ocazio-

nale (Bonnard și realitatea, Claritatea lui Matisse, Braque: îmbogățirea spațiului ș.a.m.d.) dar și scrierile sale „teoretice”: *Note asupra picturii de azi și Exercițiul picturii*.

Un răspuns, adică o nouă serie de întrebări! „Sîntem atît de fascinați de ideea clasică a adecvării intelectuale încît această «gîndire» mută a picturii ne lasă uneori impresia unui zadarnic vîrtej de semnificații, a cuvîntului paralizat sau avortat”, scrie undeva Merleau-Ponty. Nu-i așa? „Nebunia” se cheamă, dincolo de modernism și post—, entropie, iar în *curcubeul gravitației* (Pynchon) ne pierdem cu toții, care serioși și dogmatici, care parodici și (auto-) ironici. **Umbră unei ramuri**, „pictată” de Bazaine în 1991, se simte, cred, de această folie entropică, a dezagregării sensurilor. El nu pictează obiectul „ramură” și efectul variației emoționale a intensității luminii subordonat acestuia, ci tocmai această pierdere a contactului cu „realitatea” fizică și volițională a obiectului, imaginea mentală a aneantizării acestui obiect pe retina artistului. Lucrînd serial, imaginea se poate sparge în cioburi ca și identice, din care se recomponă însăși existența tensionată a artistului, a luptei sale cu himera — mereu refuzată, mereu reinventată — a semnului. Căci, zice Jean Bazaine, actualizîndu-l pe Petrarca, „**cel ce poate spune care-i focul ce-l mistuie, e cuprins de un foc extrem de plăpînd**...”

În loc de post-scriptum. A fi în pictură înseamnă „a fixa fără încetare o realitate care te orbește, golită de gînduri, beată numai de căutarea imposibilului, devorată de patima așteptării fără de sfîrșit, guvernată de conștiința limpede, unica acceptată, a insolubilității”.

Dan-Silviu Boerescu

stop-cadru

Doar un roman polițist?

In seara Zilei Tuturor Sfinților, (la Toussaint), un pasager clandestin este debarcat în micul port La Rochelle. Este Gilles Mauvoisin, un tînăr de 19 ani ai cărui părinți, artiști de cabaret, tocmai muriseră în circumstanțe tragice, lăsîndu-l fără resurse.

În La Rochelle, Gilles speră să găsească ajutorul sorei mamei lui, comersantă de articole marinărești. În mod neașteptat, se trezește în postura de principal moștenitor al fratelui tatălui său, Octave Mauvoisin, depeșat cu două luni în urmă, omul devenit, printr-o deosebită tenacitate dar și prin mijloace nu tocmai oneste, cel mai bogat din oraș.

Gilles și tînăra văduvă Colette Mauvoisin, vor constitui ținta atacurilor Sindicatului, coaliție secretă a notabilităților din La Rochelle, dominată înainte de Octave Mauvoisin, dar acum decisă să-i îndepărteze pe moștenitorii acestuia din oraș.

La capătul unui șir tensionat de înfruntări, Gilles și Colette ies victorioși, primul ocupînd practic locul lui Octave Mauvoisin, în structura de putere a orașului, cea de-a doua urmînd să trăiască din mica pensie fixată ei prin testament de soțul decedat, bucurîndu-se de libertatea ce-i fusese amenințată de intrigile Sindicatului.

Gilles va trebui să suporte acum și efectul colateral al acestei situații privilegiate: marea însingurare generată

de ostilitatea surdă a celor din jur. În plus, descoperă că existența familiei, pe care și-o întemeiase sub presiunea modelului oferit de inițial, fericitul cuplu Colette—doctorul Sauvaget, nu-l apără. Pentru că Gilles este altfel plămădit decît unchiul său Octave, decît oricare din rechini mai mari sau mai mici ai febrilei lumi a afacerilor din La Rochelle.

Se va salva alături de Colette, o altă rătăcită în acel sufocant mediu. Vor pleca împreună aiurea, Gilles renunțînd la moștenire în favoarea soției sale Alice.

Acesta este, pe scurt, subiectul romanului „Le voyageur de la Toussaint”, de Georges Simenon, pus în vizare într-o nouă ediție (Gallimard, 1985), prin librăria editurii Humanitas.

În lista de 186 de volume „de același autor”, dată la sfîrșitul cărții (listă care nu include romanele populare din prima tinerețe, a scriitorului), doar aproximativ un sfert din titluri sînt Maigret-uri. „Le voyageur...” nu este un Maigret. S-ar putea susține că acest roman nu aparține, de fapt, genului polițist.

Există o enigmă: cifrul seifului lui Octave Mauvoisin, seif în care se știe că se află documente conținînd date compromițătoare despre membrii Sindicatului. Există o sub-intrigă axată pe o crimă: același Octave a murit otrăvit. Dar, paradoxal, descoperirea cifrului și, ulterior, descoperirea criminalului sînt momente care nu oblitesc, în mîntea cititorului, spectacolul amplificării dezgustului tînărului față de fetidul univers provincial ori devenirea sentimentului confuz dintre Gilles și matusa sa Colette.

Sîntem departe de raționalismul sec al unui polițier de Agatha Christie.

Simenon este un scriitor controversat. Mulți vād în el „doar” un reformator al romanului polițist. Cîțiva se hazardază să construiască analogii între el și mari autori contemporani ai literaturii propriu-zise. Dincolo de aceste dispute, cititorul este invariabil fermecat de „produsele” sale.

Cum Simenon îl anticipează pe San Antonio în harul de a reda limba vorbită, lectura în franceză oferă un plu de satisfacții.

Florin Oncescu

Georges Simenon, *Le voyageur de la Toussaint*, Editions Gallimard, 1941.

OCTAVIO PAZ

Născut în 1914 în Mexic. În biblioteca bunicului său, precursor al literaturii „autohtone”, copilul a citit cărți care i-au trezit gustul pentru culturile aborigene. De la tatăl său, avocat consilier al liderului popular Emiliano Zapata, a moștenit preocuparea constantă pentru spiritualitatea mexicană care îl va inspira în 1950 Labirintul singurătății. În 1931 fondează revista Barandal și publică în 1933 prima culegere: Luna silvestră, influențat de poezia barocă a lui Quevedo, Gongora, Sor Juana Ines de la Cruz, Războiul Spaniei îl leagă afectiv de Miguel Hernandez, Alberti, Neruda, dar mai ales de Luis Cernuda și marchează perioada poeziei sociale. Între anii 1943—1945 trăiește în Statele Unite: întâlniri cu E.E. Cummings, William Carlos Williams, Robert Frost și Jorge Guillen. Diplomat la Paris din 1946 pînă în 1951, este prieten cu Henri Michaux, Jules Supervielle, André Pieyre de Mandiargues, Georges Schehadé, îi frecventează pe suprarcaști, cu deosebire pe André Breton și Benjamin Peret care va traduce Pietrele soarelui. Între anii 1962—1968 cînd Octavio Paz a fost ambasador la New Delhi a scris poemele Versantul de Est și numeroase eseuri estetice, filozofice și politice. În 1968 demisionează în semn de protest împotriva masacrării studenților în Mexic. Întors în Mexico în 1971, Paz fondează aici revista Plural iar în 1976, în dezacord cu editorul, publică volumul Ocolul care va juca de asemenea un rol important în viața culturală mexicană. În anul 1990 obține Premiul Nobel pentru literatură.

Apă și vînt

Apă fără sfîrșit tu scînteiezi
Sub o licărire ațîțătoare
Gîndirea mea albastră și neagră
Mergi în pădurea singelui meu
Arbori cu miros de spermă
Arbori albi arbori negri
Locuiești într-un rubin
Clipă incandescentă
Picătură de foc
Incrustată în noapte
Corp de apă corp nesfîrșit
Într-un alcov minuscul
Răcneteale tale de leu
Prelungite la nesfîrșit
Fac noaptea mai intensă
Sîngurătatea mai însingurată

Marea te înalță pînă la strigătul
cel mai alb
Iedera geamătului își infige
unghiile în ceafa mea
Marea te sfișie îți smulge ochii
Turn de nisip care se macină
Gemetele tale izbucnesc și dispar
Monarhi intristați călăuze în negru
Moarte și reinviere
Deasupra pădurii carbonizate
Soarele torță
Corp de apă tezaur nocturn
Trifoi ce-ascunde taine ariditate și
prospețime
De vînt răvășit și tot de el alinat.

Prezentare și traducere de
Valentina Pituț

Ionel COJOCARU

Poezii de

MARC CHAGALL

Marc Chagall este, fără îndoială, unul dintre cei mai de seamă pictori, graficieni și scenografi ai secolului nostru. Pușini însă știu că în lunga sa viață (1887—1985) ilustrat artist a scris și poezii, unele de-a dreptul remarcabile. Numai că, așa cum se întâmplă în asemenea cazuri, geniul pictorului a estompat talentul valoros al poetului.

Publicăm prezentul grupaj de versuri, cu convingerea că cititorul va descoperi un Marc Chagall aproape total necunoscut.

Eu am pictat plaoane și pereți —
scene cu dansatori și cîntăreți ;
cocoși zbanghii pictai, și-un bou
mascat...

Duhul Creațiunii vi l-am dat,
frați necuvîntători
ai vieții mele.

Acum, departe — dincolo de stele,
unde e noaptea zi și beznă nu-i...

...din nou suna-vor cîntecul meu —
pămînt ce umple hăul dintre stele,
fară a sferelor și-a nimăului.

Lacrimile mele

Lacrimile mele ca pietrele cad ;
risipite pe vale, ajung pină-n vad,
unde se transformă-n flori, plutind
pe riu la-ntimplare
aceasta mi-e viața, dar de ce oare,
Dumnezeu meu mare ?

Aceasta mi-e viața. Cit încă respir.
Te aștept.
Te aștept în delir.
Numai eu și cu tine — dar de ce
ești atît de departe,
Dumnezeu meu fără moarte ?

Cuvintele oamenilor nu-mi mai sună-n
timpăne.
Pădurea, răscrucile toate sînt vane.
Fiecare zi mi-o încep cu un zîmbet
pe buze — o floare
a nădejzii în tine ; de ce oare,
Dumnezeu meu mare ?

Eu așa, zi de zi, crucea mi-o duc,
parcă luat de miini, parcă singur
de miini mă apuc.
Și lumina se contractă și-ntunericeul,
iată, răsare.
De ce m-ai părăsit, Dumnezeu
meu mare ?

Jocuri vesele

Nol ne jucam, cîntam în cor,
de-a regi, de-a slugii ne jucam.
Mă sfîșiiu în jocul lor —
și ah ! ce fericit eram !

Rugăciune de seară

Cînd mă veți duce-n soare-apune
la riul meu rămas în vis ?
El curge-n mine — rugăciune ;
mi-e liniște ling-un abis.

Surorile

Nu știu de ele rid sau plîng,
de cîntă-n ușă ca-ntr-un joc,
sau închid geamul și se string
s-aștepte-un picur de noroc...

Fratele

Frate-al meu, David, tînăr blind,
din viață smuls, odihnă fie !
Onoruri n-ai avut nicînd...
Pe unde zbori ? Domnul mai știe !..

Înger deasupra acoperișurilor

Orașul meu drag, mă mai ții minte
oare ? —
Tînăr, băteam cu vîntul în porțile tale.

Riul, din amintire, cîntă și-acum
amintindu-și de-un tînăr bărbat
ce stătea pe o bancă privind
al apelor drum
și chemarea și asculta ne-ncețat.

Nu departe, casa lui s-apleca
intr-o rină,
lingă cîmîtirul pe un deal cocoțat ;
riul moșăia — în el au să-mi rămînă
ascunși banii de aur ce-i visam
pe-nserat.

Iar la noapte, un înger preasfînt,
zburînd peste-acoperișuri de inculte
hambare,
mă va blestema, va spune că nu mă
șin de cuvînt —
disprețuindu-mi numele cel fără
hotar.

Grădina

Scară, Grădină.
Și tu — o poveste nemaitrăită.
Luna sfințește spațiul tot cu lumină.
Gingășe-atîngeri de nevăzute rozete,
ducîndu-ne pe noi în ispită.

Acum dacă m-ai săruta,
acum dacă m-ai îmbrățișa,
acum dacă „Pleacă !“ mi-ai spune,
cu mina alungîndu-mă din această
lume ?

Gingășe atîngeri ale Universului.
Seara,
chiar seara e-ndrăgostită.
Parfumul grădinii, și-aceste nevăzute
rozete
ducîndu-ne pe noi în ispită.

Scara lui Iacov

Eu trec prin lume ca printr-o pădure
de-aramă —
cu-aceste miini și cu-aceste picioare.
De pe copac se desprinde o frunză
tremurătoare ;
și deodată mi-e teamă, mi-e teamă.

Desenez totul, cuprind totul în vis,
apoi
o albă zăpadă peste-ntînderi se lasă —

tabloul meu, un peisaj din lume
desprins.
Eu sînt demult în peisaj și mulți ani
fi-mi-va el acasă.

și aștept să dea peste mine-o
nemaivăzută minune,
să-mi încălzească inima, teama
să mi-o facă mai mică.
Tu ivindu-te, așteptato de prelutindenți,
și ținîndu-ne de mină, ah,
spre scara lui Iacov să plutim
în zbor, fără frică.

În românește de
Dim. Rachici

moda, altfel

Moda călătoriilor (II)

a fost odată, ca niciodată, o omenire împărțită în triburi și familii (poate familii și triburi?... am cam uitat!) și ea călătorea ca să-și caute hrană dar ea nu știa că se află în stare de călătorie, ci în starea ei naturală. Cînd a simțit că o călătorie implică un efort fizic dar și un câștig psihic, indiferent de câștigul material, a simțit nevoia stării de călătorie care e un fel de stare de spirit. Totuși, lun-

gile deplasări de forțe umane pentru a înfrunta alte deplasări de forțe umane nu se pot numi călătorii-stări de spirit. Sau poate DA! Erau stările de spirit ale unui dictator, ale unui exaltat, ale unui înțelept, ale unui părinte ce „n-avea stare să stea acasă“. Era poate starea de spirit a celor ce voiau să se salveze economic, starea reginei Hatshoptsou cînd a ajuns pe coastele Somaliei, a argonauților în căutarea lîinii de aur și a celui care s-a intitulat singur — „Sîngur, străbătînd Atlanticul“ și a devenit cartea Premiul I al cîtorva generații de premianți, care nu și-au dat seama că orice profesor e un escroc (în cazul în care nu e și mai rău). Ulise e călătorul din epoca „homerică“ sau din cea a lui James Joyce; Selma Lagerlöf ne dă o „minunată călătorie a lui Nils Holgersson prin Suedia“, Conachi le are pe ale lui, Vlahuță pe ale sale (venerate de sistemul școlar românesc), Herodot e considerat primul tip de turist și explorările lui sînt umbrite, un pic mai tîrziu, doar ca cele

ale lui Euthymene, Pythéas sau Alexandru cel Mare. Și cit de fascinante trebuie să fi fost pelerinajele la sanctuarele zeilor păgîni celebri (ca actorii din zilele noastre, unii dintre ei), apoi la Ierusalim, la Mecca sau la Roma, centre de atracție, miraje pentru îmbogățire... Sau aventurile uluitoare ale călătorilor arabi (Ibn Batouta și legendarul Sinbad marinarul), a italienilor întreprinzători (Marco Polo), a normanzilor ce au atins Islanda și albul imaculat al Groelandei, ale lui Magellan. Alături de călătoriile belicoase sau comerciale, încet dar sigur, au început să apară expedițiile științifice, — produse de setea de cunoaștere a omului și pirateria produsă de setea de înavuțire prin jaf și furt. Și cele pitorești, în Grecia (Contele de Choiseul — Gouffier — 1782, 1809 și 1828), cele nebunești, patetice, teatrale, făcute de Byron, cea în America, „dans les solitudes americaines“ întreprinsă de Chateaubriand în 1791 și originalul Voyage sentimental, capodo-

pera lui Laurence Sterne sau și mai originalul Voyage autour de ma chambre 1795 executat cu forța de Xavier de Maistre în urma unui duel. Călătoriile la poli au înghițit vieți, idei, bani și speranțe, cele „în zig-zag“ — Toepffer, 1844, o grămadă de humor iar cele în lumea drogurilor au devastat, deteriorat, umilit ideea de ființă umană. Totuși moda drogurilor se află la apogeu, cu douăzeci de ani în urmă Peter Fonda, băiatul lui Henry Fonda, pleda în filmul The trip pentru lumea minunată și spectaculos colorată pe care beția prin drog o relevă. Despre relativitatea bucuriilor călătorilor Guiliver e cel mai potrivit exemplu căci s-a simțit și pitic și uriaș, el fiind aceeași persoană, însetată de călătorii...

Corina Cristea

O față mai puțin cunoscută a marelui scriitor american Herman Melville, de la a cărui moarte s-au împlinit, în septembrie, o sută de ani, este cea a poetului. Spre deosebire de prozatorul Melville, poetul cu același nume face oarecum figură de „amator”, deși nu poate lipsi din nici un „clasament” al barzilor americani din veacul al nouăsprezecelea, situându-se imediat după Whitman, Poe și Emily Dickinson, și foarte aproape de un Emerson sau un Thoreau. Ceea ce îl handicapează întrucâtva pe poet este propria-i statură gigantică de prozator; autorul lui *Moby-Dick* îl ține în umbră pe autorul poemului epic *Clarel* (un poem leviatanească, numărând peste 18.000 de versuri).

Și mai e ceva: Melville trece la poezie destul de târziu, după ce renunță să mai publice proză. Evoluția lui pare în contrast cu evoluția mai tuturor romancierilor americani (sau europeni), dar trebuie spus că, la vremea respectivă, hotarele dintre genuri erau, ca și cele geografice, mult mai puțin precise. De altfel, însuși Melville avea să revină, către sfârșitul vieții sale, la proză, scriind *Billy Budd*, o adevărată capodoperă (publicată postum).

Chiar socotind că lirica scriitorului nu se ridică la nivelul operelor sale în proză, ea poartă în chip evident pecetea aceluiași har. Fiind totuși un „mediu” diferit, cu legi și posibilități specifice, poezia exprimă altfel geniul scriitorului. Melville încetează să scrie romane și povestiri după 1857 (anul apariției romanului satiric *The Confidence Man*, Escrocul); o imensă oboseală și o profundă decepție legată de eșecul cărților sale, un eșec pînă la un punct dorit de el însuși („dorința mea sinceră este să scriu acel gen de cărți, despre care se spune că sînt ratate”, îi mărturisea el, într-o misivă din toamna lui 1849, soarelui său). Îl determină „să se dea la fund”. Acest plonjon are loc în ajunul Războiului Civil, într-o atmosferă încărcată la culme, și nu e singura moarte aparentă din literatura americană a vremii; alți scriitori, mai norocoși, ori poate mai descurcăreți, vor găsi o soluție în exil, ori în diplomație (Washington Irving, Hawthorne, etc.). Melville optează pentru exilul intern, în propria-i poezie.

Prima lui „iesire la suprafață” ca poet are loc în 1866, prin publicarea unui volum de versuri intitulat *Battle-Pieces and Aspects of the War* (Tablouri de luptă și Aspecte ale războiului); ca și compatriotul și contemporanul său Whitman, Melville a simțit nevoia să cunoască indeaproape experiența dureroasă a conflictului militar dintre Nord și Sud, drept care a vizitat frontul, în 1864, rezultatul acestei vizite fiind versurile din volumul amintit. Deși în comparație cu poezile de război ale lui Whitman (din *Drum-Taps*, Bătăi de tobă), cele ale lui Melville sînt ceva mai modeste, volumul cuprinde unele

Centenar

HERMAN MELVILLE

bucăți remarcabile, care și-au găsit un loc statornic în antologiile de poezie americană. Într-o nouă ediție, îngrijită de Sidney Kaplan la editura Universității din Massachusetts (1972) este reîmpărit suplimentul în proză scris de Melville pentru a-și încununa volumul. „Nu există, aparent, nici un motiv ca patriotismul și ingustimea de spirit să meargă laolaltă, sau ca imparțialitatea intelectuală să fie confundată cu ajustarea politică”, afirmă autorul, și adaugă aceste rinduri patetice: „Unii dintre noi sînt îngrijorați de faptul că deocamdată Sudul nu manifestă pic de penitență... E însă suficient din toate punctele de vedere că Sudul a primit lecția grozăviilor războiului civil, o lecție ce-l va fi învățat să simtă că Secesiunea, întocmai ca și sclavia, e impotrii Destinului și că atît una cit și cealaltă zac în aceeași groapă acum; și că soarta Sudului e legată de a noastră, noi împreună alcătuind Națiunea... Patriotismul nu înseamnă ticăloșie, nici inumanitate... Să încercăm, cu imaginația noastră, să ne punem în postura fără precedent a celor din Sud... Să ne purtăm creștinește cu semenii noștri albi, arătîndu-ne totodată filantropi față de semenii noștri negri... Anii războiului ne-au pus la încercare devotamentul față de Uniune; epoca păcii ar putea să ne pună la încercare sinceritatea credinței noastre în democrație”.

Poeziile din *Battle-Pieces* nu „ilustrează” aceste idei generoase, la un mod abstract, ci prin mijlocirea unor imagini (tablouri) evocatoare, ce amintesc întrucîtva de scenele de război ale lui Goya. Viziunea lui Melville se aseamănă în același timp cu aceea a lui Tolstol din *Război și Pace*, — o viziune sumbră, peste care pogorâră totuși duhul unei compasiunii acordate atît învingătorilor cît și învinsilor. Sub acest raport, lirica de război a lui Melville întredeschide o poartă, sau o porțiță, prin care poate pătrunde Speranța, ceea ce nu se întimpla în unele din scrierile în proză ale sale, inclusiv în *Moby-Dick*. În poezii are loc, parcă, o reechilibrare a ideilor-forță ce-l călăuzeau pe scriitor; ideea Răului atotstăpînitor și atotbiruitor nu dispăre, însă primește să se lase contrabalansată de imagini ale Bi-

nelui, cum ar fi eroismul în luptă, sau solidaritatea umană.

În legătură cu insistența cu care Melville scoate în relief Răul din lume, e de amintit răspunsul dat de el, prin 1885, unui tînăr admirator englez, James Billson, care-l întrebă dacă se consideră un pesimist sau un optimist. „Nu sînt nici pesimist nici optimist” îi replica autorul (pe atuncel aproape complet uitat de compatrioții săi), și adăuga că admiră un poem ca *The City of the Dreadful Night* (Orașul nopții îngrozitoare), al poetului englez James Thomson (mort în mizerie la Londra, în 1882), „dacă nu pentru altceva, măcar pentru că e o contrapondere la acel optimism exorbitant, juvenil și superficial, care face atîta zărvă acum — cel puțin în anumite cercuri”.

Cea de-a doua carte de versuri a lui Melville l-a urmat celei dinții după vreo zece ani, în 1876: imensul poem filozofic intitulat *Clarel* (aproape de două ori mai lung decît *Paradisul pierdut* al lui Milton!). Această lungime neobișnuită îl face, practic, ilizibil, și chiar se pare că, la apariție, poemul n-a avut parte nici măcar de un singur cititor! Cu toate acestea, Melville și-a îngropat aici destule splendori ale imaginației sale creatoare, pentru ca poemul să merite o lectură atentă. În puține cuvinte, e vorba de pelerinajul „la surse” efectuat de un tînăr student american în Teologie, pe nume Clarel. La Ierusalim, el face cunoștință cu numeroși oameni, de diferite profesii și convingeri religioase; se îndrăgostește de Ruth, fiica unui evreu american imigrat în Palestina, care va fi asasinat de niște bandiți. Intrucît tradiția iudaică îi interzice tînărului să la parte la doiliul logodnicei sale, Clarel pornește, călare, împreună cu un grup de pelerini spre valea Iordanului. La întoarcere, Clarel află că Ruth a murit între timp, de inimă rea...

Intriga în sine nu spune, și nu reprezintă, mare lucru, ba chiar ar putea să inducă în eroare pe cititor. Așa cum subliniază Peter Jones (în *A Reader's Guide to Fifty American Poets*, Heinemann, London 1980), avem de-a face cu o dezbateră filozofică în versuri, pe tema credinței și a necredinței. „Characterul didactic al poemului lui Melville îl afectează cu atît mai mult cu

cit, spre deosebire de Longfellow și Emerson, Melville nu are nici o certitudine de oferit. Tehnica lui e socratică, ridicînd mai multe întrebări decît cele la care poate răspunde...”

Alți exegeți vād însă un merit tocmai în această „nedeterminare”, în faptul că Melville lasă fără răspuns categoric întrebările grave pe care le dramatizează poemul. Newton Arvin observă, pe drept cuvînt, în monografia lui despre Melville (ediția a 4-a, The Viking Press, 1964) că poemul *Clarel* e rodul neliniștii și al dezamăgirii încercate de scriitor (și nu numai de el) în „perioada cam sordidă care a urmat războiului”. Atmosfera din *Clarel* o anticipează, scrie Arvin, pe aceea evocată de T. S. Eliot în faimosul său poem *The Waste Land* (1922), un poem care înmăiază oarecum lirica modernă în lumea anglo-saxonă. Din păcate, acestei modernități ideatice i se suprapune o formă rebarbativă și vetustă încă la vremea respectivă: mai tot poemul e scris în versul octosilabic, preluat de Melville de la Walter Scott și de la Byron, un vers care-l silește la tot soiul de stingăci și inversiuni, precum și la un abuz de rime banale. Dacă totuși, în ciuda atîtor defecte, *Clarel* rămîne un foarte interesant roman în versuri, meritul îi revine, poate, nu atît poetului, cît prozatorului Melville, capabil încă să însuflețească personaje și să dea viață unor idei.

Ultimele încercări poetice ale scriitorului, placheta intitulată *John Marr and Other Sailors* (John Marr și alți marinari) publicată în anul 1988 (în 25 de exemplare, pe cheltuiala autorului) și cea apărută îndată după moartea lui, în 1891, sub titlul *Timoleon*, nu adaugă prea multe rînduri memorabile monumentului bizar și totuși impozant pe care scriitorul și l-a construit singur, în versuri silite să poarte o povară poate prea grea. Poezia lui Melville nu e, desigur, partea cea mai traică și mai valoroasă a geniului său creator; în chip paradoxal, autorul lui *Moby-Dick* e mai poet în proza lui, în care se mișcă mai liber, neîngrădit de canoane și convenții. În romanele și povestirile sale cele mai bune, scriitorul își creează singur „legea”, și o impune și cititorului, pe cînd în versurile sale, încorsetate în prozodia engleză din veacul al XI-lea și nici măcar bine încorsetate (câ scriitorului îi lipsea „urechea muzicală sau avea una cu totul și cu totul originală, atentă la alte ritmuri), se ridică rareori la înălțimile atinse în proză. Și totuși... Geniul e prezent și aici, altfel dozat, firește, un geniu inconfundabil, poate „cel dinții dintre poezii a dincurilor”, cum îl socotea William Clark Russell, unul dintre puținii săi admiratori, prin 1884, cînd Melville încă mai trăia și încă mai lucra, modest și anonim, funcționar la Vama din New York...

Petre Solomon

Presimțiri

Cînd norii oceanului se-abat
Peste dealurile innegrite de toamna tîrzie,
Cînd groaza umple al văii pămînt inmuiat,
Iar turla clopotniței se năruie în urbea pustie, —
Mă gîndesc la ale patriei mele nenorociri,
La furtuna din hăul Timului năpustită
Asupra celei mai frumoase nădejdi, împletită
Cu cea mai groaznică dintre nelegiuri.

Acum, partea întunecată a Firii se vede-n sfîrșit!
(O, chiote ale optimiștilor, nu mai umpleți valca!)
Pînă și un copil poate citi, deslușit,
Pe fruntea sumbră a muntelui, jalea.
Torenții coboară, urlînd, prin strimtori;
Înapoia furtunii pe care-o simțim, alte-atîrnă.
Cucuta palpită în căpriori,
Iar stejarul tremură în roata de cîrmă.

(1860) (din volumul BATTLE-PIECES)

Marșul de noapte

Cu flamuri strînse, trimbiți mute,
Prin noapte o oștire trece;
Lăncii și căști țîn să salute
Cu-a lor lucire bezna rece.

Curg batalioanele-n tăcere,
Totuși în bună rînduială,
Chiar dacă nu e la vedere
Vreun comandant în zarea goală.

Acesta (potrivit legendei)
Purcede singur și-și trimite
Temutele comandamente
Prin rîndurile strălucite.

(din volumul JOHN MARR AND OTHER SAU.ORS, 1888)

Rechinul din Maldive

În preajma rechinului atît de flegmatic,
Albă jivină din a Maldivelor mare,
Se țîne zveltul, sprintenul, azuriul pește-pilot,

Gata oricînd a-l sluji cu răbdare.
Nu are a se teme de botul lui ca un ferăstrău,
De capcana fălcilor sale-ascuțite.
Iată-l luncind de-a lungul trupului său fantomatic
Sau prin fața căpăținii sale de Gorgonă, cumplite!
Ba chiar se încumetă ades să se-ascundă
Între colții necestați ai rechinului,
Ca într-un port cu trei rînduri de porți lucitoare,
Scăpînd de primejdiile chiar în falca Destinului!
Cu rechinu-i prieten și, prietenește ducîndu-l
Spre pradă, nu se infruptă din ea niciodată:
E ochiul și creierul aceluși dobitoc stupid și letargic,
Livid mincător de carne insingerată.

(din volumul JOHN MARR, 1888)

Arta

În clipe de tihnă ne trec, vag, prin minte
Tot soiul de planuri, dar viață fierbinte
Și trup nu le poate da decît doar
Logodirea unor lucruri cu spirit contrar:
Un foc (să topească), un vînt (să-nfioare),
O forță vioale, smerenie, răbdare,
Însă și ceva dispreț orgolios,
Iubire și ură, instinct și spirit studios,
Curaj și evlavie. — Acestea se cer logodite
Și cată să fie topite
În mistica inimă a lui Iacob, ca să poată
Cu ingerul — Arta — apoi să se bată.

(din volumul JOHN MARR, 1888)

Departate de țarm

Uite, pluta colo-n lărg,
Semn tîrziu;
Nu e nimeni pe catarg,
Mort sau viu!

Vulturul de mare-ntreabă:
— „Echipajul unde-i?”
Iar talazul trece-n grabă,
Fără a-i răspunde!

(din volumul JOHN MARR, 1888)

Epilog

De-l Darwin decît Luther mai presus,
Speranță nu mai e, teama s-a dus?

Netulburat de ceea ce pretînd
Aceste vremi, stă Sfinxul, străjuind
A umbrei poartă. Deznădejdea vine
Și-i scrijelește fruntea de granit,
Făcîndu-l calmul rece de rușine.
Credința, însă (după ce-a privit
Scrijelitura cu dispreț) își scrie
Cu singele prelins din rana vie
A-ncrederei-nșelate, semnul Crucii
Pe cioburile unor urne lucii:
DEASUPRA ȚĂRNEI SPIRITUL SE-ARATĂ!

Da, inger și maimuță, veche ceartă —
Harfe cerești și gonguri infernale!
Știința n-are cum să arbitreze
— Cel mult gilceava să o agraveze,
Între coral și dangătul de jale.
Va fi-ntre stea și lut război mereu,
De nu există nici un Dumnezeu!

Știm azi mai mult decît puteam ști ieri;
Lumina e mai multă, decî și umbra;
„La ce bun să fim copți pentru dureri?”
Întreabă Omul, chinuit și sumbru,
În numele Naturii orbe, mute.
Ce de iluzii au nutrit sărmanii
Pe drumurile vieții, mult bătute.
Cînd pin'-la urmă însăși moartea, vai!
E poate o părere doar... Ce stranii
Ar fi atunci și Stoicii în Rai!

Oricît de resemnat ai fi, nu-ți pierde
Curajul, Clarel! Inima, doar ea
Să-ți fie călăuz, — ca firul verde
Care străpunge platoșa de nea,
Sau ca scafandrul din adine suit,
Ori ca vreun vechi secret strașnic, păzit
Care țîșnește dintr-un piept, deodată —
Așa să ieși din marea zbuçumată,
Din ultimul ei val, ca un semn clar
Că moartea-i un triumf al vieții doar!

(din poemul CLAREL, 1876)

În românește de P.S.